

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DULKADIRLI KÖYLERİ AĞZI
(İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

Cihan GÜREL

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

KIRŞEHİR
HAZİRAN 2011

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DULKADIRLI KÖYLERİ AĞZI
(İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

Cihan GÜREL

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Mahmut SARIKAYA

KIRŞEHİR
HAZİRAN 2011

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından .....Anabilim
Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ / DOKTORA TEZİ ÇALIŞMASI RAPORU
olarak kabul edilmiştir.

Başkan .....(İmza)

Akademik Ünvanı, Adı-Soyadı

Üye.....(İmza)

Akademik Ünvanı, Adı-Soyadı

Üye.....(İmza)

Akademik Ünvanı, Adı-Soyadı

Üye.....(İmza)

Akademik Ünvanı, Adı-Soyadı

Üye.....(İmza)

Akademik Ünvan, Adı-Soyadı

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

(İmza Yeri)

Akademik Ünvan, Adı-Soyadı

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	..ii
ÖZET.....	..xi
ABSTRACT	..xii
ÖN SÖZ.....	..xiii
ARAŞTIRMADA KULLANILAN ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ	..xvi
KISALTMALAR	..xviii
GİRİŞ: ARAŞTIRMA ALANI	..1
BÖLÜM I	
SES BİLGİSİ TEMELİNDE DULKADİRLİ KÖYLERİ	..5
A. ÜNLÜLER.....	..5
ā Ünlüsü.....	..5
Ă Ünlüsü.....	..5
á Ünlüsü.....	..6
è Ünlüsü	..6
í Ünlüsü	..6
ī Ünlüsü	..6
Û Ünlüsü	..7
ó Ünlüsü.....	..7
ō Ünlüsü.....	..7
ú Ünlüsü	..8
ū Ünlüsü	..8
ũ Ünlüsü	..8

B. ÜNSÜZLER (CONSONANTS)	9
ğ Ünsüzü	9
ğ Ünsüzü	9
h Ünsüzü	9
k Ünsüzü	10
ñ Ünsüzü.....	10
C. SES DEĞİŞMELERİ.....	10
I. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ	10
1. Kalın Ünlülerin İncelmesi	11
a) -a>-e- Değişmesi	11
b) -a>-i- Değişmesi	11
c) -ı>-i- Değişmesi	11
d) -u>-ü- Değişmesi.....	11
2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması	12
a) -e>-a, á- Değişmesi	12
b) -ö->-o, ó- Değişmesi.....	12
c) -i>-ı, í- Değişmesi	12
d) -ü>-u, ú- Değişmesi	13
3. Geniş Ünlülerin Daralması	13
a) -a>-ı, i- Değişmesi	13
b) -e,ê>-i- Değişmesi	13
c) -o>-u- Değişmesi	13
d) -ö>-ü- Değişmesi.....	14
4. Dar Ünlülerin Genişlemesi	14

a) -ı>-a- Değişmesi.....	14
b) -e>-o- Değişmesi.....	14
c) -i>-e, ê- Değişmesi	15
d) -i>-a, á- Değişmesi	15
e) -u>-o, ö- Değişmesi.....	15
f) -ü>-ö, o- Değişmesi	16
5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması	16
a) -a>-u- Değişmesi.....	16
b) -e>-ö,o- Değişmesi	16
c) -a>-o- Değişmesi	16
d) -e>-ü- Değişmesi.....	16
e) -i>-u,ú- Değişmesi.....	17
f) -ı>-u- Değişmesi.....	17
6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi.....	17
a) -u>-ı- Değişmesi.....	17
b) -ö>-i- Değişmesi.....	17
c) -ö>-e- Değişmesi.....	18
II. ÜNLÜ DÜŞMESİ	18
III. ÜNLÜ TÜREMESİ	18
1. Ön Ses Türemesi (Prothesis).....	19
a) -i Ön Türemesi.....	19
b) -ı Ön Türemesi	19
c) -u Ön Türemesi.....	19
d) -ü Ön Türemesi	19

2. İç Ses Türemesi	19
a) -i Türemesi	20
b) -ı Türemesi.....	20
c) -u Türemesi	20
d) -a Türemesi.....	20
3. Son Ses Türemesi	20
D. ÜNSÜZLER	20
I. ÖN SES ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ.....	20
1. k-> g- Değişimi	21
2. g->-ğ, k-> kı- Değişimi	21
3. kı->g- Değişimi	21
4. t->d-, d->-t Değişimi	22
5. b->p- Değişimi	22
II. ÖNSESTE ÜNSÜZ TÜREMESİ (PROTHESİS).....	22
III. İÇSESTE ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ	23
1. İç Seste Tonlulaşma	23
2. İç Seste Tonsuzlaşma	24
a) -v->-f- Değişimi.....	24
b) -c->-ç- Değişimi	24
c) -z->-s- Değişimi	25
d) -b->-p- Değişimi	25
e) -ç->-c- Değişimi.....	25
3. İç Seste Sızıcılaşma (Süreklileşme).....	25
a) -kı->-h- Değişimi	25

b) -ñ->-y- Değişimi.....	26
c) -g->-ğ->-v- Değişimi	26
d) -ç->-ş- Değişimi.....	26
e) -b->-m- Değişimi.....	26
4. Sızıcı Ünsüzler Arasında Değişmeler	27
a) l->-n- Değişimi	27
b) m->-n- Değişimi.....	27
c) r->-l- Değişimi.....	27
d) f->-y- Değişimi.....	28
e) p->-h- Değişimi	28
f) n->-m- Değişimi.....	28
g) -ş->-s- Değişimi	28
ğ) -y->-l- Değişimi.....	29
h) -g->-v- Değişimi.....	29
ı) -g->-y- Değişimi.....	29
i) g->-h- Değişimi	29
j) f->-h- Değişimi.....	29
E. SES OLAYLARI.....	30
I. BENZEŞME (ASSİMİLATION)	30
1. İlerleyici Benzeşme	30
2. Gerileyici Benzeşme.....	30
II. ÜNSÜZ (KONSANANT) TÜREMESİ.....	31
III. GÖÇÜŞME (METATEZ).....	31
IV. ÜNSÜZ DÜŞMESİ.....	32

V. ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ (GEMİNATE).....	34
VI. İKİZ ÜNSÜZÜN TEKLEŞMESİ.....	35
VII. HECE KAYNAŞMASI (CONTRACTİON).....	35
VIII. HECE DÜŞMESİ.....	36
1. Orta Hece Ünlüsünün Düşmesi	36
2. Son Hece Ünlüsünün Düşmesi	36
BÖLÜM II	
ŞEKİL BİLGİSİ TEMELİNDE DULKADIRLI KÖYLERİ.....	37
A. İSİMLER.....	37
I. İSİM YAPIM EKLERİ.....	37
1. İsimden İsim Türeten Ekler.....	37
2. Filden İsim Türeten Ekler	41
II. İSİM ÇEKİM EKLERİ.....	44
1. Hal Ekleri.....	44
a) İlgi Hali (Tamlayan Genetif) Eki.....	44
b) Belirtme Hali (Yükleme, Akkuzatif) Eki.....	45
c) Yönelme Hali (Datif) Eki.....	46
d) Bulunma Hali (Lokatif) Eki.....	48
e) Ayrılma Hali (Ablatif) Eki.....	48
f) Eşitlik Hali (Ekvatif) Eki	48
g) Vasıta Hali (İnstrumental) Eki	49
h) Yön Gösterme Hali (Direktif) Eki	49
2. İsimlerde Çokluk Eki	50
3. İyelik Ekleri.....	50

4. Aitlik Eki -ki	52
5. Soru Eki	52
B. ZAMİRLER.....	53
I. Kişi Zamirleri.....	53
II. Dönüşlülük Zamiri.....	54
III. İşaret Zamirleri.....	55
IV. Soru Zamirleri.....	57
V. Belirsizlik Zamirleri.....	57
C. SIFATLAR (ÖNADLAR)	58
I. Niteleme (Vasıflandırma) Sıfatları.....	58
II. Belirtme Sıfatları.....	58
1. İşaret Sıfatları	59
2. Sayı Sıfatları	59
3. Soru Sıfatları	59
4. Belirsizlik Sıfatları	59
D. ZARFLAR (BELİRTEÇLER).....	60
I. Yer-Yön Zarfları.....	60
II. Zaman Zarfları.....	61
III. Hal (Durum) Zarfları	61
IV. Azlık Çokluk Zarfları.....	61
V. Soru Zarfları.....	62
E. FİİLLER (EYLEMLER).....	62
I. FİİL YAPIM EKLERİ	63
1. Fiilden Fiil Yapan Ekler	63

2. İsimden Fiil Yapan Ekler	63
II. ŞAHIS EKLERİ	66
1. 1. Tip Şahıslar (Zamir Kökenli)	66
2. 2. Tip Şahıslar (İyelik Kökenli)	68
3. 3. Tip Şahıslar	70
III. ŞEKİL ve ZAMAN EKLERİ	70
1. Bildirme (Haber) Kipleri	70
a) Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	71
b) Görülen Geçmiş Zaman	72
c) Şimdiki Zaman	72
d) Gelecek Zaman.....	73
e) Geniş Zaman.....	74
2. Dilek (Tasarlama) Kipleri.....	76
a) İstek Kipi.....	76
b) Şart Kipi	76
c) Gereklilik Kipi.....	76
d) Emir Kipi.....	77
IV. EK FİİL (CEVHER FİİLİ).....	78
1. Görülen Geçmiş Zaman Çekimi.....	78
2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi.....	78
3. Şart Çekimi.....	79
4. Geniş Zaman Çekimi.....	79
V. SORU EKİ.....	80
VI. SIFAT FİİLLER (PARTİSİPLER).....	80

VII. ZARF FİİLLER (GERUNDIUM)	82
F. EDATLAR	83
I. ÜNLEM EDATLARI	84
1. Ünlemler	84
2. Seslenme Edatları	85
3. Gösterme Edatları.....	85
4. Cevap Edatları	85
5. Sorma Edatları.....	85
II. BAĞLAMA EDATLARI.....	86
1. Sıralama Edatları.....	86
2. Denkleştirme Edatları	86
3. Karşılaştırma Edatları	87
4. Cümle Başı Edatları.....	87
5. Sona Gelen Edatları.....	87
III. SON ÇEKİM EDATLARI.....	88
SONUÇ.....	90
BİBLİYOGRAFYA	97
METİNLER.....	102
SÖZLÜK.....	194

Dulkadirli Köyleri Ağızı
(İnceleme-Metin-Sözlük)

ÖZET

Dulkadirli köyleri ağızı adlı ağız çalışması inceleme metin ve sözlük kısmı olarak üç ana bölümden oluşmaktadır.

Giriş kısmında merkeze 50 km uzaklıkta bulunan toplam altı köyün tarihi, ulaşımı, coğrafyası, iklimi vb. bilgilere yer verildi.

Metin kısmında Dulkadirli köylerinde yaşayan kaynak kişi olmaya uygun kişilerden derlenen serbest konuşma ve ağıt ağırlıklı metinler çeviri yazı işareti ile aktarıldı.

İnceleme kısmında ise derlenen metinlerden hareketle ses bilgisi ve yapı bilgisi incelemesi yapılmış, bunlara bağlı olarak yöre ağzının tespit edilen özellikleri günümüz Türkiye Türkçesiyle karşılaştırılmış, benzer ve farklı yönleri gösterilmiştir. Elde edilen bulguların öncelikle Kırşehir yöresi ağızlarıyla olmak üzere diğer Anadolu ağızlarıyla da ilgisi değerlendirildi.

Sözlük kısmında ise metinlerde geçen kelimelerin yerleri ve anlamları verildi. Sonuç kısmında ise Dulkadirli köylerinin tespit edilen ağız özellikleri ile diğer Türk şivelerinin benzer yönleri maddeler halinde aktarıldı.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili, Ağız, Anadolu Ağızları, Dulkadirli Aşireti, Dulkadirli Ağızı.

Villages Dulkadirli Mouth

(Analysis-Text- Dictionary)

ABSTRACT

Villages at the mouth Mouth Dulkadirli study the text, and the dictionary as part of the review consists of three main sections.

Text compiled from suitably qualified persons to become part of the resource persons living in the villages of Dulkadirli free speech, and lament the weighted marks were transferred to the text transcription.

Review is part of the building information compiled from texts, including phonetics and the two main headings and subheadings, depending on their oral features our region under the present-day Turkey Turkish tried to show similarities and differences.

Dictionary meanings of words in the texts at the numbers and locations at a distance of 50 km from the city center at the entrance of given. Also on a total of six village, transportation, geography, climate, etc. are given information about. The result at the mouth of the features we've found Dulkadirli villages like other aspects of the Turkish accent are itemized.

Key Words: Turkish Language, Dialect, Anatolian Dialects, Dulkadirli Tribal, Dulkadirli Dialect.

ÖNSÖZ

1071 Malazgirt Zaferiyle başlayan ve daha sonra devam eden göçlerle Anadolu artık bir Türk yurdu olmuştur. 24 Oğuz boyundan 23'ü fetih ve iskân hareketine katılarak Anadolu'da yurt tutmuştur. Bunun yanı sıra iç göçler, devletin iskân siyaseti ve konuşma dilinde zaman içinde meydana gelen tabii değişmeler Anadolu içindeki mevcut etnik dalgalanmayı daha da etkilemiş, türlü etnik unsurları birbirine karıştırmış bu da bugünkü Anadolu ağızlarını oluşturmuştur.

Anadolu ağızları üzerine ilk araştırmalar 1860'lı yıllarda başlamış ve genellikle yabancı dilbilimciler tarafından yürütülmüştür. 1940'dan itibaren bu alan yerli dilbilimcilerin dikkatini çekmiş ve çalışmalara başlanmıştır. Batılı ülkelerde ağız çalışmaları 1800'lü yıllarda başlamış ve bugün tamamlanmış durumdadır. Anadolu ağızları üzerine yapılan çalışmalar artık günümüzde, alanında uzman akademisyen ve araştırmacılarla istenilen seviyeye gelmiş, ağız çalışmaları metodolojisi oturmuştur.

İlk kez bu alandaki çalışmaları başlatan Ahmet Caferoğlu olmuştur. Daha sonra ilmî veriler ve metotlarla çalışan Zeynep Korkmaz, Tuncer Gülensoy, A. Bican Ercilasun gibi adını burda anamadığımız bilim adamları alanlarında değerli çalışmalar yapmışlardır.

Bu çalışmalara ilk olarak İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öncülük etmiş olup günümüzde tüm üniversitelerde değerli hocaların bilgileri doğrultusunda hâlen gerek mezuniyet gerek yüksek lisans gerekse doktora tezi düzeyinde ilmî çalışmalar yapılmış ve hâlen de yapılmaktadır.

Zaman, emek ,maddî ve manevî teşvik isteyen bu çalışmalar dil, kültür tarihi, halk bilimi, halk edebiyatı ve sözlü etnografya malzemesi açısından oldukça önemlidir.

Çağın gelişen teknolojisi şüphesiz ki insan hayatına birtakım kolaylıkları getirmiştir. Sanayileşmenin beraberinde getirdiği göç hadisesi radyo ve televizyonun yaygınlaşması kültürel yapıda birtakım değişikliklere de sebep olmuştur.

Bilindiği gibi bir milleti ayakta tutan kültür değerlerine olan bağlılığıdır. Bu bağlılık ise ancak değişen teknolojiyle birlikte kültürel değerlerin de özden taviz verilmemek şartıyla geliştirilmesiyle mümkün olabilir.

Derleme sahasını oluşturan Dulkadirli köyleri merkez Dulkadirli Karşıyaka, Dulkadirli İnli Murat; Dulkadirli Yarımkale, Dulkadirli Kartalkaya, Dulkadirli Hashöyük, Dulkadirli Aşşağı Homurlu ve Dulkadirli Yukarı Homurlu köyleridir. Derlenen ağız malzemelerinin orijinal olmasına dikkat edildi. Genellikle kaynak kişi olmaya uygun şartları taşıyan kişilerin (okuma yazma bilmeyen ya da ilkokul mezunu olan, yapmacıksız konuşan, dişleri sağlam, orta yaşın üzerinde olan kişilerin) konuşturulması tercih edildi. Metinler dikkatle dinlenilip transkripsiyonu elden geldiğince titizlikle yapılmaya çalışıldı. Derlenen metinlerin transkripsiyonu bu alanda yapılan çalışmalarda kullanılan ses yazısı işaretleri göz önüne alınarak hazırlandı. Ahmet Günşen'in Kırşehir ve Yöresi Ağızları (İnceleme, Metin ve Sözlük) adlı doktora tezi biçim bakımından örnek alınmıştır.

Metinler ses kayıt cihazıyla derlendi.

İnceleme bölümü hazırlanırken örnekler metinlerden verilmeye çalışılmıştır. Örneklerdeki roma rakamları metinlerin, ikinci ve normal rakamlarsa satırları

göstermektedir. Ancak metinlerde bulunmayan örnekler az da olsa metin dışından verilmiştir.

İnceleme bölümünde Dulkadirli köyleri ağızlarıyla standart yazı dili arasındaki farklılaşma ele alınmıştır. Daha önce Kırşehir ve Yöresi Ağızları adlı çalışmasını örnek alınan Ahmet Günşen'in çalışmasında Dulkadirli Köyleri yüzeysel olarak geçildiği için bu çalışmayla Kırşehir yöresi içerisinde birçok alanda önemli bir yere sahip olduğu düşünülen Dulkadirli yöresi ağız özellikleri gerekli şekilde incelemeye çalışıldı. Bu tür çalışmalara gerekli önemin verilmesi en büyük temennimizdir.

Başta bizi bu çalışmaya sevk eden Sayın Mahmut Sarıkaya'ya lisans ve yüksek lisans eğitimimizde bizi yetiştiren hocalarımıza; metin, derleme ve sözlük tasnifinde emeğini esirgemeyen eşim Meryem Gürel'e, manevî desteklerini esirgemeyen kıymetli annem Fatma ve babam Ahmet Gürel'e Dulkadirli yöresi halkına teşekkür ederim.

Cihan GÜREL

Kırşehir, Haziran 2011

ARAŞTIRMADA KULLANILAN EVİRİYAZI İŞARETLERİ

- ă : kısa a
ȃ : kapalı a (a~ı arası)
- á : ince (platale) a
ā : uzun a
ǎ : uzun ince a
å : yuvarlak a
- ě : kısa e
è : kapalı e
ē : uzun e
ȅ : yuvarlak e
- ğ : art damak g'si
ĝ : patlayıcı gırtlak g'si (laryngal)
- ħ : nefesli h
ḥ : hırıltılı, sızıcı ve tonsuz art damak h'si
- ī : uzun ı
í : ince (platale) ı, veya kalın ı
î : uzun i
- ķ : art damak k'si
ñ : genzel orta ve art damak n'si
ń : ön damak n'si (yalnız kalın ünlülerle hece kurulduđu zaman)
ó : ö~o arası incelmiő o ya da kalınlaşmış ö

- ō : uzun o
ó : uzun incelmış o
ö : kısa o
    : uzun õ
ú : ü'den kalınlaşmış ü~u arası ünlü
ũ : uzun ü

KISALTMALAR

AA	: Anadolu Ağzları
age	: Adı Geçen Eser
agm.	: Adı Geçen Makale
AÜ	: Ankara Üniversitesi
BT	: Batı Türkçesi
C.	: Cilt
D.	: Dulkadirli
DTCF	: Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi
EAT	: Eski Anadolu Türkçesi
ET	: Eski Türkçe
hzl.	: Hazırlayan
MEGSB	: Milli Eğitim Gençlik Spor Bakanlığı
OT	: Orta Türkçe
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TD	: Türk Dili
TDAY	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDEA	: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi
TDED	: Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TKA	: Türk Kültürü Araştırmaları
TKAE	: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü

TM	: Türkiyat Mecmuası
TT	: Türkiye Türkçesi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Yay.	: Yayınları
YLT	: Yüksek Lisans Tezi

GİRİŞ: ARAŞTIRMA ALANI

Araştırmamızın konusunu teşkil eden Dulkadirli yöresi ve köyleri 14. yüzyıldan 16. yüzyılın ilk yarısına kadar Anadolu tarihinde önemli rol oynayan Oğuzların Bozok koluna bağlı bir Türkmen hanedanlığından gelmedir. Anadolu'ya Hasan Dulkadir adlı bir beyin idaresinde gelen ve Dulkadirli Beyliğinin çekirdeğini meydana getiren bu grubun 1337'de Mısır Memlûklülerine tabi olarak Dulkadiroğlu Zeyneddin Ahmet Karaca Bey tarafından Maraş, Elbistan bölgesinde kurulan beyliğin adına Dulkadiroğlu Beyliği denilmiştir.

1337-1399 tarihleri arasında, Mısır Memlûklerine bağlı olarak varlığını sürdüren Dulkadiroğulları Beyliği, Yıldırım Beyazıt'ın Elbistan'ı almasıyla 1399-1515 yılları arasında Osmanlılara tâbi olmuştur.¹

Dulkadirli Türkmenleri içinde Oğuzların Avşar, Yıva ve Eymür boyları kalabalık nüfuslarıyla temsil olunmaktaydı. Dulkadirli Türkmenlerinin sayıca kalabalık olması onların zamanla ikiye ayrılmalarına sebep olmuştur.

Dulkadirli Türkmenlerine mensup bazı aileler konargöçer yani göçebe hayat sürdürürken geçimlerini hayvancılıkla sağlamışlar bazıları da bunun dışında sarayın ihtiyacı olan avcı kuşların yakalanması ve eğitilmesi gibi işlerle uğraştıkları ve bu faaliyetlerinden dolayı vergiden muaf tutuldukları tespit olunmaktadır.²

Dulkadirli Türkmenleri erken dönemde değişik zamanlarda Osmanlılar tarafından kitleler halinde yurdun çeşitli yerlerine yerleştirilmişler. Özellikle Çukurova başta olmak üzere Batı Anadolu'ya Aydın, Balıkesir topraklarına kadar

---

¹ M.H. Yinanç, **Dulkadiroğulları Beyliği**, Ankara, 1989,s. 23.

² A. Dulkadiroğlu, **Kırşehir ve Yöresinin Kavmi Yapısı - Dünden Bugüne Dulkadiroğulları**, Ankara, 2002,s.32

uzanan bir sahaya Ankara, Afyon, Bozok, Nevşehir, Kırıkkale, Kayseri gibi yerlere yerleştirilmiştir.

Bunlardan küçük bir grup 18. yy başlarında Kırşehir merkeze 45 km uzaklıktaki Manahöz Çayı'nın etrafındaki topraklara yerleşmişler. Bu topraklarda daha önceden yerleşik halde bulunan Kayalıklar ve Karakeçliler obalarıyla kaynaşarak yeni bir kültür oluşturmuşlar ve bugünkü Dulkadirli kasabasını ve Dulkadirli köylerini meydana getirmişlerdir.

Bu topraklarda Dulkadirli isminde altı köy bulunmaktadır. Bu köyler: Dulkadirli İnlimurat, Dulkadirli Karşiyaka, Dulkadirli Yarımkale, Dulkadirli Hashöyük, Dulkadirli Kartalkaya ve Dulkadirli Karaisa'dır. Bunlardan Dulkadirli İnlimurat ve Dulkadirli Karşiyaka köyleri jeopolitik olarak birbiriyle bitişik duruma gelmişler ve bu iki köyün toplam nüfusu diğer köylerin nüfusundan fazla olduğundan birleşerek Dulkadirli kasabasını oluşturmuştur.

Coğrafi Konumu

İç Anadolu Bölgesi, Orta Anadolu Platosu Kızılırmak Havzasında Kırşehir Merkez Kasabası 38°-49° Kuzey Enlemleri ile 34°-42° Doğu Boyamları arasında yer alır. Kırşehir'in kuzeydoğusunda bulunan Dulkadirli kasabası ve köylerinin denizden yüksekliği 1150 m.dir. Kırşehir ilinin en geniş topraklara sahip kasabası ve köylerinden oluşur.

Bitki Örtüsü

İç Anadolu'nun bozkır kuşağı içinde yer alan yöremiz genellikle doğal bitki örtüsünden yoksundur.

İklimi

Yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve kar yağışlı geçer. Orta Anadolu'nun tipik karasal iklimi yöremizde etkili olmaktadır. İlkbahar ayları olan Nisan ve Mayıs ayları yağışlı sonbahar da yağmur yağışları görülmekte olup sert bir karasal iklime sahiptir. Rüzgârlar genelde güneyden kible, güneydoğudan keşişleme, kuzeydoğudan poyraz eser. Yıllık sıcaklık ortalaması 12 °C olup m² ye düşen yıllık yağış ortalaması 390 mm.dir.

Geçim Kaynakları

Halkın geçim kaynağı çiftçilik ve hayvancılıktır. Hasat mevsimi kısa sürdüğü için kasaba gençleri geçimlerini sağlamak için civar illerde çalışmakta olup genelde boya işleri, inşaat demirciliği, fayans, kartonpiyer, parke kalıpcılık vb. işlerden kazanç sağlamaktadır. Tarım ve hayvancılıkta artık modern tarım malzemeleriyle son yıllarda gelişmeler kaydetmiş olan yöremizde açık besi çiftlikleri, şeker pancarı, tahıl olmak üzere çeşitli tarım ürünleri ve sektörler gelişme eğilimindedir.

Ulaşım

Kırşehir merkeze 47 km, Çiçekdağı'na 30 km, Akçakent'e 20 km, Yerköy'e 35 km, Akpınar'a 22 km olup ulaşım yollarının tamamı asfalttır.

Haberleşme Olanakları

1980 yılında sadece muhtarlığa bağlı olan telefon 1988 yılında kasabaya kurulan özel trafo ile halkın hizmetine sunulmuştur. Gelişen teknolojiyle günümüzde modern bir teknolojiyle sağlanmaktadır.

Eğitim-Öğretim Durumu

1890 yılında taş bina olarak yapılan okul, mahalle mektebi olarak hizmet vermiş ve 1928'de millet mektebine dönüştürülerek özel öğretmenlerce ilkokul 3. sınıfa kadar eğitim-öğretimi gerçekleştirmiştir. 1937 yılında 5 yıllık eğitim-öğretim kurumu hâline gelen ilkokul 1987'de ilköğretim olmuştur. Bugün ise okulumuz Dulkadirli Yarımkaile, Dulkadirli Hashöyük, Dulkadirli Karaisa, Dulkadirli Kartalkaya ve civar köylere hizmet veren bölge ilköğretim okuludur.

BÖLÜM I: SES BİLGİSİ TEMELİNDE DULKADİRLİ KÖYLERİ

A.ÜNLÜLER

Dulkadirli yöresi ağızlarında yazı dilimizde bulunan (a, ı, o, u; e, i, ö, ü) temel ünlülerinin yanında metinlerden tespit edilen (ā, , á,ǎ, è, í, ī, , ó, õ,õ, ú, ū, ū) ünlüleri de vardır. Temel ünlülerden farklı olan bu ünlüler yabancı kelimelerde, ağız etkisiyle veya konuşan kişilerin özel durumlarına bağlı etkiler altında oluşmuş ve boğumlanma nitelikleri değişmiş ünlülerdir.

Bu ünlüleri tek tek ele alıp boğumlanma özelliklerini inceleyelim:

ā: Ünlüsü normal a ünlüsünden daha uzun olan bir ünlüdür. Hece kaynaşması, ses düşmesi sonucu ortaya çıkar. Ayrıca bazı Arapça asıllı kelimelerde de görülür, yöremiz ağızında şu örneklerde kullanılmaktadır:

Seyal ufadı, Dönüş de hāmiyleydi (XXI/3), ğız ğucānda barbar bārrımış (XXI/16), “ğardaşım” diyince āzım dadlanır (XXI/19), ālāşah ğuzular çevirin (XV/20), beni çārdı (XX/4).

â: Bazı ünsüzlerin yanındaki ünlüleri daraltma veya genişletme özelliği bulunur. Yöre ağızında görülen â ünlüsü de özellikle y ünsüzünün daraltma etkisiyle a ile ı arasında a'ya daha yakın bir yerde boğumlanan bir a'dır. (a>â>ı) şeklinde bir gelişme ile ı'ya dönüşmektedir.

N^c oldu ālāyınca ölúcú müyüm (XIII/30), başını belāya mı yitiriciñ (XX/40), onu arabāya bindirdi (XIX/40).

á: Türkçe veya yabancı kökenli kelimelerde ince a'yı belirtmek için kullanılan bu işaret pek fazla kalınlaşmamış a<e değişimiyle oluşmuş bir ünlüdür. Yöre ağzında sık karşılaşılan bir ünlüdür. Kendinden önceki ünlüyle kaynaşmasıyla oluşmaktadır.

bu felān yúrǎ (XXI/41), díledi ydi dílá (XXI/43), gidecám diyin (XX/31),
ç dem çiçá (XX/53), eşşá Hamiş'in ağırından (XX/75), náder dódü yse (XIX/40).

è: Kapalı bir e'dir. Temel ünlülerin dışında dokuzuncu ünlü olarak yer alan è i ve e ünlüleri arasında bulunan kapalı è, i'ye yakın bir dar ünlü olan è çoğunlukla i>e değişimi ve ET'deki i' sesinin genişleyerek è'ye dönmesi sonucu oluşmuştur. Genellikle yöre ağzında ilk hecede görülür.

ekmek yédirdi (XVI/35), Dúún édecāk (XVI/38), oğula gèdiyi (XVI/52),
yérler ıslanır (XVIII/5), hèç ağlı yoğ (X/106), bize yèmek hazırlasın (X/40), nèdem
sizin ossun (XX/51) yerimden ıalđamadım (XIX/3).

í: Orta damak veya yumuşak damağın i'ye yakın bir noktasında oluşan ve -i ile -i ünlüsü arasında bir sestir, dolayısıyla yarı kapalı bir ünlü durumundadır.

doldur da síla vur (XX/48), tam teşkılat (XIX/16), Bire íbríđ filan getirin
(XIX/14), göcamış ğarıyimiş (XII/19), hóđúmedín yarısı (XVII/3), veremem Şefiha
bobām fağır míydi (XVII/19), İstanbul'a (VIII/30), hízmetini ètgilen (VI/51).

ı: Normal ı' ünlüsünden daha uzun bir ünlüdür. Yöre ağzından derlenen metinlerde genellikle hece düşmesi sonucu ortaya çıktığı görülmektedir.

dırmī çek (X/30)<tırmığı, topladı ōşürü (VIII/89)<topladığı muazzam dikerim çarī (VIII/45)<çarığı, farhlılī var (VIII/5) aldı ğız ğúçcūdü (VII/110)<aldığı, yaddī yēr nur olasıca (VII/70)<yattığı, çīr açarağdan (VII/70)<çığır.

i : Normal i' ünlüsünden daha uzun bir ünlüdür. Yani boğumlanma süresi daha uzundur. Yöre ağzından derlenen metinlerde sıkça kullanılmaktadır. Hece kaynaşması ve ses düşmesi ve konuşan kişinin özelliğine göre oluşur.

kesd kermeyi (VII/33)<kestığı, canım isder miş (VI/11), iki ğúndel (IV/82)<gündeliği, ben diñn yim zarıñı(II/112)<dinleyim, yèrid m yollar (II/76)<yèridiđim, yíd ñ ayran dāl (I/39)<yediğin.

ö: Boğumlanma noktası ö ile o'nun ara basamağında bulunan kalınlaşmış bir ö(ö>o) ya da incelmış bir o (o>ö) sesidir. Yöre ağzında kalınlaşmış ö' olarak kullanılır. Bunun sebebi k, g, ğ, h, ñ ünsüzleridir.

Ne ğózel (I/11)<güzel, ğórünmüyü (I/12), orta ğóbā (I/71)<göbeği, dóndermiş ópmüş (V/17), bóón bulutlu (V/41)<bugün nórüyüm deli herif (VI/40)<ne yapayım, ğörsem bōn (VI/55)<görsem bugün.

ō: Normal boğumlanma süresinden daha uzun olan bu ses yöre ağzından derlenen metinlerde ses düşmesi ve hece kaynaşması ve konuşanın özelliğine göre ortaya çıkar.

Hacınıñ ōlu (XIII/11)<ođlu, dúún oluyōdu (XX/I)<oluyordu, baña sóyü (XX/36)<sövüyor, yōrdu torbāya ğoy (XIX/25), horantamız çōdu (IV/9)<çoktu,

sōuħdan doñdu (XIX/80)<soğuktan, şō yandan yurdlu (XVII/7), ğōdun baciñı (I/124)<kovdun, ameliyet olduħdan sōna (I/170)<sonra, bu işde yōm (VII/240)<yokum.

ú: Yöre ağızında yaygın kullanılan kalınlaşmış bir ú sesidir. k, g, ğ, n ünsüzlerinin kalınlaştırma etkisi sonucu oluşur.

ne ğüzüñ anam (I/182), ğúÍ bāñizi (I/230), úç ğúñ sōna (II/45), dúşman ğorħar (II/126), ħoħar ħúllūm, ħúlu dadlanır (II/154), kime ħúsüyōñ (III/25), şindi dúún oluyodu (XX/1)<düĝün.

ū: u sesinin normal boğumlanma süresinden daha uzun bir sestir. Ses düşmesi ve hece kaynaşması sonucu ortaya çıkar.

Sıır sōlūya indi (XV/19), pullūnan boyundurūnan epey bi sūrūmüş (XIX/15), ben çocūm (XIX/19)<çocuĝum, o maħlū ğulandan dutuyu (XIX/130)<maħluĝu, būda varımış (XII/81)<buĝday, doldurdūn ħórpe yavrılar (III/133).

ũ: Normal boğumlanma süresinden daha uzun olan bu ünlü ses düşmesi, hece yutumu sonucu ortaya çıkar.

ūnde gideridi (VII/20), onun ğúçcūyüdü (VII/43), ondan sōlūyūm (VII/140)<sōyleyim, şu ğórdūñ ılıca (VIII/30)<ĝördüĝün, Celal ħútū dōdü dimişler (XIX/22)<kütük'ü

B.ÜNSÜZLER (Consonants)

Ünsüzler boğumlanmaları sırasında ses yolunda belirli bir temasın, bir takıntının olduğu seslerdir. Ünsüzlerin boğumlanmaları sırasında ses yolunu kapatıp engel meydana getiren ses organları, ses telleri dış, dudak, damaklardır. Ünsüzlerin boğumlanma noktaları da bu organların temas noktaları üzerinde sıralanır³.

Yazı dilimizde 21 ünsüz kullanılmaktadır bunların haricinde yöremiz ağızında yazı dilimizde bulunmayan şu ünsüzler vardır:

ğ: Bir yumuşak arka damak ünsüzü olup sanki g ile söylenen bir “ğ” sesidir. Umumiyetle “k” sesinin tonlulaşması sonucu ortaya çıkar. Yöre ağızından derlenen metinlerde sıkça rastlanmaktadır.

ğardaşım (XX/19)<kardeşim, ğaryoladan (XV/2)<karyoladan, ğanatsız cücüğ (XV/17)<kanatsız, ğapıyı açdı mı (XX/10)<kapıyı, camızı ğoşup (XIX/13)<koşup.

ğ: patlayıcı ğırtlak g’si.

Ali, ğahrimeniñ orta dırá (I/71), ğanınıñ üstünde (II/142).

ħ: Arap alfabesinde hırıltılı ħ harfi ile gösterilen sızıcı ve tonlu ğırtlak h’si:

çoħ misāfirı gelir (III/19)<çok, her şey bolluħ (IV/11)<bolluk, çoħ farħ ğörüyom (IV/36)<fark, aħreniyiñ içinde (V/28)<akranıyın içi, çuħurun içine (VI/10)<çukur, alırdıħ (VI/25)<alırdık.

³ A. Günşen, **Kırşehir veYöresi Ağızları (İnceleme-Metin-Sözlük)**TDK. Yay.Ankara 2000, s. 51.

ķ: Türk alfabelerinde kalın “k” harfi ile gösterilen süreksiz ve tonsuz art damak k’sidir. Yöre ağızında Şu örneklerde bulunur:

Yusub’unan ķısmüş (XX/21)<küsmüş, ķór gózüñe (XX/30)<kör, ğalenîñ ķóyü (XX/41)<köyü, tam teşķilat (XIX/17)<teşkilat, torpā ķómerdik (XIX/25)<gömerdik, ķútū dódü (XIX/23)<kütük.

ñ: Sağır n veya nazal n olarak bilinen yumuşak damak genzel tonlu ünsüzü olan orta ve art damak n’si yöremiz ağızında sık kullanılır.

fitiniñ başı (XIX/26), ğard ölanîñ tarlasınıñ bōrú (XIX/49), sōuđdan doñdu (XIX/80), buñu dōnce (XII/6), oñdan sōna (XII/27), baciñ sā ğurban ossun (XVI/5), eliyiñ yúzüyüñ ğarası (XVI/16), hañısına yanayım (XVII/27), saña buluyum (XVIII/9).

C. SES DEĞİŞMELERİ

I. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ

Yöremiz ağızında genellikle bütün ünlüler için geçerli olan ünlü değişmesi bilindiği gibi komşu hecelerde bulunan diğer ünlülerin veya yanlarındaki ünsüzlerin etkisiyle oluşmaktadır ünlü deĖiŐmelerinin yöremiz ağızında önemli bir sebebinin de ünsüzlerin ünlülere olan etkisi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu ünsüzler kendi özelliklerini ünlülere katmak suretiyle gerçekteşmektedir. Bu özellikler bölümlere ayrılarak incelendi.

1. Kalın Ünlülerin İncelmesi

Hem Türkçe hem yabancı kelimelerde görülür. Yöre ağzından derlenen metinlerde seyrek görülen değişimleri türlerine göre şöyle incelenenebilir:

a) -a>-e-Değişmesi:

Çoğunlukla yabancı kelimelerde görülür. Bazen uyum benzeşmesi bazen de uyum değişmesine sebep olur.

Atile “Atilla” (XXI/42), Eset “Esat” (XV/3), dükkeniñi “dükkanını” (XV/7), acik “azıcık” (XV/20), hayeli “hayali” (XIII/10), Süleymen “Süleyman” (XX/36), aħrebeler “akrabalar” (XXI/56).

b) -a>-i- Değişmesi:

Yöre ağzında genellikle rastlanan bir durumdur.

Ĝaħrimen “Kahraman” (I/71)

c) -ı>-i- Değişmesi:

hátiriñi “hatırını” (XXI/11), ĝarisine “karısına” (XIX/120), acik “azıcık” (XV/20), ĝamini “gamını” (XIV/1), ĝaħrini çekiği “kahrını” (I/123), Hacı Osman’ıñ” (V/33).

d) -u>-ü- Değişmesi:

bi azabımız varıdı Nürü “Nuri” (VII/15), usülü “usulü” (VII/81), hüsüsü “hususı”, hüdüde “hududa” (Metin dışından alınmıştır).

2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması

Dil benzeşmesi kuralının bozulması sebebiyle k, g, ğ, n gibi ön damak ünsüzlerinin kalınlaştırma etkilerine bağlı olarak ayrıca hece kaynaşması sonucu ön, iç ve son seslerde görülen bir değişmedir.

a) -e>-a, á- Değişmesi:

Felān yurá “feleğin yüreği” (XXI/41), ālediñ “eğledin” (XII/36), ár “eğer” (XX/55), dóşán “döşeğin” (XX/72), eváldik “eve geldik” (XX/80), Māmed “Mehmet” (XIX/23), mārim “meğer” (XIX/105), būda ekmá “ekmeği” (XII/80).

b) ö>-o, ó-Değişmesi:

gólü goyurruḡ “gölü” (XXI/4), Dónüş’de “Dönüş’te” (XX/14), nişannıñ óssün “ölsün” (XIII/14), yeridi góçüm “göçüm” (XIII/25), Gó Mısa’nın “Gö” (XX/73), bórek “böbrek” (XII/72), góñü “gönlü” (XVII/23).

c) -i>-ı, í- Değişmesi:

teşkilat “teşkilat” (XIX/16), bíre írbılı getirin “bire ibrik” (XIX/14), hóqúmedín “hükümetin” (XVII/3), Şefiḡa “Şefika” (XVII/8), faḡır míydi “fakir miydi” (XVII/19), hízmet “hizmet” (VI/51), sílā “silahı” (XX/48), İstanbul’a “İstanbul’a” (VIII/30).

d) -ü>-u, ú- Değişimi:

Sürümüş “sürümüş” (XIX/15), güçcüyüdü “küçüyüdü” (VII/43), utú dódú “kütük” (XIX/22), ullüm ulú “küllügüm külü” (II/154), üsüyon “küsüyon” (III/25), dúún oluyu “düğün” (XX/1).

3. Geniş Ünlülerin Daralması:

“c, ç, l, m, n, s, ş, t, y, z” ünsüzlerinin yanlarındaki ünlüleri inceltme etkisinin yanında, daraltma etkisi de vardır.⁴ Yöre ağızında şu şekilde tespit edilmektedir:

a) -a>-ı, i- Değişmesi:

Kimi o yannı kimi bu yannı “yana” (XIX/51), alıyım diyi “kalayım” (XIX/122), ālıya ālıya gelir “ağlaya” (XIX/74), alıyacām “ağlayacağım” (XVI/I), almıya geldim “almaya” (XVII/10)

b) -e, ê>-i- Değişmesi:

Cendermiye “Cendermeye” (XIX/52), gidiyim “gideyim” (XIX/93), harb itmeden “etmeden” (XIX/6), yetim “yetim” (XII/4), dimiş “demiş” (XII/6), Ziynepe diyi “Zeynep” (I/64)

c) -o>-u-Değişmesi:

Yöre ağızında derlenen metinlerde karşılaşılan bir değişme olup daha ziyade küçük ünlü uyumunun sağlanması nedeniyle gerçekleşen bir değişmedir. Türkçeleştirme söz konusudur.

⁴ Z. Korkmaz, *Nevşehir ve Yöresi Ağızları*, I.C. Ses Bilgisi, 2. Baskı, Ankara, 1977, s. 58.

hoturafını “fotoğraf” (XVII/12), moturuñ da “motor” (XXI/22), ğaryuladan “ğaryola” (XIV/22), sayın dohtur “doktor” (XI/1), buvazımıza “boğazımıza” (XXI/8), ğuyulu “ķoyulu” (XVI/36)

d) -ö>-ü- Deĝişmesi:

Yöre aĝzından derlenen metinlerde sıkkarşılaşılan bir durumdur.

bi kile un ũddük “öĝüt” (VII/184), ũnde giderdi “önünde” (VII/20)

4. Dar Ünlülerin Genişlemesi

a) -ı>-a-Deĝişmesi:

İlk hecedeki ünlünün uzaması nedeniyle genellikle son hecedeki dar ünlü düşmektedir. Yöre aĝzında sık rastlanılan bir durumdur.

Zār “zahir” (I/21), uşā “uşaĝı” (I/43), o vādece “vakitece” (VI/35), haca āmed “hacı Ahmet” (XII/92), Allānan olacaķ “Allahınan” (XIX/128)

b) -e>-o- Deĝişmesi:

Yöre aĝzından derlenen metinlerde çok az görülen bir deĝişmedir. Sebebi Türkçeleştirme değildir.

iki metiro “iki metre” (VIII/66)

c) -i>-e, ê- Değişmesi:

Yöre ağızında çokça rastlanılan bir durumdur. Daha çok ilk hecede rastlanılır. Eski Türkçenin ilk hecesinde “i” olan sesler Orta Anadolu ağızlarında korunmuş olmasına rağmen Dulkadirli ağızında “ê”ye dönüşmüştür.⁵

yétiren “yitiren” (XVIII/10), hêcaza gitmiş “hicaza” (XII/30)

ekmek yêdirdi (XVI/35), Dúún êdecâk (XVI/38), oĥula gêdiyi (XVI/52), yêrler ıslanır (XVIII/5), hêç aĥlı yoĥ (X/106), bize yêmek hazırlasın (X/40), nêdem sizin ossun (XX/51) yêrimden ĥalĥamadım (XIX/3).

d) -i>-a, á- Değişmesi:

Yöre ağızında görülen bir durumdur ama birkaç örnekte karşılaşılmıştır.

hedâyesin almadıĥ “hediyesini” (XVI/45), ŗehirli “ŗehirli” (VIII/82), ŗindi hekâye geliy “hikaye” (VIII/175)

e) -u>-o, ô- Değişmesi:

Yöre ağızından derlediğimiz metinlerde karşılaşılan bir durumdur. Daha çok ilk hecede görülen bir olaydır.

yôrdu “yoğurdu” (XIX/25), sooĥdan araba doñdu “soğuk” (XIX/81), ĥız ĥucanda dôrmuş (XXI/17), ŗô yan “ŗu” (XVII/7), osandım “usandım” (XVI/64), yoĥarı “yukarı” (XIV/7)

---

⁵ M Sarıkaya, “*Kayseri ve Yöresi Ağızlarında Yaşayan Eski Türkçe Özellikleri*”, **II. Kayseri ve Yöresi Kültür Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni**, Erciyes Üniversitesi , Bildiriler, Kayseri 2007, s. 153-164.

f) -ü->-ö, o- Değişmesi:

Hósüyün “Hüseyin” (XX/45), hóxúmedin “hükümetin” (XVII/3), boón
“bugün” (XVI/9)

5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

a) -a-> -u- Değişmesi:

Yöre ağzından derlenen metinlerde sık görülen bir durumdur ” y” sesinin
daraltma etkisinin olduğunu görülmektedir.

dar oduya atmışlar “odaya” (XXI/27), sölüya “soğlaya” indi (XV/19),
oynuycuyuh “ oynayacağız” (XX/5), torbuya “torbaya” (XIX/25), orüya “oraya”
(XIX/50), suluyum “sulayım” (XIX/96)

b) -e-> -ö, o- Değişmesi:

dóvled “devlet” çoğ öşür alıdı (X/85)

c) -a-> -o- Değişmesi:

“hustonnan “fistannan” (I/36)

d) -e-> -ü- Değişmesi:

anamı görmüye “görmeye” (VII/126), elini ópmüye “öpmeye” (VII/126),
oñdan sölüyüm “söyleyim” (VII/140), gótürüyüm “götüreyim” (IX/15), nórüyüm “ne
göreylim” (XVI/28)

e) -i> -u-, -ú- Değişmesi:

içün “için” (VIII/1), yalañuz “yalnız” (XII/73), huston “fistan” (XVI/65)

f) -ı>-u- Değişmesi:

yumuş “yıkamış” (V/70), yunacağ “yıkanacak” (XX/72)

6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

Yöre ağızında dudak benzeşmesine bağlı olarak düz ünlülerden sonra düz ünlülerin gelmesi yönündeki

eğilimin yazı diline geçmiş yuvarlaklaştırma etkilerine dahi engel olmaktadır.

a)-u>-ı-Değişmesi:

Yöre ağızından derlenen metinlerden tespit edilebilen örneklerde orta hecede bulunan b,m,v ünsüzlerinin kendinden önce gelen yuvarlak ünsüzleri düzleştirilmesiyle gerçekleştirerek küçük ünlü uyumuna uydurmaktadır.

ğambır “kambur” (IX/4), vapır “vapur” (VIII/75), ğavır “ğavur” (I/25), çavış “çavuş” (I/77), çabığ “çabuk” (I/193), yavrılar “yavrular” (III/133), İstanbul’dan “İstanbul’dan” (XIX/75), yāmır “yağmur” (XVIII/5), tabıda “tabudu” (XVIII/24)

b) -ö>-i-Değişmesi:

Yöre ağızında görülen bir olaydır. Genellikle kelime başındaki yuvarlak ünlüler y sesinin etkisiyle düzleşme eğilimindedir,

iylediyin “öylediyin” (XIX/90), biyle “böyle” (XII/24)

c) -ö>-e-Değişmesi:

eyleyse “öyleyse” (örnek metin dışıdır), etá yan “öte” (I/171), beyle mi gelirmiş “böyle” (I/239)

II. ÜNLÜ DÜŞMESİ (Elision)

Dulkadirli yöresi ağızlarında çeşitli fonetik etkilerle kelimelerde açık hece ünlülerin düştüğü görülür. Genellikle vurgusuz orta hece ünlülerinde görülmektedir.

boynumu“boyun” (I/6), beyninden“beyin” (I/48), ahlımı<akıl (I/57), ğahrini<kahır (I/123), n oldu yaredenim<ne oldu (II/26), ğaynana<kayın ana (IV/39), kesmeñ yóymüyesin<yöymüyesini (IV/107), içerledim<içeriledim (V/15), mallarıñ sadmışlar<mallarını (XXI/28)

III. ÜNLÜ TÜREMESİ

Dilimizde kelime başında iki ünsüz yan yana bulunmaz. Yabancı dillerden dilimize giren ve kelime başında iki ünsüzün yan yana olduğu durumlarda araya bir ünlü alınarak kelime Türkçenin yapısına uygun hale getirilir. Bazı kelimelerde kelime ortasında bulunan iki ünsüz de aralarına ünlü almaktadır. Bazen de “r” “l” “ş” ile başlayan yabancı kelimelerin başına ünlü getirilerek kelime Türkçeleştirilir.

Yöre ağızında ünlü türemesinin başlıca örnekleri şunlardır.

1.Ön Ses Türemesi (Prothesis):

Yöre ağızında “l-r” ve “ş” ünsüzleri ile başlayan kelimelere ı, i ve u ünlüleri eklenerek oluşur.

a. i- Türemesi:

İremzi “Remzi” (XVI/42), ilazım “lağzım” (VII/231), ilane “lahana” (VI/148)

b. ı- Türemesi:

ırıza “Rıza” (XVII/3), ıradladı “rahatladı” (II/19), ıroman “roman” (II/21), ısıcahlanıyodu “sıcahlanıyodu” (IV/62), ıras “ras” (VI/149), ısıtma “sıtma” (X/75)

c. -u Türemesi:

urhuya “Rukiye” (X/63) vb.

d. -ü Türemesi:

ürya “rüya” (XII/100), Ürüştü “Rüştü” (XVI/42) vb.

2. İç Ses Türemesi:

Yöre ağızındaki kelimelerin iç seslerinde yan yana bulunan iki ünsüz arasına bir ünlü girer türeme ünlüsü olan kelimelerin ikinci ünsüzleri b, c, d, f, m, s, t, z ünsüzleriyle birlikte genellikle “r” ünsüzü olurken türeme ünlülerinin de “a, e, ı, i, u” olduğu görülür.

a. -i- Türemesi:

edirafın “etrafın” (VII/145)

b. -ı- Türemesi:

telğıraf “telgraf” (II/43), abılañ “ablan” (VI/III)

c. -u- Türemesi:

apartuman “apartman” (metin dışı örnek)

d. -a- Türemesi:

Alaman harbi “Alman” (VIII/90), apacer “acer” (XIX/75)

3.Son Ses Türemesi (Epithesis):

Çocuğana “çocukken-e” (VII/45), gelirkene “gelirken-e”(X/107),sürerkene“sürerken-e”, alırhan-a “alırken”

D. ÜNSÜZLER (Consonants)

I.ÖN SES ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ:

Yöre ağızında ön ses ünsüz değişimleri, genel olarak Orta Anadolu ağızlarının belirgin özelliklerini yansıtmaktadır. Bu değişimleri şöyle verilebilir:

1. k-> g- Değişimi:

k ünsüzü Eski Türkçe döneminden günümüze kadar Doğu ve Kuzey Türkçelerinde varlığını korurken, Batı Türkçe'sinin gelişimine uygun olarak ince sıradan kelimelerde tonlularak g'ye dönüşmüştür. Dolayısıyla bu değişme Türkiye Türkçesi devri için de kural haline gelmiştir.

gez-, gel-, göç-, gece-göl, gibi vb.

2. g-, ğ-, < k-, k- Değişimi:

Yöre ağzında (k->g->ğ-) dönüşmüştür. Kural haline gelmişler. Orta Anadolu ağızlarının karakteristik özelliğidir.

ğülüzār “gülizār (XXI/31), ğüderim “güderñim” (XXI/44), ğúndür “gündür” (XV/6), ğó “gög” (XX/74), kóprü “köprü” (XX/84), kóye “köye” (XIX/5), kútū “kütük” (XIX/23), kór “kör” (XX/30)

3. k-> ğ- Değişimi:

Yöre ağzında tonsuz halde bulunan k'lerin tonlularak g'ye dönüşmesi Anadolu ağızlarının çoğunda görüldüğü gibi yöre ağzında da görülmektedir.⁶

ğırmadıĥ “kırmadık” (XXI/11), ğız “kız” (XXI/16), ğoyun “koyun” (XXI/45), ğoyurdum “koyurdum” (XV/17), ğarsda “karsta” (XV/25)

4. t-> d-, d-> t- Değişimi:

---

⁶ A.Günşen, *age.*, s. 61.

Eski Türkçe döneminde ön ses t'leri yazı dilimizde genellikle tonlularak d-olmuştur. Yöre ağızında da Anadolu'nun çoğu ağızlarındaki bu değişimler görülmektedir.

dabancayı "tabancayı" (XIX/50), daşınan "taşınan" (XIX/70), dutmuş "tutmuş" (XII/41), dene dene "tane" (XIV/20), dadını "tadını" (XVI/60), depëye "tepeye" (I/210), dussuz "tuzsuz" (III/7), daban "taban" (IV/89), desti "testi" (X/50)

5. b-> p- Değişimi:

Yöre ağızından derlenen metinlerde kelime başında görülen bir tonsuzlaşma olayıdır.

barmā "parmağı" (XIX/40), paḥlayı "baklayı" (III/49), púşkürüt "bisküvi" (VI/154), pólünme "bölünme" (VII/2), bazar "pazar" (X/79)

II. ÖNSESTE ÜNSÜZ TÜREMESİ (Prothesis)

Ünlüyle başlayan bazı kelimelerdeki vurgusuz kelime başı ünlülerinin ses değerini korumasıyla ön sese "h, y" gibi ünsüzlerin türemesi diye adlandırılır.

Yöre ağızında şu örneklerde tespit edilebilmiştir.

haley "alay" (VII/24), hadlasa "atlasa" (VII/95), hābesini "abasını" (XII/36), yırak "ırak" yiddin "itdin" (I/123), hayve "ayva" (III/19)

III. İÇSESTE ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

1.İçseste Tonlulaşma:

Kelime içindeki tonsuz ünsüzlerin kendi karşılıkları olan tonlu ünsüzlere dönüşmesi olayıdır. Yöre ağızında oldukça yaygın görülen bir değişmedir.

a. Dulkadirli yöresi ağızında kelime kökü üzerine gelen eklerin bazıları kökteki eke bakmaksızın biri tonlu biri tonsuz olabilir. Bu durum, ayrıca, kelime ve hece başı ünsüzlerinin tonlulaşmasıyla ilgili olabilir:

yapdırdım “yaptırdım” (XV/13), ğarsda “karsta” (XV/25), ğapağda “kapakta” (XIII/12), basdın “bastığın” (XIII/18), annaşdıh “anlaştık” (XIX/55), sōuğdan “soğuktan” (XIX/81), yükde “yükte” (XIX/90), çekdi “çekti” (XII/89), çitci “çiftçi” (XII/92)

Bu durum yöre ağızında yaygın görülmektedir.

b. Yazı dilinde bir kural olan son sesteki “p, ç, t, k” süreksiz tonsuz ünsüzlerin ünlü bir ek alması halinde kalınlaşarak “b, c, d, ğ, h” ya dönüşürler. Yazı dilimizde görülen bu ses olayı yöremiz ağızında da görülür.

úsdündeki “üstündeki” (XIX/90), bağıyı “bakıyı” (XII/92), çıhamıyom “çıkamıyorum” (XVIII/6), dağıyım “takıyım” (XVIII/8), ğúcünden “güçünden” (XIV/14), hóqúmedin “hükümetin” (XVII/3), dolaba “dolapa” (XVII/28), dadını “tad-ını” (XVII/60)

c. Kök+ek şeklinde değil de iki kelime arasında da “p, ç, t, k” ile biten bir kelimenin ünlüyle başlayan bir kelimeye ulanması sırasında tonlulaşma görülür.⁷

sebeb oldu “sebep oldu” (XIV/10), Māmed emmi “Mehmet emmi” (XIX/23), harb itmeden “harp etmeden” (XIX/106), yiid ölümünü “yiğit ölümü” (XVIII/36), derd imiş “dert imiş” (III/1)

2. İçseste Tonsuzlaşma:

Yöre ağızlarında iç seste tonsuzlaşma olayına ait örnekler pek fazla değildir.

a.-v-> -f-Değişimi:

Yöreden derlenen metinlerde genellikle yabancı kelimelerde görülen bir iç seste tonsuzlaşma olayıdır.

merdifan “merdiven” (II/67), gayfe “kahve” (I/214), fişne “vişne” (VII/54)

b. -c->-ç- Değişimi:

Yöre ağızından derlenen metinlerde sadece bir örnekte tespit edilmiştir çok sık görülen bir değişme değildir. Ünsüz ikizleşmesi şeklinde sadece kelime ortasında gerçekleşmektedir

gúccük “küçük” (XXI/14)

---

⁷ M.Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, 1985, s. 91.

c. -z-> -s-Değişimi:

Yöre ağzından derlenen metinlerde daha çok kelime ortasında gerileyici benzeşme sonucu gerçekleşen bir olaydır.

Dussuz “tuzsuz” (III/7), gütüremessen “götüremezsen” (III/10), sebse “zebze” (XVII/15)

d. -b-> -p-Değişimi:

Yöre ağzında derlenen metinlerde daha çok ön seste görülen bir değişimdir. İç seste tonsuzlaşma genellikle yabancı kelimelerde görülür.

múnüpüsden “minibüsden” (XVIII/43), püşkürüt “bisküvit” (VI/154)

e. -c-> -ç- Değişimi:

Yöreden derlenen metinlerde sadece bir örnekte tespit edilebilmiştir.

Nece “Neçe” (VI/38)

3. İçseste Sızıcılaşma (Süreklileşme):

Yöre ağzında sık görülen iç sesteki süreksiz ünsüzlerin (b, c, ç, d, g, ğ, k, p, t), sürekli ünsüz olan (f, ğ, h, j, l, m, n, r, s, ş, v, y, z) haline dönüşmesi olayıdır.

a. -k-> -ğ-Değişimi:

Bazı Türkçe veya yabancı asıllı kelimelerin iç seslerinde iki ünlü arasında bulunan tonsuz arka damak -k'lar yöremiz ağzında tonlu ve sızıcı gırtlak ünsüzü ğ'ya dönüşürler, yöre ağzında derlenen metinlerde sık görülen bir durumdur.

kaşamıyı “kalkamıyor” (VII/195), yıhardıh “yıkardık” (VII/35), diz gapahdan “kapaktan” (VII/82), ğaldıh “kaldık” (VII/105), Hacı Yahıba “Yakub’a” (VII/165)

b. -ñ-> -y- Değişimi:

Yöre ağında sıkça örneklerine rastlanılır. İkinci tekil şahıs iyelik ekinde ñ’de görülür.

eliyiñ yüzüyüñ ğarasıyınan (XVI/16) elinin yüzünün karasıyla”

c. -g-, -ğ-> -v-Değişimi:

Yöre ağzından derlenen metinlerde sadece tek örneği tespit edilebilmiştir.

Buvazına “boğazına” (V/56)

d. -ç-> -ř- Değişimi:

Yöre ağzında sıklıkla karşılaşılan bir süreklileşme olayıdır.

ęařdı mı “kaçtı mı” (V/103), haşlıhları “harçlıkları” (XII/30)

e. -b-> -m- Değişimi:

Yöre ağzında derlenen metinlerde sadece bu değişimin tek örneği bulunmaktadır.

gimi “gibi” (VI/84)

4.Sızıcı Ünsüzler Arasında Değişmeler:

Yöre ağızında sızıcı ünsüzler arasındaki değişmeler benzeşme, benzeşmezlik ve kelimelerin ses özelliklerinden etkilenerek meydana gelmektedir. Belli başlı değişmeler şu şekildedir.

a. -l- > -n- değişmesi:

İle son çekim edatının genişletilmiş veya hece kaynaşmasına uğramış şekli neyin<leyin zarf fiil ekinde görülür.

hustonnan “fistan ile” (I/36), Hilmiyinen “Hilmi ile” (I/53), parasıyınan “parasıyla” (II/77), sırasıyınan “sırası ile” (V/70)

Ayrıca yörenin ağızında sık rastlanan ilerleyici benzeşme sonucu şu kullanımlar da tespit edilmektedir.

gelinni “gelinli” (XX/44), serinnikde “serinlikte” (XIX/18), şennenmeyin “şenlenmeyin” (XV/16), aşamnayın “akşamleyin” (XIX/9)

b. -m- > -n-Değişimi:

Yöreden derlenen metinde sadece iki örnekte tespit edilmiştir; ama sık görülen bir durumdur.

şindi “şimdi” (XX/1), barnağlarını “parmaklarını” (XXI/10)

c. -r-> -l- Değişimi:

Yöreden derlenen metinlerde gerileyici benzeştirme olayı ile gerçekleşir ve ikiz ünsüz oluşturur:

gelillerimiş “gelirlerimiş” (XIX/106), konuşullarımış “konuşurlarımış” (XIX/117), öldürüller “öldürürler” (XIX/125)

d. f-> y-Değişimi:

Yöre ağızından derlenen metinde tek örnek tespit edilebildi

óykem “öfkem” (XVII/9)

e. p-> h- Değişimi:

hoşet “poşet” (VI/150)

f. n-> m-Değişimi:

Yöre ağızından derlenen metinlerde az görülen bir değişikliktir. Gerileyici ünsüz benzeşmesi sonucu ortaya çıkar.

ombası “onbaşı” (XII/48)

g. -ş-> -s-Değişimi:

ş ünsüzünün s’ye dönüşerek ikizleşmesi biçiminde gerçekleşir. Öğrenilen geçmiş zaman teklik birinci kişi çekiminde görülür.⁸ Yöre ağızından derlenen metinlerde karşılaşılan örnekler şunlardır:

uyumussum “uyumuşum” (XIX/15), ğalmıssım “ğalmışım” (XII/61), dússün “düşsün” (XIV/2).

---

⁸ Z. Korkmaz, *age.*, s. 71.

ğ. -y- >-l- Değişimi:

Yöre ağzından derlenen metinlerde az sayıda görülen bir değişme olup ilerileyici ünsüz benzeşmesi sonucu ortaya çıkar.

fasille “fasulye” (IV/26)

h. -g-> -v- Değişimi:

buvazından “boğazından” (V/56), yıvardıh “yığardıh” (VII/191)

ı. -g-> -y- Değişimi:

Yöre ağzından derlenen metinlerde tek örnekte tespit edilebildi.

öyün “öğün” (V/7)

i. g->-h- Değişimi:

Yöre ağzından derlenen metinden tek örnekte tespit edilebildi.

hırtlamaça “gırtlağıma kadar” (XIX/8)

j. f-> -h- Değişimi:

f >h değişmesi dudaksılaşma, q > x > h> f değişmesi açısından sızıcılaşma olayıdır. Başta, ortada ve sonda görülür. Bu ünsüz değişikliğine komşu o,u,ü yuvarlak ünlülerinin gırtlak ünsüzünü diş dudak ünsüzüne çevirme etkisi açıktır.⁹

Huston” fistan” (I/40) ,Hedima ” Fadime” (VII/155), hoturaf ” fotoğraf ” (XVI/12)

Hilim” film” (XI/10)

⁹ M.Sarıkaya, “Türkçede f>h Denkliği Üzerine”, I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni, Kırşehir 2004, Bildiriler, hzl. Ahmet Günşen, 2004, s. 471-490.

E. SES OLAYLARI

I. BENZEŞME (Assimilation)

Bir dil birliğinde yan yana gelen veya aralıklı olarak bir arada bulunan iki sestem birinin diğersini etkilediği onu kendisine benzettiği böylece iki sesin birbirine benzeştiği görülür. Genellikle boğumlanma noktaları birbirine yakın ünsüzler arasında gerçekleşir. Yöre ağızında karşılaşılan benzeşmeler şunlardır:

1. İlerleyici Benzeşme:

Bir kelime içerisinde bulunan iki ünsüzden birincisinin ikincisini kendine benzetmesi olayıdır.

gellim “gelirim” (VII/25), beşşira “beş lira” (VII/200), şennik “şenlik” (XIX/27), telefunnar “telefonlar” (XX/65), alınnı “alın mı” (XX/83), ğannı “kanlı” (XV/10), onnar “onlar” (XX/7), hustonnuh “fistanlık” (II/118), fasille “fasulye” (IV/26), memmun “memnun” (IV/40) balloz “balyoz”(XI/19)

2. Gerileyici Benzeşme:

Bir kelime içerisinde bulunan iki ünsüzden ikincisinin birincisini kendisine benzetmesi olayıdır. Yöre ağızında sık karşılaşılan bir durumdur.

Memmedime “Mehmedime” (XVII/29), yıhıssın “yıkılsın” (XII/9), dússün “düşsün” (XIV/2), ossa ossa “olsa olsa” (XII/75) , gússün “gülsün” (V/31), gesse “gelse” ev almessen “gelmezsen” (VI/75).

II. ÜNSÜZ (KONSANANT) TÜREMESİ

Yazı dilinde ekleme ve kaynaşma sırasında iki ünlünün yan yana gelmesi durumunda iki ünlü arasına koruyucu ünsüz getirilir. Koruyucu ünsüz olarak yazı dilimizde zamir n’si ve y ünsüzü kullanılır.

neyinden “ne inden” (XX/17), hâmiyleydi (XXI/3), dabancayı “tabancayı” (XIX/50), Azrayil “Azrail” (XVIII/7), deppoyu “depo” (XIX / 84), vèrmiye “vermeye”(XX/75)

Son seste ünsüz türemesinin Orta Anadolu’ya özgü örnekleri de görülür: mārīm “meğer” (XIX/105)

III. GÖÇÜŞME (Metatez)

Yan yana ya da aralıklı iki ünsüz sesin yer değiştirmesine denir. Yöre ağzından derlenen metinlerde de karşılaşılmaktadır. Metatezin sebebi söyleyişi kolaylaştırmak olduğu düşünülmektedir

yarpak “yaprak” (VI/141), zahmarı “zemheri” (VII/77), arvadı “avradı” (VII/95), torpağ “toprak” (XIX/25), ireli “ileri” (XIX/95), samırsak “sarmısak” (X/89).

IV. ÜNSÜZ DÜŞMESİ

Yöre ağızında ünsüz düşmesi olayı yaygındır. Bu düşmeler iç seste bulunan bu ünsüzlerin iki ünlü arasında eriyerek ünlüleşirler yani uzun ünlü konumunda bulunurlar, yanlarındaki ünsüz düşer. Şu şekilde görülür:

1. “ğ” Düşmesi:

üramış “uğramış” (V/72), dârmem “değirmem” (VII/55), ç dem “çiğdem” (XX/53), āladdın “ağlattın” (XX/65), ğardōlan “kart oğlan” (XX/6), dōru “doğru” (XX/11), mādur “mağdur” (II/67), ōretemiyom “öğretemiyorum” (I/9), yūn yıardıh “yığın yığardık”(VII/191),ōlenneyin “öğlenleyin” (XIV/25)

2. “h” Düşmesi:

Daha çok yabancı kelimelerde görülen bu ses düşmeye meyillidir. Özellikle kelime ortasında çoğu zaman düşmektedir. Bunun sonucunda da hece düşmesi ortaya çıkar. Yöre ağızında karşılaşılan bir ses olayıdır.

sābimiz “sahibimiz” (VII/11), daa “daha” (VII/41), ūeerli “şehirli” (VII/82), Allāñı “Allahını” (XX/3), gel ele gel “gel hele” (XX/4), Māmed “Mehmet” (XX/35), māsıs “mahsus” (VIII/2), āmed “Ahmet” (XII/82), ırād “rahat” (X/35)

3. “f” Düşmesi:

Yöre ağızından derlenen metinlerde ender rastlanan bir durumdur.
çiti “çifti” (XIX/17) vb.

4. “l” Düşmesi:

ğahamadım “kalkamadım” (II/22), nası “nasıl” (XX/4)

5. “r” Düşmesi:

Yöre ağızından derlenen metinlerde iki örnekte tespit edilebildi; ama yöre ağızında sık kullanılan bir durumdur.

ölüseñ “ölürsen” (VI/40), sōna “sonra” (XX/80)

6. “k” Düşmesi:

Yöre ağızından derlenen metinlerde görülen bir olaydır. Bu ses düşmesi sonunda ünlü uzaması meydana gelir.

yōudu “yoktu” (XX/70), yunacak “yıkanacak”, tabā “tabakı” (I/72), vādaca “vakitece” (VI/125), yarpā “yaprağı” (VI/141), ışīña “ışığına” (XVI/7), nāder “ne kadar” (XIX/40), ōsüz “öksüz”(XVII/25)

7. “v” Düşmesi:

Yöre ağızından derlenen metinlerde ender rastlanan bir durumdur.

dödü “dövdü” (IX/10), düen “döven” (XIX/57), söyü “sövüyor” (XX/36)

8. “y” Düşmesi:

Sólūyüm “söyleyim” (VII/140), şikātcı “şikayetçi” (IV/40), Hābesini “heybesini” (XII/35), b le “böyle” (XVIII/4)

V. ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ (Geminate)

İç seste iki ünlü arasındaki bazı ünsüzlerin boğumlanmalarındaki tekrarlanmayı ifade eden ünsüz ikizleşmesi Eski Türkçede olduğu gibi bugünde örnekleri görülen bir ses olayıdır. Ünsüz ikizleşmesi olayı yöre ağızında görülen bir durumdur. Yöre ağızından derlenen metinlerde bazıları ilerleyici ünsüz benzeşmesi sonucu ortaya çıkar.

dóşşek “döşek” (XX/70), aşşāda “aşağıda” (XIX/45), deppoyu “depyou” (XIX/84), eşşeklere “eşeklere” (XX/33), ğazzıḥda “kazıkta” (I/59), yazzıḥ “yazık” (I/10), azzıḥ “azık” (I/11), gellim “gelirim” (VII/25), amme “ama” (XVII/60)

VI. İKİZ ÜNSÜZÜN TEKLEŞMESİ

Yabancı dillerden dilimize geçen kelimelerde yan yana bulunan ikiz ünsüzlerin yöremiz ağzında genellikle tekleştğini görülür. Yöre ağzından tespit edilen metinlerde ender rastlanan bir ses olayıdır.

eveli “evveli” (XX/70), Múnever “Múnevver” (I/11), kuvetli “kuvvetli” vb.

VII. HECE KAYNAŞMASI (Contraction)

Yalın veya eklerle genişletilmiş kelimelerde sert damak ünsüzleri g, ğ, k, y ile arka damak n’si (ñ), sızıcı ve tonlu dudak ünsüzü y, sızıcı ve tonlu gırtlak ünsüzü h, iki ünlü arasında eriyip kaybolarak iki ya da daha fazla hecenin kaynaşıp tek heceye dönüşmesini sağlar, bu durum yan yana bulunan kelimeler arasında da geçerlidir.

niddiñ “ne ettin” (XIII/4), n oldu “ne oldu” (XX/24), neb m “ne bileyim” (XX/30), n aziyi “ne geziyi” (XX/33), ev áldik “eve geldik” (XX/80), Hac āmet “Hacı Ahmet” (XII/91)

VIII. HECE DÜŞMESİ

1. Orta Hece Ünlüsünün Düşmesi

Yöre ağızında sık karşılaşılan bir durumdur. Bazen bir ünsüzle birlikte düşer, bazen yan yana gelen iki ünlüden birisi düşer. Bu düşme sonucunda genellikle ünlü uzaması meydana gelir.¹⁰

ürlar ossun “uğurlar” (XIII/13), yurum “yıkarım” (XIII/28), ūnde “önünde” (XX/3), sóyü “sövüyor” (XX/36), āsdos “ağustos” (XIX/59)

2. Son Hece Ünlüsünün Düşmesi

Yöre ağızından derlenen metinlerde karşılaşılan bir ses olayıdır. Bu düşme sonucunda düşen ünlüden önce gelen ünlü uzamaktadır. Ayrıca iyelik üçüncü şahıs ekinden sonra gelen “i” belirtme hali ekinin düşüp oradaki kaynaştırma sesinin kaldığını ve hal ekinin görevini üstlendiğini görülür.

barmā “parmağı” (XIX/40), torpā “toprağa” (XIX/25), alginnī “algınlığı” (XIX/3), çocūm “çocuğum” (XIX/19), dōşā “döşeğı” (XX/71), ğapā “kapağı” (XIX/85), geliy “geliyor” (XIX/120), hedayesin “hediyelerini” (XIV/45)

---

¹⁰ A. Günşen, *age.*, s. 79.

BÖLÜM II. ŞEKİL BİLGİSİ TEMELİNDE DULKADIRLI KÖYLERİ

A) İSİMLER

I. İSİM YAPIM EKLERİ

Yapım ekleri kök veya gövde halinde kelimelere getirilerek başka anlamlarda kelime türetir.

Türkçede yapım ekleri genelde aynıdır. Ancak bazı eklerin bazı yerlerde daha sık, bazı yerlerde daha seyrek kullanıldığı bu eklerin ağız etkisiyle ufak tefek değişikliğe uğradığı görülür. Bu değişiklikler son seste ünsüz değişmesi, hece kaynaşması, benzeşme nedeniyle değişme son seste ünsüz düşmesi gibi çeşitli fonetik sebeplerden kaynaklanır.

Dulkadirli köyleri ağızında da yazı dilinde olduğu gibi birçok yapım ekleri görmek mümkündür. Bazı ekler yazı dilindeki şekliyle kullanıldıkları halde, bazıları yukarıda belirtilen sebeplerle yörenin ağız özelliğini gösterir.

Yöre ağızında tespit edilebilen yapım ekleri şunlardır:

1. İsimden İsim Türeten Ekler:

a) -lık/-lik, -luğ/-lük:

Türkçede eskiden beri kullanılan en işlek isimden isim yapma eklerinden biridir. Başlıca fonksiyonları yer, alet, topluluk, meslek vb. anlamda isimler türetir. Dulkadirli köyleri ağızlarında farklı fonetik sebeplerle (-nık-nik/-līg-lig/-nuḥ /-lā<lık- a -luḥ -lüh/-lī-lū<lık-ı) vb. şekilleri kullanılmaktadır.

güçcükük-den (I/2), harşlıḥ (I/4), yazlıḡ-ı (II/60), duzluḡ-u (II/61), kızlū (II/62)<küzlük-ü, pulluḥ (II/89), analıḥ (II/115), hustonnuḥ (II/118), iki gündel de (IV/82)<iki gündelik, anam ırāḥmadlī-nan unnuḥ (VII/17)<unluk, bírez farḥlilī var (VIII/6)<farklılık, úzerlā giderdik (X/76)<üzerlik, kirā dudmuḥ (II/80)<kiralık tutmuş

b) -lı/-li, -lu/-lü:

Yöre ağızında bu ek cümle içinde ilerleyici benzeşme sonucu -nı'lı şekilde yaygın görülür. Ayrıca eklendiği kelime kök ve gövdesinden kök ve gövdeyle ilgili sahip olma, bir yere bağlı bulunma kavramlarını veren kelimeler ve sıfatlar türetir.

Hacı Yusublu (VIII/2), Dulğadirli (VIII/1), şenḡóylü-ler (X/2), suna boylumu (I/23), yāl masada (I/215), Añgaralı (II/82), nişannı-sıymıḥ (II/131)<nişanlısıymıḥ, eli tırpannı (V/24)<tırpanlı, delānnı (VII/150)<delikanlı

c) -sız/-siz, -suz/-süz:

-lı ekinin olumsuzu olan bu ek yöre ağızında da yazı dilinde olduğu gibi kullanılmakla beraber daha çok küçük ünlü uyumuna uyma eğilimi gösterir.

ḡanatsız (XV/17)<kanatsız, dadsız (XVI/17)<tatsız, ósüz (XVII/25)<öksüz,ólansız (XVIII/4)<oḡlansız, parasız murasız (XIX/68)<parasız mirasız

d) -cı/-ci, -çı/-çi:

Genellikle meslek, uğraşma, alışkanlık ile ilgili isimler türeten bu ek yöre ağzında yaygın olarak kullanılmaktadır. (XVIII/1), Bekmezci- li (XX/81) ,şikâtcı (IV /39), sucuya(XIV/9) ,kâbeciniñ (XVIII/1) bólúkcü(XVIII/1)

e) -ki:

Bulunma, aitlik anlamı bildiren bu ek sıfat ve zamir olarak kullanılan kelimeler türetir. Yapım ve çekim eki olarak kullanılır, ileriki bölümlerde çekim eki kısmında da değinilecek bu ek bazı durumlarda düşerek vurgu yoluyla da anlamını korumaktadır.

ordahı arhadaşlarım (XIX/4), şindiki sattı yer (XIX/48), şindikiniñ adamnarı (XIX/68), úsdündeki yúq (XIX/89), çuhandā eşşekler (XX/32), arhadā ğardaşları (XIX/124)

f) -daş:

Başlıca fonksiyonları eşlik, ortaklık ve mensubiyet bildirir. Kalın ve ince şekilleri olan bu ekin şu an kalın şekilleri yaygın kullanılmaktadır. Yöre ağzında da kullanılmaktadır.

ğardaş (XVI/2)<kardeş, arhadaşları (XVIII/30)<arkadaşları

g) -ıncı/-inci, -uncu/-üncü:

Sıra sayı isimleri yapan bir ektir. Genel olarak asıl sayı isimlerine getirilerek kullanılmaktadır.

birincisinde (XIX/125), ikinci gelin (XX/2)

h) -ca/-ce, -ça/-çe:

Bu ek aslında bir çekim ekidir; ama sonradan fonksiyon değiştirerek yapım eki haline gelmiştir. Genellikle zarf yapar ve dil isimleri türetir.

iyice doldur (XII/84), sabāca (XIV/18)<sabahaca, epeyce (XIX/55), eyice<eyi<eyü<edgü (XII/43), kırtce (VII /54) kırtçe

ı) -layım/-leyin:

Eskiden gibilik eşitlik ifadesi kuran bir çekim ekiyken günümüzde zaman ismine getirilerek zaman zarfı oluşturur. Yöre ağzında kullanımı bu şekildedir.

aşamnayın (XIX/9)<akşamleyin, ólenneyin (XIX/25)<öğleyin.

sabānan(XX/15) <sabahleyin.

i)- nan:

İsmlere gelerek “ile” edatı ve “n” eki ile genişletilmiş daha sonra l>n değişmesine uğrayarak zaman, araç, birliktelik vb. anlamı katmıştır. Bazı kelimelerde ünsüz düşmesi olduğundan ünlü uzunluğu meydana gelmiştir. Yöre ağzında sık kullanılan bir ektir.

pullūnan (XIX/16)<pulluk, ahrannarīnan (XVI/55), parasıyanan (XVII/13)

j) -ğa<-ka:

Yöre ağızında çok nadir bulunan bu ek yazı dilinde de olduğu gibi bir kelime de görülür.

başga túrlü (XIX/65)

i)-ın/ün:

EAT'sinde vasıta hali olarak kullanılan bu ek mevsim bildiren kelimelerle kalıplaşmıştır. Yöre ağızında bu şekilde tespit edilmiştir.

baharın (XIX/65), yazın (XXI/2), gúzün (XII/106)

l) -gıl/-gil:

Anadolu ağızlarında yaygın olarak bulunan aile, soy, grup vb anlamları katan bu ek yöre ağızında da aynı anlamla kullanılmıştır.

Dayımgılınen (XIX/74), Súleymengılınen (XX/34)

2. Fiilden İsim Türeten Ekler

Fiil kök ve gövdelerinden isim yapmak için kullanılan eklerdir. Dilimizde bu eklerin sayıları ve kullanım sahaları geniştir.¹¹ Bu ekler yöre ağızında da yazı dilimizdeki kullanımına paralellik gösterir; ama bazı fonetik olaylarla değişmeler olmuştur. Yöre ağızından tespit edilen fiilden isim yapan ekler şunlardır:

a) -mağ/-mek:

---

¹¹ M. Ergin, *age.*, s. 239.

İstisnasız bütün fiil kök ve gövdelerine getirilen bu ek, fiilden isim yapma ekidir ve işlevi hareket isimleri yapmaktır.

Ekmek (XII/80), çile çekmekdense (XIX/92), yaşadmağ istiyom (XII/107)

“Ekmek” de olduğu gibi kalıcı varlık isimleri de türetmektedir.

b) -ma/-me:

Bütün fiil kök ve gövdelerine getirilerek fiilden isim yapan eklerden birisidir. Bu ekin fonksiyonu iş isimleri yapmaktır.

yapm ya (XII/63)>yapmaya, ekmā (XII/74)<ekmeğe, çalmasını (XX/69), çalğama gözler (XVI/50), almā geldim (XVII/12)<almaya geldim, cepinnemiye giderdik (XXI/2)<cepinnemeye giderdik

c) -ış/-iş, -uş/-üş:

Bu ek de iş isimleri türetir, kalıcı isim yapmaya elverişlidir.

dağışı bile farğlıydı (XIX/43), gótürüşü gözümün ūne geliy (XIX/73), duruşları (XXI/11)

ç) -ağ/-eg<-ağ/-ek:

Genellikle varlık isimleri yapar yöre ağzında da kullanılır.

ğonağ (XIX/102)<konak, bıçağ (XIX/72)<bıçak, bölük (XVIII/12), dúnā (XVI/26)<dünek<düneği, kırek (XII/18), diz ğapağlarım (VII / 125) kapaklarım, dósşek (XX/70)<döşek

d) -m:

Çok işlek bir fiilden isim türeten ektir. Yöre ağzında da yaygın kullanılan bir ektir.

yetim (XII/5), geçim (XII/86), dönüm (XX/59), ölüm (XV/9), -yem (XVIII/8), bağımsızlıktan(VII/125)<bakımsızlıktan, durumu (VII/75)

e) -n:

İşten etkileneni veya işi yapanı bildiren bir fiilden isim yapma ekidir.

geliniñi getirdim (XVI/68), ekininiñ kellesi (XIX/69), yıvın (VII/195) <yığın

f) -ğ/-gi, -ğu/-gü, -kı/-ki, -ku/-kü:

Fiilden isim yapan bu ek yöre ağzında, yazı dilimizdeki kadar yaygın kullanılmaktadır

atğısı (XIX/87), sorgu súa (XIX/55) yazgı (X/12),korğu(VI/54)< korku

g)-ıcı/-ici,-ucu/-ücü:

:Fazlalık ve devamlılık ifade eden yaygın bir ektir.

“atıcı, yakıcı, delici” vb. örnekler metin dışından alınmıştır.

ğ) -h (<ğ), -k/-k:

Bir harekete uğramış olan, hareketten doğmuş olan veya yapan farklı nesnelerin isimlerini oluşturan işlek bir ektir.

acığ (XII/18)<azıcık, ğapağ (VII/120)<kapak, ılığ (VIII/18)<ılık, büyüklerimiz (VIII/76)<büyük, yetikli (XVIII/24)

h) -ı/-i, -u/-ü:

Fiilden isim yapan işlek eklerden biridir.

sürü (XVIII/12), ölüyü (XVIII/24), sayılı (XVIII/33), sızılasm (XVIII/66)

ı) -anağ/-enek:

Fiilden isim yapan çok işlek olmayan bir ektir.

dayanağ (XII/8), döneğ (XIX/64)

i) -alağ/-elek:

Fiilden isim yapan işlek olmayan bir ektir.

topalağ Cemil (XX/16), yatalağ ğaldı (XII/89)

II. İSİM ÇEKİM EKLERİ

1. Hal Ekleri

İsmin hâlleri ismin diğer kelimelerle münasebeti sırasında içinde bulunduğu durumlardır.¹²

a) İlgi Hâli (Tamlayan Genetif) Eki:

---

¹² A. Günşen, *age.*, s. 99.

İlgi hâli ismi başka bir isimle münasebeti olduğunu ifade eden hâlidir.¹³ Yöre ağzında -ın/-in, -un/-ün; -nîñ/-niñ, -nuñ/-nüñ yanında farklı fonetik olaylarla farklı biçimde de kullanılır.

-ın/-in, -un/-ün; -iñ/-iñ, -uñ/-üñ şekilleri de vardır. Yöre ağzında ilgi hal ekinin ikincisi nazal n şeklinde kullanılır.

ğaleniñ başına (XXI/6), birbirimiziñ hatirini (XX/II), benim yúrám (XV/10)<benim yüreğim, geliniñ ğami (XIV/I), Hacınıñ ölu (XIII/21), Zóhreniñ ğocası (XX/43)

Hece kaynaşmasıyla oluşan:

Felân yúrâ (XXI/41)<felek-in, eşşân üne (XX/84)<eşeğin önü

-yîñ/-yiñ şekli de çok yaygın kullanılır.

emmiyiñ úryası (XII/100), eliyiñ yúzüyüñ ğarası (XVI/16)

diftonglaşarak da isim tamlaması kurar.

dúún ğünü (XX/18), yaan dadı (XX/12)

b) Belirtme Hâli (Yükleme Hali, Akkuzatif) Eki:

Bu hâl ismin geçişli fiillerin doğrudan doğruya tesiri altında olduğunu ifade eden halidir. Yöre ağzında kullanılış şekli şöyledir:

-ı/-i, -u/-ü:

Zemzemi (XX/2), yorganı (XX/12), beni (XX/14), belimi (XX/63)

-yı/-yi, yu/-yü:

---

¹³ N. Özkan, “Anadolu Ağızlarında Kullanılan +(I)yİñ Eki”, **I. Kirehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni**, Kırşehir, 2004, Bildiriler, hzl. Ahmet Günşen, Kırşehir 2004, s. 431-435.

ğapıyı açdı (XX/9), Emineyi sanmış (XIV/8), parayı aldım (XII/106)

-nı/-ni, -nu/-nü:

yālını dúrdüm (XIII/34), onların barnağlarını (XXI/9), labbayı iderik (XXI/4)

Hece Kaynaşması yoluyla: -ā, -á, -ē

Dulqadirli yöresi ağzında sık karşılaşılan bir durumdur.

çalıñ bıçā (XX/56)<bıçağı, Dóşá getirdiler (XX/71)>döşeği, eşşá hamışın ağırından getirdik (XX/75)>eşeği

-n eki ile kullanıldığında -i belirtme durum eki düşer ve sadece -n sesi kalır.

tarlanıñ dönümün bilmez (XX/59)<dönümünü bilmez

mallārın satmışlar (XXI/28)<mallarını satmışlar

c) Yönelme Hâli (Datif) Eki: -(n)a, -(n)e, -(y)a, (y)e, -(ñ)a, -(ñ)e:

Bu hâl ismin kendisine yaklaşma ifade eden fiile bağlanmak için girdiği bir hâldir. Yöre ağzında kullanımı şöyledir:

-a/-e:

Herhangi bir ünsüzle biten yalın bir isme getirilir.

bosdana baş gelini mi (XXI/3), sırtımıza alır gellik (XXI/2), bize iddiñ oyunu (XXI/46), órennere gorum (XVI/II)<örenlere

-(y)a, -(y)e:

Bu şekil yönelme halinin ünlüyle biten kelimelere (y) koruyucu ünsüzünü almasıdır.

ğarâvoya giderkene (XVI/19), çıhmış çarşıya (XII/51)dar oduya atmışlar (XXI/27)<odaya

-(n)a/-(n)e:

Üçüncü tekil kişi iyelik ekinden sonra zamir n'si ile birlikte kullanılan şeklidir: yönelme durum ekinin bu hali

ataşın içine (XIX/85), pencereniñ āzına (XIX/105)<ağzına

-(ñ)a:

Dulkadirli yöresi ağzında arka damak n'si (ñ) ile kullanılır. Bu datif ekinin iki şekli olan -ğa/-ge deki g'lerin zamirlerindeki -n sesleriyle birleşmesiyle ve nazal bir n (ñ)'ye dönüşmesine sebep olmuştur.

bacın saña (XXI/25)<sañga<sen-ge

bacım baña şelek vurdu (XIV/14)<bañga<ben-ge, buña

sózüm oña (XIX/4)<o-n-ğa vb.

-n- Türemesi ile:

Yöre ağzında yaygın kullanılan “yan” ismiyle kurulmuş işaret sıfatlarında yaygın olarak görülür.

kimi o yannı kimi bu yannı geçiy (XIX/51)<kimi o yana kimi bu yana kaçıyor.

-Hece kaynaşması şeklinde görülür.

onu bilázā vurruḥ (XIX/55)<bilezik-e, eşşā bindiler (XIX/4)<eşşeğ-e, galeye torpā giderdik (XXI/6)<toprak-a, çiçekdā gitmeyi (XII/81), sâ ğurban ollum (XVI/5)

d) Bulunma Hâli (Lokatif) Eki:

Bu hâl ismin kendisinde bulunma ifade eden fiillerle münasebette olduğunu gösteren halidir. Ayrıca bulunma anlamının dışında zaman ve durum anlamı katarak zarf göreviyle kullanılır.

şu çuḡanda (XIII/I), çorap diz ğapaḡda (XIII/22), hastanede yatıyı (XIII/21), ğulānda soḡulu (XIV/53), serinnikte súrerim (XIX/18), orda (XIX/40)<orada, ayda bir (XIX/57), adam boyunda ğar (XIX/79), o ğarda dipide (XIX/80), zamanın berhinde (XIX/91)

e) Ayrılma Hâli (Ablatif) Eki:

İsim veya isim soylu kelimelere gelerek isme ayrılma anlamı katar. Ayrıca bulunma durum ekinde olduğu gibi zaman ve durum anlamıyla da kullanılır.¹⁴

esgiden Hasmāl ā diyin dedem varıdı (XII/I), Faḡırlıḡdan kıyün danasını ğúdmüş (XII/5), Ordan çıḡmışlar (XII/57), aḡlıñızdan çıḡartman (XXI/66), aḡbabımdan istedim (XII/105), şurdan (XIX/97), onnar ğorḡudan húsmüş (XIX/106), çır açaraḡdan ılıcıya varıdıḡ (VII/35), oĝĝası çamdandı (VII/155)

Ayrılma durum eki tamalayan eki yerine de kullanılmıştır.

---

¹⁴ A. Güñsen, **a g e.**, s.105.

ķóylülerden biri (XII/41), ayrıca örneği olduğu gibi nesnenin neyden yapıldığını da bildirmektedir.

f) Eşitlik Hâli (Ekvatif) Eki: -ce/-ca, -ça/-çe:

Yöre ağzında esas görevi ismi fiile bağlamak olan eşitlik hâli eki eşitlik benzerlik anlamında kullanılır.

ķóprúyeçe giddim (XX/84), eyice doldur (XII/84), óleneçe yanarım (XVIII/3), hırdlamaça ķómdüler (XIX/9), sabāca yatamadım (XIV/18), görüldüğu gibi miktar zaman küçültme vb. anlamları da görülmektedir.

Yazı dilinde nadir kullanılan bir başka eşitlik eki de -cak/-cek şeklinde bulunur.

“ķóycek”, “evcek”, “ailecek” örnekler metin dışından verilmiştir.

g) Vasıta Hâli (İnstrumental) Eki:

Vasıta ve zaman bildiren bu eki yöre ağzında -la/-le şeklinin yanısıra -nan/-nen, -inan/-inen, -lan/-len, - şekilleri de görülmektedir.

seniyinen oğuntu vermeye gidek (XX/75), at arabasıyınan (XIX/49), daşınan keserdim (XIX/71), ğard olannan (XX/7), atınan arabayınan (XIX/28), tırpannan orānan (XIX/69), bunnan barabar (XIX/96)

Dulkadirli yöresi ağzında genellikle -ınan/-inen, -nan/-nen şekli yaygın bulunmaktadır.

h) Yön Gösterme Hâli (Direktif) Eki:

Bu hal ismin yön gösteren, cihet ifade eden halidir. Bu halin -ra/-re ve -arı/-eri EAT -aru/-erü, ET<ğaru/-gerü nadirenden de -ğaru/-kerü şeklinde iki eki bugün kullanılmamaktadır. Ancak birkaç kelimedede kalıplaşmıştır.

Yüzüngürü Ğarovaya iniyi (XVII/19)<yüzüngürü

ondan sōna (XIX/56)<sonra, yoğarı atamamış (XII/13), utanıyom çıhamıyom dışarı (XVIII/6)

2. İsimlerde Çokluk Ekleri

Çokluk eki isimlerin çokluk şekillerini yapan işletme ekidir. Bu ek topluluk ve grup isimleri yapar.¹⁵ Eklerin yöre ağzında kullanılışı yazı dilinde olduğu gibidir. Ancak bazen ilerleyici benzeşme ile -nar/-ner şeklinde yöremiz ağzında yaygın bir şekilde görülür.

arğadaşlarım (XIX/4), ıssız dālardan (XIX/93), ğardaşların ğonāyımış (XIX/5) vb. onnar (XIX/106)<onlar, gelenner (XX/46)<gelenler, aparlonnar, telefunnar (XX/65)

3. İyelik Ekleri:

İyelik ekleri ismin karşıladığı nesnenin bir şahsa veya bir nesneye ait olduğunu ifade eden işletme ekleridir. İyelik ekleri bağlandıkları nesnenin aidiyetini

---

¹⁵ M .Ergin, a g e., s. 228-288.

şahıs olarak belirtirler.¹⁶ Bu şahısların yöre ağızlarında kullanılan biçimleri şunlardır:

- Teklik:**
1. Şahıs: -m/-ım/-im, -um/-üm
  2. Şahıs: -n /-ñ -yın/-yiñ
  3. Şahıs: -ı/-i, -u/-ü, -sı/-si, -su/-sü
-ā<-ak-ı, ē<ek-i, -á<-ek-i
- Çokluk:**
1. Şahıs: -mız/-miz, -muz/-müz
  2. Şahıs: -nız/-niz, -nuz/-nüz; -ñız/-ñiz/-ñuz-ñüz
  3. Şahıs: -ları/-leri, -narı<-ları, -neri<-leri

Teklik 1. Şahıs:

dedem(XII/I), anamıñ bobâsı (XII/47), bobâm (XII/55)

emmim (XII/65), içirimden (XII/25)

Teklik 2. Şahıs:

bobâñı (XII/48), emmiñ ölu (XVII/4)

bacıñ (XVI/5), bibiñ (XVI/6)

3. Teklik Şahıs:

Hacınıñ ölu (XIII/II), ğızın yúrá (XIII/23), ellerin ıarcısı (XV/15), Emmiyin sırrı (XV/19), Ğaleniñ başı (XXI/6), Birbirimiziñ hatiri, felân yúrá (XXI/41), ğınasın

---

¹⁶ T. Gülensoy, *Kütahya ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, TDK Yay., Ank. 1988, s. 142.

elimize vurmadiğ (XIV/46), budā ekmā (XII/80), suyun içinde (XIX/2), barmā gırılmış (XIX/40)

1. Çokluk Şahıs:

ğollarımızı ğaldırdığ (XX/6), ölümüzü (XVI/36), yahacāmız olur (XXI/5), sırtımıza alı gēllik (XXI/6) vb.

2. Çokluk Şahıs:

sizin halıñız (XVII/13); malıñız (XVII/14), Ali'ñiz (XVII/16), mallārıñ sadmışlar (XXI/30), ğúnüñ sayılı (XXI/33) vb.

3. Çokluk Şahıs:

haşlığları bitmiş (XII/30)<harçlıkları, arđadařları (XII/32)<arkadaşları, gelinneriniñ (XXI/II)<gelinlerinin

4. Aitlik Eki: -ki:

Bir bakıma yapım eki karakteri taşır. Çekim eklerinden sonra gelmek, iyelik eki gibi yardımcı ses almak, aitlik gibi bir çeşit iyelik eki fonksiyonu taşımak bakımından da çekim eki, işletme eki karakterindedir.¹⁷

Dulkadirli yöresi ağzında -đı şekliyle kullanılarak yazı dilimizin tersine ünlü uyumuna da girmiştir.

---

¹⁷ M. Ergin, **a g e.**, s. 228.

ordahı arhadaşlarım (XIX/4)<ordaki arkadaşlarım. şindiki (XIX/47) şimdiki. bizinki (XIX/125), şunuñhunu aldın ya (XVI/8) şununkini, bizinki (XIV/36)<bizimki

5. Soru Eki:

İsmi fiile bağlayan ve ismin soru şeklini ifade eden soru eki bölge ağzında da yazı dilinde olduğu gibi -mı/-mi, -mu/-mü şekliyle kullanılmaktadır.

Sen miydin (XIX/39), adam dellenez mi (XIV/68), Góruyoñ mu (XIV/1), gelici miyim (XIII/29)

Yöre ağzında gerileyici benzeşme şekliyle -ni<-mi şeklinde birkaç örnekte görülmekte alıñ nı (XX/82)<alır mısın

B. ZAMİRLER

Şahıs, gösterme, belirsizlik ve soru kavramları vererek onların yerini tutan kelimelere denir. Zamirler isim grubuna dahil olup kullanılış bakımından isim gibi muamele görürler. Dulkadirli yöresi ağzında kullanılan başlıca zamirler şunlardır.

I. Kişi (şahıs) Zamirleri:

Varlıkları, şahıslar halinde ve temsil suretiyle karşılayan kelimelerdir.

1. Şahıs:	ben (XIV/63)	biz (XIX/23)
2. Şahıs:	sen (XIII/36)	siz (XV/18)
3. Şahıs:	o (XX/76)	onnar-“onlar” (XX/9)

Şahıs zamirlerinin hâl eklerini alması yöre ağzında şu şekilde olmaktadır:

	<u>1. Teklik Şahıs</u>	<u>2. Teklik Şahıs</u>	<u>3. Teklik Şahıs</u>
Yalın hâl:	ben (XIV/63)	sen (XIII/36)	o (XX/14)
İlgi hâli:	benim (XXI/II)	seniñ	onun (XVIII/12)
Belirtme hâli:	beni (XV/2)	seni	onu (XIX/90)
Yönelme hâli:	bana “baña” “bā” (XIV/14)	sana “saña” “sā” (XIV/33)	ona “oña” “oa” (XVI/5)
Bulunma hâli:	bende	sende (XII/80)	onda
Ayrılma hâli:	benden (XXI/12)	senden “seniynen” (XX/75)	oñdan (XX/80)
Vasıta hâli:	bennen	sennen “seniynen” (XX/22)	onnan
Eşitlik hâli:	bence	sence	onca
	<u>1. Çokluk Şahıs</u>	<u>2. Çokluk Şahıs</u>	<u>3. Çokluk Şahıs</u>
Yalın hâl:	biz (XX/9)	siz (XV/18)	onlar “onnar” (XX/9)
İlgi hâli:	bizim (XV/28)	sizin “siziñ” (XVII/13)	onların “onnariñ”
Belirtme hâli:	bizi (XXI/3)	sizi	onları “onnarı” (XX/40)
Yönelme hâli:	bize (XXI/46)	size (XIV/56)	onlara “onnara” (XIX/105)
Bulunma hâli:	bizde (XX/32)	sizde (XX/I)	onlarda “onnarda”
Ayrılma hâli:	bizden	sizden	onlardan

			“onnardan”
Vasıta hâli:	biziynen	siziynen	onlarnan
			“onnarnan”
Eşitlik hâli:	bizce	sizce	“onnarca”

II. Dönüşlülük Zamiri:

Dönüşlülük zamirleri asıl şahıs zamirlerinden daha kuvvetli bir ifadeye sahip bulunan onların anlam bakımından daha katmerlileri olan şahıs zamirleridir.¹⁸ Dulkadirli yöresi ağzında dönüşlülük anlamı taşıyan “kendi” ve ön ses g-<k- değişmesiyle oluşmuş “gendi” kelimeleriyle kullanılır.

gendimi atıyım da ğurtarıyım (XIX/126)

gendi ğonān úsdüne çılmış (XIX/95)

III. İşaret Zamirleri:

Bunlar, işaret etmek, göstermek suretiyle nesnelere karşılayan kelimelerdir. Yöre ağzındaki zamirleri yazı dilimizden pek farklılık göstermez. Bu, şu, o; bunlar, şunlar, onlar’dır. Ancak şahıs zamirlerinin çokluk şekillerinde görüldüğü gibi işaret zamirlerinin çokluk şekillerinde de ilerleyici benzeşme ile bunnar, şunnar, onnar ve ayrıca yöre ağzının işaret zamiri açısından belirgin bir özelliği de “şu” zamiri “şo” “şō” (<uş ol’ldan) gelme şekilleri de kullanılmaktadır. Bu kullanım yöre ağzını Eski Anadolu Türkçesi’ne bağlayan önemli bir özelliktir.¹⁹

Bu zamirlerin isim hâl eklerine göre çekimleri de aşağıda gösterilmiştir:

¹⁸ M. Ergin, **a g e.**, s. 272.

¹⁹ A. Günşen, **a g e.**, s. 101.

	<u>1. Teklik Şahıs</u>	<u>2. Teklik Şahıs</u>	<u>3. Teklik Şahıs</u>
Yalın hâl:	bu	şu “şo” “şō” (XIV/1)	o
İlgi hâli:	bunuñ (XII/2) bunun	şunuñ/şunun şōnuñ/şōnun	onun/onuñ
Belirtme hâli:	bunu/buñu (XII/66)	şunu/şuñu şōnu/şōñu	onu/oñu (XXI/18)
Yönelme hâli:	buna/buña (XIX/113)	şuna/şuña şōna/şōna	ona/oña
Bulunma hâli:	bunda (XX/7)	şunda/şōnda	onda
Ayrılma hâli:	bundan (XIX/112)	şundan/şōndan (XIX/97)	ondan (XX/80)
Vasıta hâli:	bunnan (XIX/96)	şunnan/şōnnan	onnan
Eşitlik hâli:	bunca	şunca	onca

	<u>1. Çokluk Şahıs</u>	<u>2. Çokluk Şahıs</u>	<u>3. Çokluk Şahıs</u>
Yalın hâl:	bunlar/bunnar (XIX/111)	şunlar/şunnar şōnnar	onlar/onnar
İlgi hâli:	bunların/bunnarın bunlarıñ/bunnarıñ	şunlarıñ/şunnarıñ şōnnarın	onların/onlarıñ onnarın/onnarıñ
Belirtme hâli:	bunları/bunnarı	şunları/şunnarı şōnları/şōnnarı	onları/onnarı (XIX/66)
Yönelme hâli:	bunlara/bunnara	şunlara/şunnara şōnlara/şōnnara	onlara/onnara

Bulunma hâli:	bunlarda/bunnarda	şunlarda/şunnarda	onlarda/onlarda
		şonlarda/şönnarda	
Ayrılma hâli:	bunlardan/bunnardan	şunlardan/şunnardan	onlardan/onlardan
		şonlardan/şönnardan	
Eşitlik hâli:	bunlarca/bunnarca	şunlarca/şunnarca	onlarca/onnarca
		şonlarca/şönlarca	
Vasıta hâli:	bunlarnan/bunnarnan	şunlarnan/şunnarnan	onlarnan/onnarnan
		şonlarnan/şönnarnan	

İşaret zamirleri yön ekleri almaz. Yöre ağzında yön eki almış gibi görünen orüya (XX/33)<o-ra-y-a, orda<o-ra-da, oralar<o-ra-lar, burdan<bu-ra-dan, burda<bu-ra-da gibi şekillerin aslı “bu ara”, “şu ara”, “o ara” kelimelerinin bir sıfat tamlaması halinde birleşmesinden doğmuş olan yer isimleridir.

IV. Soru Zamirleri:

Soru zamirleri, nesnelere soru şeklinde temsil eden, onların soru şeklinde karşılıkları olan, olanları soru halinde ifade eden, onlara soru sormak için kullanılan zamirlerdir.²⁰ Yöre ağzında yazı dilimizde olduğu gibi soru zamiri olarak kim ve ne ile bunların çekimli şekilleri kullanılır. Ayrıca “hangisi” hanı/hani şekilleri kullanılmaktadır.

Kimimiş ölen (XIV/41), nerde bulduñuz (XIV/64)

N oldu da ğardaşımı derdlere saldıñ (XXI/39)

²⁰ Ö. A. Aksoy, **Gaziantep Ağzı I**, s. 139.

Niddiñ Güley'im vèrdiñ yadlara (XIII/4), neyidi suçum (XIII/26)

Nè yapıyım (XVI/3), Nèrden geliyon nère gidiyon (XIX/107)

Hañgısını annadıyım (XII/72), bu derdin hañısına yan yım (XVII/27)

V. Belirsizlik Zamirleri:

Nesneleri belli belirsiz şekilde temsil eden zamirlere yöre ağzında sık rastlanılır. Bu zamirlerin en çok “kimse” ve “herkes” gibi belirsizlik zamirleri gelir. “herkes” -ş<-s değışmesiyle “herkeş” şekliyle de kullanılmaktadır. Ayrıca yöre ağzında “şey” belirsizlik zamirinin “şiy” şekli de kullanılır.

len şiyinde (XXI/4), biri Angara'da biri Ğars'da (XV/25), Herkeşin dayısı herkeşe dadlı (XVII/5), Aħrebeniñ alayını oynaddın (XX/70), alayını derken belgisiz çokluk olarak şahısların yerini tutmuştur. Hiç kimse ğalhamaz (XX/64), kimse giremezimiş (XIX/8), Bire írbiħ filan getirin (XIX/105).

C. SIFATLAR (ÖNADLAR)

Sıfatlar nitelik ve belirtme isimleridir. Nesnelerin çeşit çeşit vasıfları, çeşit çeşit belirtileri vardır. İşte sıfatlar bu belirtilerin ve niteliklerin isimleridir. Yöre ağzında şu şekillerde kullanılır:

I. Niteleme (Vasıflandırma) Sıfatları:

Vasıflandırma sıfatları nesnelerin niteliklerini bildiren sıfatlardır.²¹

Altın saat (XIV/54), Hacı Yusub (XIV/59), güçcük gızım (XXI/13)<küçük, dar oduya (XXI/27), ğannı ölüm (XV/10)<kanlı, ğanatsız cücük (XV/17), sarı moturu (XVI/11), ğara dúünü (XVI/22)<kara düğünü, deli yārim (XVIII/6)

II. Belirtme Sıfatı:

Nesneleri belirten sıfatlardır, nesnenin ya yerine işaret edilir ya sayısı gösterilir, ya nesne soru şeklinde belirtilir ya da belirsiz şekilde ifade edilir.

1. İşaret Sıfatları:

İşaret sıfatları, nesnelerin yerlerine işaret etmek suretiyle belirten kelimelerdir. Yazı dilinde olduğu gibi yöre ağzında “bu, şu, o” şeklinde ayrıca “şu” işaret sıfatı “şō” (<şol<uşol) şeklinde de kullanılır.

Şu geliniñ ğamini (XIV/I), şu çuħanda (XIII/I), Bu gızım yúrá (XIII/23), şō yandan yurdlu (XVII/7), Boón (XVII/12)<bugün, o sırada (XIX/31), kimi o yannı, kimi bu yannı ğaçıyı (XIX/52), o arada

2. Sayı Sıfatları:

---

²¹ M. Ergin, a g e., s.-312.

Yöre ağızında kullanılan sayı sıfatları, yazı dilimizdeki kullanımlarının yanında az da olsa ses değişikliğine uğramış şekilleri de bulunmaktadır.

sekiz aydır (XIV/12), bir senedir (XIV/40), bi eli defter bi eli galem (XIV/44), on dönüm (XXI/3), iki ay ömrü (XXI/26), bi beşin ölünce (XVIII/17), altı ay olmadı (XVII/17)

3. Soru Sıfatları:

Nesneleri soru halinde belirten sıfatlardır. Yöre ağızında şu şekillerde bulunur: bu nası iş (XIX/124), hā birini diyicin (XX/15)<hangi birini diyeceksin

4. Belirsizlik Sıfatları:

Nesneleri belli belirsiz olarak bildiren sıfatların yöre ağızında kullanımı şöyledir:

Bir yiid gidiyi (XX/16)<bir yiğit, çalılıh bi yere (XIX/120)<çalılık bir yer, tım araba (XIX/89), çoğ zaman (XIX/106)<çok zaman

D. ZARFLAR (BELİRTEÇLER)

Zarflar, zaman, yer, hal ve miktar isimleridir. Tek başına sıfat olamayacağı gibi tek başına zarf da yoktur. Sıfatlar gibi zarflar da tek başına bir isimden başka bir

şey değildir. Zarflar fiillerin, sıfatların ve kendi türlerinden olan zarfların anlamını etkileyen kelimelerdir. Zarflar, yer-yön, zaman, hal, nicelik ve soru zarfı olmak üzere beşe ayrılır.

I. YER-YÖN ZARFLARI:

Fiillerin yerini ve yönünü gösteren zarflar olup yöre ağzında kullanışı şöyledir:

yoħarı dörulmuş (XIV/7)<yukarı doğrulmuş, yúzüngürü karávoya iniyi (XVI/19), utanıyom çıhamıyom dışarı (XVIII/6), gèri geldiler (XIX/52), orúya yıhınca yoħarı atamamış (XII/13)<yukarı atamamış.

II. ZAMAN ZARFLARI:

Bunlar zarf olarak kullanılan çeşitli zaman isimleridir. Yöre ağzlarında kullanımı şöyledir. Ne zaman sorusuna yanıt verir.

sabāca yatamadım(XIV/18)<sabaha kadar, varıncāz çavış olur (XIV/56)<varınca, yazın bosdan çepinnemiye giderdik (XXI/3), sābanan bizi ğaldırır (XXI/2)<sabahleyin, boón oynadı (XVI/9)<bugün, şindi bóler gelir (XVII/6)<şimdi, yarın gönderiyoh (XIX/115)

III. HAL (DURUM) ZARFLARI:

Hal ve tavır anlatan zarflardır. Hal ve tavır anlatan kelime durum zarfı olarak kullanıldığı için bu zarfların sayısı oldukça fazladır. Yöre ağzında da bolca kullanılır.

ocağ kór galıyı (XIV/58)<kör kalıyor, yadigar gassın (XIII/18), b le oldūna baħma (XVIII/4)<böyle olduğuna, yapayanñız goydun (XVIII/7), gene çalınmış (XX/26), hemen çıhdı (XII/12)

IV. AZLIK-ÇOKLUK ZARFLARI:

Bunlar miktar bildiren, derece ifade eden zarflardır. Fiillerin sıfatların ve kendi türünden zarfların miktar yönünden etkiler. Yöre ağızlarında kullanımı şöyledir:

bek yaħdı (XX/51)<pek yaktı, çoğ yir denelerdi(XIX/70)<çok yer denelerdi , birez ihtiyarlayınca (XII/28)<biraz ihtiyarlayınca, siz yatın acık (XV/20)<azıcık, az yaşamamıştı (XXI/8), çoğ gördürür, çoğ baħardı (XXI/8)<çok, bek acımış yürekden (XIV/30)<pek

V. SORU ZARFLARI:

Bunlar eylemin yapılışını soru yoluyla tamamlayan zarflardır.

niye vërdin (XIII/8), õllarıña niye dimiyõñ (XX/38), ana hayle oldu ħalıñız (XVII/13), nası idiyim (XX/3), nası dudduysa (XIX/123), nãder dõdüyse (XIX/40), ne kadar, hayle dayandıñ (I/231)

Yöre ağızında çok kullanılan soru zarfı “ńórüyoń”, “nasılsın” anlamında kullanılmaktadır.

E. FİİLLER (EYLEMLER)

Fiiller hareketleri karşılayan kelimelerdir. Hareket kelimesini burda geniş manasıyla alıyor ve nesnelere zaman ve mekan içinde her türlü yapma olma ve durumları için kullanıyoruz. Fiillerin çekimli biçimleri hareket, biçim, zaman ve şahıs olmak üzere dört şekilde ifade edilir.²²

I. FİİL YAPIM EKLERİ:

İsim yapım eklerinde olduğu gibi, yazı dilimizde kullanılan fiil yapım ekleri bir kısım fonetik olaylar sonucunda az çok değişikliğe uğramış, bir kısmı da eski şekilleriyle korunarak kalıplaşmıştır. Yöre ağızında tespit edebildiğimiz fiil yapım ekleri şunlardır:

1. Fiilden Fiil Yapan Ekler:

a) -ma/-me:

---

²² M .Ergin, **a g e.**, s.-261.

Fiile olumsuzluk anlamı katan olumlu bir fiile gelerek olumsuz yapan eklerdir.

ğıldırmanın camını (XIV/4), görmüyeydim (XIV/15), yatamadım (XIV/18), gücandan alamamışlar (XXI/15), şennenmeyin (XV/16)<şenlenmeyin

b) -ş:

İşlek bir fiilden fiil yapma ekidir. Ortaklaşa veya bir oluş ifade eder. Yöre ağzında sık karşılaşılr.

ālāşah (XV/20)<ağla-ş-ak, dōşüllerimiş (XX/34)<dōğ-üş-ür-ler-imiş

2. İsimden Fiil Yapan Ekler:

a) -a/-e:

İsimden fiilden yapan bir ektir. Yöre ağzında şu şekilde bulunur:

neler yaşadılđ (XXI/18)<yaş-a-dık, oynadı (XVI/10)<oyun-a-dı, boşadım dimiş (XX/29)<boş-a-dı-m

b) -la/-le (-na/-ne):

Bu ek isimden fiil yapan eklerin en işlek olanıdır. Yöre ağzında ilerleyici benzeşme yoluyla -na/-ne şekliyle kullanıldığı görölmektedir.

ğözledik (XIII/40), sızılāsın (XVIII/6 6), cepinnemiye (XXI/15)<cepinlemiye, ğannı ölümünden (XV10)<ğanlı, topla sıırıñı (XV/2), ğucahlamış (XII/16)<kucaqlamış

c) -lan/-len (-nan/-nen):

Bu ek -la isimden fiil yapma eki ile -n faktitif ekinin birleşmesiyle oluşmuştur.

hasdalanmış (XXI/15), ağzım dadlanır (XXI/19), paslanır (XXI/22)<pas-lan-ır, şennenmeyin (XV/16)<şen-len-me-y-in

d) -k:

Fiilden isim yapma eki olarak kullanılır.

tarlası satılış (XVII/20)<sat-ıl-ık, ışña (XVI/7)<ış-ı-k, bölücü (XVI/20)<böl-ük-cü, dössek (XX/70)<döse-k, kaçışyoğ (XX/13)<kaç-ış-ıyor-uz, dutuşmuş (XIX/88)<tut-uş-muş, aramızda annaşdığ (XIX/55)<anla-ş-dı-k

e) -n:

Dönüslülük, edilgenlik bildiren fiilden fiil yapma ekidir.

ekinneri otlarır (XXI/20)<ot-la-n-ır, sancılanıp (XII/3)<sancı-la-n-ıp, yüklendi (XII/25)<yük-le-n-di, bürünüp (XVIII/4)<bürü-n-üp, alınmaz parasıyanan (XVI/13)

f) -l:

Edilgenlik ve dönüslülük bildiren çatı eklerinden birisidir.

ğúnün sayılı (XIV/33), ambılasda ğuyulu (XIV/36)<ğoy-ul-u, dağılı (XIV/54)<tağ-ıl-ı, bıçılı (XXI/23)<bıç-il-i, seçili (XXI/24)<seç-il-i, yerler yığılıyı (XX/80)<yık-ıl-ıyor

g) -ar/-er:

Yaptırma, oldurma ifade eden bir ektir, sesiği çığardma(XIX /118)<çık-ar-t-ma.

h) -r:

ğapa dúşürür (XX / 85)<düş-ür-ür, bışırık (XIX /61)<pişiririz. bitirememiş (XX/34)

ı) -t:

Yaptırma ve oldurma ifade eden bir ektir.

annadmış (XIX/106)<anla-t-mış, bóyütmüş (XII/65)<büyü-t-müş.

ı) -dır/-dir, -dur/-dür (-tır/-tir, -tur/-tür):

Yaptırma ve oldurma ifade eden fiiller türeter.

yapdırdım (XV/13), ğaldırmışlar cesedi (XVI/23), kđalk-dır-mışlar, doldurmuşlar dolaba (XVIII/28)<dol-dur-muş-lar, ğırdırmayın camını (XIV/4)<kırdır-ma-y-ın, yapdırdım (XV/13), öldürüller (XIX/119)<öl-dür-ür-ler

II. ŞAHIS EKLERİ:

Şahıs ekleri, çekimli fiillerde hareketi yapan veya olan şahsı ifade eden eklerdir. Fiil çekim eklerindedir. Türkçede üç tip şahıs ekileri vardır.

1. 1.Tip Şahıslar (Zamir Kökenli):

Zamir kökenli olup, yazı dilimizde görülen geçmiş zaman şart ve emir dışındaki çekimlerde, yani şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman, istek ve gereklilik çekimlerinde kullanılan eklerdir.

Teklik:	1. Şahıs:	-m
	2. Şahıs:	-sın/-sin, -sun/-sün, -n/-ñ -sun/-sün, -sıñ/-siñ
	3. Şahıs:	-
Çokluk:	1. Şahıs:	-k/-k-ğ-z
	2. Şahıs:	-sınız/-sınız/-sunuz/-sünüz -sıñız/-sıñız/-suñuz/-süñüz
	3. Şahıs:	-lar-ler

1. Teklik Şahıs:

buluyum (XVIII/9), oluyum (XVIII/10)<olayım, ocãñı batırırım (XXI/3)<batırırım, ben ğacıyom (XIII/62)<kaçıyorum, huston allım (XVIII/65)<alırım, sıır ğúderim (XXI/44)

2. Şahıs:

Şennenmeyin (XV/16)<şenlenmeyin, uurlar ossun (XIII/13)<olsun, ha birini diyiciñ (XX/15)<diyeceksin

3. Şahıs:

3. tekil şahıs eki olmadığı için kip ekiyle ifade edilir.

bizi ğaldırır (XXI/3), āzım dadlanır (XXI/19), olur dimiş (XII/24), namaz ğılıyı (XIX/28)<ķılıyor, ūden gidiyi (XIX/121)<gidiyor, ğurtarıyı (XIX/125)<ķurtarıyor

ÇOKLUK

1. Şahıs:

saçarıĥ, sūrerik (XIX/1), az yaşamamıssıĥ (XXI/13)<yaşamamışız, adam mı bulucuyuh (XIX/112), tuvalar basarıĥ (XXI/5)<basarız, bişirrik, yirik (XIX/61)<pişiririz yeriz

2. Şahıs:

iyle oynuyucuñuz (XX/3)<oynuyacaksınız, bekmez olmaz mısıñız didi (XX/81), utanmıyoñ mu (XXI/13)

3. Şahıs:

yata yata gelirlermiş (XII/31), para vermişler dimişler ki (XII/32), gelin getiriyollar (XX/2)<getiriyorlar

2. 2.Tip Şahıslar (İyelik Kökenli):

İkinci tip şahıs ekleri iyelik menşeli olup yazı dilimizde görülen geçmiş zaman ve şart çekimlerinde kullanılan eklerdir.²³ Yöre ağzında yazı dilimizde olduğu gibi kullanılır. Yöre ağzındaki şekli şöyledir:

Teklik:	1. Şahıs:	-m
	2. Şahıs:	-n-ñ
	3. Şahıs:	-
Çokluk:	1. Şahıs:	-k/-k, -h-ğ
	2. Şahıs:	-nız/-niz, -nuz/-nüz, /-ñız/-ñiz-ñuz/ñüz
	3. Şahıs:	-lar/-ler

1. Teklik Şahıs:

getirdim (XIII/II), öluñu bóyüddüm (XII/70)<büyüttüm, arhıya bindim (XX/76), ahırından getirdim (XX/75)

2. Şahıs:

Ġurban êddiñ (XVII/II), derdlere saldıñ (XXI/39), telefunnar bāladdiñ (XX/65)<bağlattın, ölüm gelmezseñ (XVIII/51)<gelmezseñ, Allāñı severseñ (XX/3)

3. Şahıs:

beni aldaddı (XVIII/6), başımıza belā oldu (XVIII/47), çoğ górdürüdü (XXI/2), barnağlarını ısırdı (XXI/10)

---

²³ Z. Korkmaz, a g e., s. 175.

1. Çokluk Şahıs

k>ğ değişiminden dolayı farklılık arz etmektedir.

ğamyon aldığ (XIX/75)<aldık, İstanbul'dan ııdığ (XIX/78)<ıktık, pancar getirirdik (XXI/3), hatirini hiç ęırmadığ (XXI/II)<kırmadık.

2. Şahıs:

nerde bulduñuz (XVIII/64), siz de yaşasañız (XXI/3)

3. Şahıs:

ğöye getirdiler (XIX/4), amanad idiyon didiler (XII/90)<dediler, eşşā bindirdiler (XIX/4), baña da getirdiler (XIX/24)

3. 3 Tip Şahıslar:

Türkçede üçüncü tip şahıs eklerine örnek olarak da emir kiplerini gösterebiliriz, fakat emir ekleri aslında şahıs ekleridir. Yalnız emirde her şahsın ayrı bir şekil eki olduğu için o şekil ekleri aynı zamanda şahıs da ifade ederler.²⁴

dúkkeniñi aç ęayri (XV/4), yúrán óssún (XIII/19)<ólsün, oñdurmadı oñmasın (XIII/32), dōru yatın (XX/12)<doğru yatın.

---

²⁴ M. Ergin, a g e., s. 286.

III. ŞEKİL ve ZAMAN EKLERİ:

Şekil ve zaman ekleri fiil kk veya gvdesinin karşıladığı hareketi Şekle ve zamana bağlayan gramer kategorisidir. Şekil ifadesi hepsinde, zaman ifadesi ise ancak bir kısmında vardır. Yani Şekil ve zaman eklerinin bir kısmı Şekil, bir kısmı ise hem Şekil hem zaman ifade ederler. Fiiller kullanıŐa çıkmak, Şahıslara bağlanmak için iki kalıba girerler. Bunlardan biri bildirme (haber) diğerisi tasarlama (dilek) kalıbıdır. Bunlara kip adı da verilmektedir.

1. Bildirme (Haber) Kipleri:

Bildirme kipleri fiile belirtilen iş oluş veya kılıŐı belli bir zamana bağlayarak haber veren fiil kalıplarıdır. Bu kalıplar aşağıda beş zaman Şeklinde ifade edilmiştir.

a. ğrenilen Geçmiş Zaman:

ğrenilen geçmiş zaman ekleri yre ağzında, yazı dilinde olduğu gibi kullanılmaktadır. Zamir meŐeli Şahıs ekleri ile çekilen bu ek yremiz ağzında 1. teklik ve okluk Şahısta zellik arz edecek biçimdedir. Şu Şekilde bulunur.

Teklik:	1. Şahıs:	-mıŐım/-miŐim, -muŐum/-müŐüm -miss m/-mussüm/-müssüm
	2. Şahıs:	-mıŐsın/-mıŐsin/-muŐsüm/-müŐsün -mıŐsıñ/-miŐsiñ/-muŐsuñ/-müŐsün

		-mıssıñ/-missiñ/-mussuñ/-müssüñ
	3. Şahıs:	-mış/-miş, -muş/-müş
Çokluk:	1. Şahıs:	-mışız/-mişiz/-muşuz/-müşüz
		-mıssı̄k/-miss k/-mussū̄k/-müssūk
		-mıssı̄h/-mişik/-mussuh
	2. Şahıs:	-mışsınız/-mişsiniz/-muşsunuz/-müşsünüz
		-mışınız/-mişiniz/-muşunuz
		-mıssıñız/-missiñiz
	3. Şahıs:	-mışlar/-mişler/-muşlar/-müşler

ğan içinde ğaldırılmışlar (XVI/23), moturun altında ğalmış (XVI/15), az yaşamamıssı̄h (XXI/18)<yaşamamışız, bi buçuğ yaşında ğalmıssım (XII/62)<kalmışım, biz fağır olmussuh (XII/62)<fakir olmuşuz, düşmüssük (XII/62)<düşmüşüz.

b. Görülen Geçmiş Zaman:

Şekil bakımından bildirme, zaman bakımından bilinen veya görülen geçmiş zaman ifade eden ek yöremiz ağzında tonlu şekliyle (-dı/-di, -du/-dü) kullanılır:

Teklik:	1. Şahıs:	-dım/-dim, -dum/-düm
	2. Şahıs:	-dın/-din, -dun/-dün
		-dıñ/-diñ, duñ/-düñ
	3. Şahıs:	-dı/-di, -du/-dü
Çokluk:	1. Şahıs:	-dık/-dik, -duk/-dük (dığ-dığ-duğ-duğ)

2. Şahıs: -dınız/-diniz, -dunuz/-dünüz
-dınız/-diñiz, -duñuz/-düñüz
3. Şahıs: -dırlar/-dirler

asgere gèddi (XVIII/55), pencereyi gözledik (XVIII/40), doya doya yanmadıh (XVIII/48), alayını oynaddıñ (XX/68), niye boşadıñ (XX/28), gollarımızı galdırdıh (XX/6)

c. Şimdiki Zaman:

Şekil olarak bildirme zaman olarak da şimdiki zaman ifade eden bu kip eki aslında yorır “yürür” yardımcı fiilinin ekleşmesi ile ortaya çıkmış bir ektir.²⁵

Yazı dilimizde ünlü uyumuna uymayan bu ek yöre ağzında seyrek de olsa bazı ses olaylarıyla ünlü uyumuna girer; ama çoğunlukla ünlü uyumuna aykırılık görülür.

- Teklük:**
1. Şahıs: -yom<-yorum
2. Şahıs: -yon<-yorsun
-yoñ<-yorsuñ
3. Şahıs: -yor -r düşmesiyle -yo<-yor

Sondaki “r”ünsüzünün düşmesiyle oluşan -yi/-yı, -yu/-yü örneklerinde ekin kendinden önce gelen ünlünün uyumuna girdiği görülür. Bu biçim yöremiz ağzını Kırşehir yöresi ağızlarından ayıran en önemli özelliklerdendir. Bazen bu durumdaki ekin sonuna gelen ünlü de düşer.

- Çokluk:**
1. Şahıs: -yoz<-yoruz

²⁵ T. Gülensoy, “Anadolu Ağızlarında Şimdiki Zaman Eki”, TKA, XXIII/1-2, Ankara, 1983.

-yoh<-yoruh<-yor-uh

2. Şahıs: -yosunuz<-yorsunuz, -yosuñuz-yoñuz

3. Şahıs: gerileyici benzeşme ile:

-yollar<-yorlar, -r düşmesiyle: -yolar<-yorlar

dönen alıyı (XVI/28)<ağlıyor, ğatıyı éle (XVI/20)<katıyor, gelin getiriyollar
(XX/2)<getiriyorlar, ğaldırdıh oynuyoh (XX/6)<oynuyoruz, ğözlüyoh
(XX/7)<gözlüyoruz, niyniyōduñ (XX/13)<ne yapıyordun, utanmıyōñ
(XX/13)<utanmıyorsun, bosdan suluy (XX/16)<suluyor, ne diyoñ (XX/29)<ne
diyorsun, bu nōrüyü (XIX/125)<ne görüyor, ne yapıyor.

d. Gelecek Zaman

Türkiye Türkçesi yazı dilinde -ecek/-acak olan gelecek zaman eki, Anadolu ağızlarında ses yapısı bakımından çeşitlilik gösterir yörenin ünlü uyumu ve ünsüz değişmesi karşısındaki eğilimi, gelecek zaman ekinin yapısını da belirler.

Teklik: 1. Şahıs: -acām<-acağım/-ecām<-ecekim

2. Şahıs: -acān<-acağ-sın/-ecāñ<-eeksin

-acāñ<-acağsın/-ecāñ<-eeksin

-acīn<-acağsıñ/-ecāñ<-eeksiñ

3. Şahıs: -acağ<-acağ/-ici-ıı/-ucu/-ücü

Çokluk: 1. Şahıs: acāğ<acak-ız/ecēk<ecek-iz

-cāh<acak-ız<-cāğ<ecek-iz

-ıııyığ<acak-iz < -ıııııı<ecek-iz

2. Şahıs: -acānız<acaksınız<-ecānız

3. Şahıs: -acağlar<-acağlar <-ecekler

Allānan olacaḡ ya (XIX/123), nōrecāk neydecāk (XIX/100)< ne göreceḡiz ne edeceḡiz, adam mı bulucuyuḡ (XIX/III)<bulacaḡız, ben deppoyu ḡızdıracām didi (XIX/85)<ḡızdıracaḡım, yiyiciyik(XIX/24)<yiyeceḡiz, tarlıya ḡidecām (XIX/31)<ḡideceḡim, gece sūrücün (XIX/18)<süreceksin

e. Geniş Zaman

Geniş zaman eki olarak ET’de umumiyetle -ur/-ür, nadiren -ar/-er çok az olarak -ır/-ir vokalle biten köklerde ise -r kullanılmıştır. -ur/-ür vokalle biten kelimeye eklendiḡi zaman araya -y yardımcı sesini alarak -yur, -yür şekline döner. EAT’nde ise -ur, -ür, -ar, -er ve -r şekli yanında nadir olarak -ır, -ir şekli görölmektedir. –ur, -ür’ün vokali EAT’nde daima yuvarlaktır.²⁶

Yöre aḡzında şahıslara göre kullanımı şöyledir:

- Teklük:**
1. Şahıs: -rım/-rim, -rum/-rüm, -arım/-erim
-ırım/-irim, -urum/-ürüm
  2. Şahıs: -ırsın/-irsin, -ursun/-ürsün
-arsın/-ersin, -ın/-iñ<-ırsın
-ün/-üñ<-ürsün, -an/-añ
-man/-mañ<-mazsın
-men/-meñ<-mezsın
  3. Şahıs: -r, -ar/-er
- Çokluk:**
1. Şahıs: -rız/-riz, -ırız/-iriz

²⁶ L. Karahan, **Anadolu Aḡzlarının Sınıflandırılması** TDK Yay.,Ankara, 1996, s. 147.

-uruz/-ürüz, -ar-ız/-eriz

-ırh<-ırk/-rik-ırh

2. Şahıs: -rsınız/-rsiniz/-rsiñiz/-rsiñiz

-arsınız/-ersiniz/-arsiñiz/-ersiñiz

3. Şahıs: -rlar/-rler, -ırlar/-irler

-arlar/-erler/-urlar

gerileyici benzeşme ile -llar<-rlar

-ller<-rler

cepinnemiye giderdik (XXI/3)<giderik, gölü göyürruh (XXI/4)<koyururuz,
barbar bārrımış (XXI/16)<bağırırımış, evde oturrum (XXI/31)<otururum,
dóşüllerimiş (XX/35)<dövüşürlermiş, dósşek atallaradı (XX/70)<atarlaradı, allıh ya
para yoh (XX/81)<alırız

Geniş zamanın olumsuzu -mağ/-mek şeklinde ve -maz/-mez şeklinde
yapılmaktadır. Sözümden hiç çılmazlaradı (XXI/11)

2. Dilek (Tasarlama) Kipleri:

Dilek kipleri gerçekleşmemiş, gerçekleşmesi için dilekte bulunulan, tasarı
halinde fiil kalıplarıdır. Bu kiplerde zaman ifade yoktur. Eylem daha
gerçekleşmediği tasarı halinde olduğu için:

a. İstek Kipi:

Yazı dilimizde olduğu gibi, yöre ağzında da istek kipi -e/-a'dır.

Sancıdan ólesi (XIII/3) istek kipi yöremiz ağzında seyrek tespit edilen bir ek halindedir. Yavaş yavaş kullanımını azalmaya başlamıştır.

b. Şart Kipi:

Yöre ağzında da yazı dilimizde olduğu gibi -se/-sa şeklindedir. Dilek ve şart anlamı katmaktadır.

ólmesse buñu gendine vër (XII/35), üç kile vërsen didi (XII/81), tãruz iderse (XX/47), avradı versem (XX/81), kime gúveniyosan onnar gessin (XIX/41), bahsa ki (XIX/103), bi çalsa atmış bi çalsa yetmiş (XIX/103)

c. Gereklilik Kipi:

Fiilin gereklilik çekimini yapan ektir. Yazı dilimizde olduğu gibi -meli/-malı şekliyle kullanılır.²⁷ Yöre ağzında da gereklilik kipi yerine yer yer yöremizde “gerek ve ilazım” kelimeleri de kullanılmaktadır. -meli / -malı örneğine metinlerde az rastlanılmaktadır.

d. Emir Kipi:

Emir çekiminde yöre ağzında dikkat çeken iki özellik vardır. Birincisi hece yutumu ikincisi de ikinci ve üçüncü şahısların teklik ve çokluk çekiminde arka damak-n (ñ) olmasıdır. Ayrıca yazı dilinde eksiz olan ikinci şahısın eskiden görülen şu on yazı dilimizde bulunmayan -gil-gil ekinin genişlemiş hali olan -gilen, -gılan şekli kullanılmaktadır.²⁸

Teklik: 1. Şahıs: -ayım, -eyim
-uyum<-ayım / -üyüm<-eyim

²⁷ M. Ergin, **a g e.**, s. 327

²⁸ M. Sarıkaya, “Teklik İkinci Kişi Çekimlerinin Azerbaycan ve Anadolu Ağzlarındaki Değişik Örnekleri Üzerine”, **II. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni**, s. 185-198.

	2. Şahıs:	-gilen/-gılan	
	3. Şahıs:	-sın/-sin	-sun/-sün
		-sıñ/-siñ	-suñ/-süñ
Çokluk:	1. Şahıs:	-alım/-elim	
	2. Şahıs:	-ın/-in	-un/-ün
		-iñ/-iñ	-uñ/-üñ
		-ınız/-iniz	-uñuz/-ünüz
		-iñiz/-iñiz	-uñuz/-üñüz
	3. Şahıs:	-sınlar/-sinler	-sunlar/-sünler
		-sıñlar/-siñler	-suñlar/-süñler

Çalıy dutuyum, at gidsin, ben galyım (XIX/122), bunu gendine ver (XII/35), buñu ahlıñızdan hiç çıharmañ (XII/66), gırdırmayın camını (XIV/4), yalvargilen felā (XVI/28), keşgelerim gúdeyidiñ goyunu (XXI/45), emmi duygilen (XX/57), gumaşı giygilen (XX/58), oñuntu vèrmiye gidek (XX/75)<gidelim, atı bi duluyum (XIX/96)<sulayım, gidiyim gindimi bi yerdern atıyım (XIX/92)<atayım

IV. EK FİİL (Cevher Fiili)

Bütün isim ve fiil şekillerinin sonuna gelerek onlardan birleşik fiil yaptığı için ona yardımcı fiil, isimleri fiilleştirdiği için de isim fiili dediğimiz i- fiilinin tek başına kök olarak kesin ve belirli bir manası yoktur. Onun için imek şeklinde fiil ismi de kullanılmaz. Aynı şekilde başka hiçbir yapım eki de olmaz hiçbir isim veya fiil gövdesi meydana getirmez. Yalnız kök olarak belirli çekim şekilleri içinde ortaya çıkar.

Ek fiilin dört şekli vardır. Bunlar şimdiki zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart şekilleridir.

1. Görülen Geçmiş Zaman Çekimi:

i- fiilin görülen geçmiş zamanın çekimi yöre ağzında yazı dilinde olduğu gibidir. Ancak ekin ünsüzünün tonlu biçimi -ıdı, -idi şekli daha çok kullanılır.

bobam varıdı (VII/1), don kóyneke yōdu (VII/11), oğgası çamdanıdı (VII/55), geç zamana ğader ğalıdı (VII/186), biz satılmışlıydı (VIII/16), evlerimiz oradaydı (VIII/18), çoğ ğıymádlıydı (VIII/30), mahi aşğarsızdı (IX/40)

2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi:

i- fiilin öğrenilen geçmiş zaman eki yöre ağzında yazı dilinde olduğu gibidir.

ğayınnamın halası varımış (I/1), hemi fağırımış hemi hasdāyımış (I/2), içi boşumuş (I/35), tek oluyumuş (I/50), kimsesi yōmuş (I/118), ne ğadar ğarayımış (I/181), ne zorumuş (I/188), anamıñ alıcısıyımış (I/194)

3. Şart Çekimi:

i- fiilin şart çekimi yöre ağzında yazı dilimizde olduğu gibi -se, -sa şeklindedir. Ayrıca yöre ağzında i- ek fiilin hikaye, rivayet ve şart birleşik çekimi örneklerine de fazlaca rastlanır.

Bize neyse (XX/10)<ne ise, çileyi çekmekdense (XIX/91), parası hiç yōsa (XIX/62), göyünü çoḡsa (VII/45), yitişirsen varırdın (IV/11), ne verdise (IV/13), gelmessen (V/38)

4. Geniş Zaman Çekimi:

Ek fiilin geniş zaman çekiminde -dır/-dir eki çoḡunlukla düşme göstermiş tespit edilebilen bazı geniş zaman çekimleri şöyle:

dereli dúzlü (XX/41)<düzlüdür, Mustafa'nın ölüyüm (XIX/100), göca delānnıyım (XII/77)<delikanlıyım, bir eli defter bir eli galem (XVI/44)<kalemdir, anan çabalı (XV/16)<çabalıdır, ben dulğadirliyim (VIII/1), ğabahati yoḡ (X/101), evimiz dadlı (XV/5)

Ayrıca ekeylemin geniş zaman “dır”çekimi şekli derlenen metinlerde birçok örnekte düşmüştür.

i-ken ek fiili yöremiz ağzında i- ek fiili ile oluşturulan ve yazı dilimizde ünlü uyumunun dışında kalan “i-ken” zarf fiilinin eklemiş ve ayrı olarak kullanılan şekilleri de “kere, -hanı, -ḡana vb.” bulunur.

tabudunan yıḡanırhana (I/185), gelirkene (I/219), çiçek açarḡan (I/229), uyurḡan da dadlı uyḡudan (I/233), ğalmış çocūḡan (VII/8).

V. SORU EKİ

Fiil çekim eklerinden biri de soru ekidir. Fiilerin soru şekline sokan bir ektir. Bu ek isim ve fiilde aynıdır. İsim çekim eklerinde de değinildiği gibi yöre ağzında kullanılan fiil çekim eki olan soru şekilleri şu şekilde tespit edilmiştir:

yüzüñ düşer miyim (II/23), yolunu bilir miydim? (II/100), görmúyon mu? (I/102), soyuñduñ mu? (V/100), seni getirdi mi? (V/75), dimedi miler (V/101)

Soru eki yöre ağzında bazen ikinci tekil şahıs ekinden sonra kullanılınca ilerleyici benzeşme yoluyla -nı/-ni/-nu+-nü şeklinde kullanılır.²⁹

versem alıñnı didi (XX/81)

VI. SIFAT FİİLLER (Partisipler)

Partisipler nesnelere hareket vasıflarını karşılayan fiil şeklidir. Hareket vasıflarını belirtmek suretiyle nesnelere karşıladıklarına göre nesne karşılayan kelimeler olarak partişipler mana bakımından isim cinsinden kelimeler arasına girer. Partisiplerin asıl isimlerden farkı nesneyi hareketine göre adlandırması ve onu asıl varlığı ile şu veya bu kalıcı vasfı ile değil, hareketi ile ifade etmesidir. Yöre ağzında kullanılan partişipler bazı fonetik değişikliklere uğramış olmakla birlikte yazı dilimizde kullanılan şekillerinden çok farklı değildir.

Yöre ağzında tespit edebildiğimiz başlıca partişipler şunlardır:

1) -an/-en:

---

²⁹ A. Günşen, **a g e.**, s. 148.

Çocu olmuyaniñ biri (I/81), bu dünyada ebedi ğalan (I/228), ğaçanı da çoğ ğınallardı (II/109), evinde bulunanı getirir (IV/11), bize bağan yo (VII/109)<bakan, ğız veren yoğ (VII/142), evde çórá iden yoğ (VII/170), gelen ğomşular (II/14)

2. -acak/-ecek:

Yöre ağzında -acah ve -ecek/-acak şekli kullanılmaktadır.

Veysal'in ólecá ağlımı gelmiyi (VI/125)<óleceği, yunacağ ğalı ğalmamış (XX/72)<yıkanacak, harman savrılacağ yeli (XIX/3)<savrulacak, dúún édecek asger (XVI/38), başıma ne gelāni bilemiyodum (I/185)<geleceğini, başımı ārídacağ (III/6), ğızı olacā (VII/51)<olacağı

3. -dık/-dik, dī<dık-ı/-d <dik-i:

-dū<-duğ-u / -dū<dük-ü, -dih<-dık

Bayrağ kaĥdī ğún (IV/30)<kalktığı, gelin çıĥdī ğún (IV/31)<çıktığı, yattī yer (XII/70)<yattığı, vardīn gece (XIII/14)<vardığın, yıĥdīn yerden (XX/64)<yıktığın, dayımın b le oldūna (XVIII/4)<oldukuna, vuruldūnu duyunca (I/50)<vurulduğunu, çekmed çile (I/157)<çekmediği

4. -ası/-esi; -asıca/-esice:

sancılanıp bi sancıda ólesi (XIII/3), yaddī yer nur olasıca (VII/70)

VII. ZARF FİLLER (Gerundium)

Gerundiumlar hareket hali ifade eden fiil şekilleridir. Bunlar ne fiil çekimleri gibi şekle, zamana ve şahsa bağlanmış hareket, ne partisipler gibi nesne ifade ederler. Gerundiumlar şahsa zaman bağlanmayan mücerret bir hareket hali karşılarlar. Gerundiumlar fiillerin zarf şekilleridir.³⁰ Yöre ağzında tespit edebildiğimiz zarf filler şunlardır:

1. -a/-e (-a-a), (-e-e):

hēmi de ğaça ğaça geldi (I/241)<kaça kaça, bólemize doya doya yanmadıĥ (XVI/48), gele gele o ğarda geldi (XIX/80)

2. -ıp/-ip, -up/-üp:

elimden dutup (I/53), ğızı olup gelince (I/144), Bekmezciye götürüp bi kile būdayı getirdik (VII/183), sancılamıp bi sancıdan ólesi (XIII/3), çente dóküp hedayesin almadıĥ (XVI/45), kókünden sóqup atıyı (XIX/124), beni aldadıp saldına (XVIII/1), allı bürünüp ele gelin olunca (XVIII/4).

3. -ınca/-ince, -unca/-ünce:

Yöre ağzında en çok kullanılan gerundiumdur.

bírez bóyüyünce (VII/181), ğardaşım diyince (XXI/19), alayınca ólücü müyüm (XIII/31), geli olunca (XVIII/4), biri ólünce (I/81), hasta olunca (I/91), ben ólünce alar mısın (I/205), yekinince kahaamadım (II/21).

Ayrıca bu ek yöremiz ağzında (cāz-cez) şeklinde kullanılmaktadır.

altını alıncāz (VII/76)<alınca, geri gelincāz (VI/9)<gelince, Veysal diyincāz (VI/56)<diyince.

---

³⁰ M. Engin, **a g e.**, s. 336.

4. -eli/-alı:

Veysalım óleli (IV/16) gideli, geleli, yatalı, uyuyalı vb.

5. -madan/-meden:

dayım ólmeden yetişmiş (II/44), bize danışmadan sattı (VII/104), ameliyet olmadan (I/171), anam ólmeden önce (I/205)

6. -dıkça/-dikçe:

baña yitişdikce vuruyu (XIX/20), anan ğurban ossun sen terledikce (VI/39)

7. -arak/-erek:

alaraq anamı almış (I/145), baharaq, yataraq vb.

F. EDATLAR

Edatlar anlamları olmayan, gramer vazifeleri bulunan kelimelerdir. Edatlar özellik itibariyle birlikte kullanıldıkları kelimelerin, kelime gruplarının ve cümle ögelerinin kullanılışlarına göre yardım ederler. Bu sebeple isim ve fiiller asıl, edatlar ise yardımcı kelimelerdir. Edatlar görevlerine göre ünlem edatları bağlama edatları ve son çekim edatları olmak üzere üç çeşittir. Dulkadirli yöresi ağzındaki kullanımları ise şu şekildedir:

I. ÜNLEM EDATLARI:

Bu edatlar sevinç, keder, nefret, heyecan gibi ruh durumlarını ve tabiat seslerini, seslenmelerini tasdik, ret, sorma gösterme gibi beyan şekillerini anlatan şekillerdir.

1) Ünlemler:

Bunlar çeşitli durumlar karşısında ortaya çıkan his ve heyecanlarımızı ifade eden edatlarla tabiattaki sesleri taklit eden edatlardır.

Yöre ağzından derlenen metinlerde rastlanan ünlem edatları şunlardır.

amman Māmed emmi (XIX/22), aha gedyom (XIII/29), Bize neyse aman (XX/8), ahā ırgat geldi (XX/57), Mārim o ğonaĥ yedi ğardaşlarınmış (XIX/105), aba baĥ salar ki (XIX/107), gidiy ya (XIX/126), olacaĥ ya (XIX/128), Vay bobam dimiş (XII/55), ammān hūs (XIX/121), ammāv Veysal öldü (VI/135), āha burda (VII/20), vururum ğırarım ha (VII/90), vayānnā olan uyuz olmuş (VII/130), dedeyin anasıyınan benim anam bacı yuva hē (IX/1), eyvah Hasan aam (I/92), maan şindi siz bunnarı çekebili misiñiz (X/61), saña geldim amanhā (XI/1), vāy nası almış (I/215)

2. Seslenme Edatları:

camıza dōāh didim (XIX/14), kele gel (XX/24), he gel uşaĥlara diyim (XX/40), belaya mı yitircin hele (XX/40), hūt hūt diyin camız suluy (XIX/31), ula bu tam benim işime yarar (XIX/100), ulan dimiş biz nōrecaĥ (XIX/III), Bre gelin bacı (XII/9), yav ben berhizim (XII/80), bre ırbıĥ filan getirin (XIX/115)

3. Gösterme Edatları

Bunlar bir nesneyi bir şeyi göstermek için kullanılır.

āha burda (VII/20), bi dōş var āhā (VII/25), işte bize ne dirse (XX/42), tayle ğarip mi (I/116)<ta öyle

4. Cevap Edatları:

Tasdik veya red ifade eden edatlardır.

ēben milangazı saddim (IX/6), hē didi gidmem ben didi (X/98), he gel uşahlara di (XX/40).neyse aman (X/8).yidiñ ayran dāl tere(I/39)

5. Sorma Edatları:

Sorma ifade eden dolayısıyla soru için kullanılan edatlardır.

acep yüzün düşer miyim gelinden (II/X23), bu nası bobayımış (II/58), nası ğaçarım (V/37), ğuzusunu ğúder mi hiç (XIX/44), bosdana boş gelini mi (XXI/2), versem alınnı (XX/81), alıynca ólücü müyüm (XIII/31), hā birini diyicin (XX/15), ne bek dalgacısın (XX/67)

II. BAĞLAMA EDATLARI:

Bunlar, birbirine denk olan birbirinin yerini tutan iki ögeyi birbirine bağlayan, birbiriyle karşılaştıran edatlardır.³¹ Çoğu yabancı asıllı olan, bir kısmı da Türkçe asıllı olup zaman içinde fillerden edatlaşmış olan bağlama edatlarının kullanımı yöremiz ağzında şu şekildedir:

1. Sıralama Edatları:

Arka arkaya gelen ve şekil anlam ilgisi içinde bulunan dil birliklerini “ve” anlamında bağlayan ve sıralayan edatlardır ve, ile, ayrıca “ilen” ve ondan bundan bozulma “ınan” “inen” edatları kullanılır:

Onnarı daşınan keserim (XIX/71)<taşile, dayımgilnen bir gamyon aldığ (XIX/75)<dayımgilile, onuynan savaş dimişler (XIX/120)<onunla, feryad ile musall ya goymuşlar (XVIII/35)

2. Denkleştirme Edatları:

Bunlar birbirine denk olan, birbirinin yerini tutan iki ögeyi birbirine bağlayan birbiriyle karıştıran edatlardır.

ya ğız ol ya ğız ger (VII/268) vb.

3. Karşılaştırma Edatları:

---

³¹ S. Demirbilek, “Kırşehir Ağzında Edatlar”, I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni, Kırşehir, 2004, Bildiriler, hzl.. Ahmet Günşen, Kırşehir, 2004, s. 127-131.

Bu edatlar karşılaştırılan iki ya da daha çok unsuru dil birliğini birbirine bağlayan edatlardır.

hemi deliyidi hemi yiididi (XXI/1), hemî ālarmış hemî de ğız ğucānda bārrımıř (XXI/16). Ğah ğorĝarım ğah sızı çeker yúrām (XI/8).

4. Cümle Başı Edatları:

Bu edatlar cümleleri anlam bakımından birbirine bağlayan edatlardır.

Saten dulĝadirli beş altı pare (VII/5). āmmē bi dayım varıdı (VII/91). Mesela Yavız Sultan Selim tarihinde var (VIII/10). ance iki uç evlek súrerdik (VII/66). dālim bu acıda didim (X/115). mār anamın alıcısıymış (I/194). Zār didiler ki ólürse óssün (I/21). mārım oĝanaĝ (XIX/106). yalıñız mahluĝ ğorĝusundan ólüyü (XIX/139)

5. Sona Gelen Edatlar:

Bunlar dil birliklerinin kelime gruplarının cümle sonuna gelerek önceki veya sonraki unsurlara baĝlıyan edatlardır.

didiler ki ólüse óssün (I/21), üsdüne bile ğondurmuyom (VI/125), uyandım baĝdım ki (XIX/17). Moturuñ da ĝaracında paslanır (XXI/22), samanıñı bile sadmışlar. Cemil de bosdan suluy (XX/16).

III. SON ÇEKİM EDATLARI:

Son çekim edatları işletme eki vazifesi yapan edatlardır. İsimlerden sonra gelerek onların türlü zarf hallerini yaparlar.³²

1. gibi: Temelde benzetme ilgisi kurar. Yöre ağzında “gibi”nin yanısıra “gimi” şekli yaygındır.

bal gimi oludu (XIX/20), gendi gimi kel bi at (XIX/95). İdler gimi uluddu (I/30)

2. için: Sebep, amaç ilgisi kurar. Yöre ağzında çeşitli fonetik değişmelere uğramıştır.

Pólünme oldū için (VII/2)

3. ile:

Vasıta beraberlik araç ilgisi kuran işlek bir edattır. Yöre ağzında daha çok ekleşerek kullanılır. -lan/-len, -ınan/-inen, -nan/-nen şekli yaygın kullanılır.

onuynan savaş dimişler (XIX/120)<onunile, deveyinen hecaza gidmiş (XII/30), daşınan keserim (XIX/71)<taşile, dayımgilnen (XIX/75)<dayımgilile

4. kadar:

Kadar edatı, miktar, benzetme, zaman vb. değişik anlam ilgileri kurar.³³ Yöre ağzında çoğunlukla “kadar” edatı yerine “ce, ca” eşitlik eki kullanılır.

---

³² N. Hacıeminoğlu, **Türk Dilinde Edatlar**, MEGSB Yay., İstanbul. 1984, s. 59.

³³ M. Ergin, **a g e.**, s. 342.

O varanaça davar ęırıldı (VII/30), sabāca yatamadım (XIV/18), óleneçe yanarım (XVIII/3), ikindināder orda ólü gimi yadmissım (X/120)<İkindine kadar, kóprüyeçe giddim (XX/85)<köprüye kadar, hırtlamaça kómdüler (XIX/9)

5. -e doğru:

Yön anlamı katar çoğunlukla, gótü rmüşler çayıra dōru(XIX/16)

6. -e karşı: yer-yön-zaman anlamı katar tek bir kelimedede tespit edebildik metinlerde.

ikindināşi ğanılar goşulur (X/53)<ikindine karşı

SONUÇ

Derleme ve incelemenin sonunda Dulkadirli köyleri ağzının yazı dilimiz ve diğer Anadolu ağızlarından farklı ve ortak birçok yönü tespit edildi.

Bu benzerlik ve farklılıklar tezin inceleme kısmında verildi. Sonuç kısmında genel hususiyetler belirtildi.

Dulkadirli köyleri ağzının Türkiye Türkçesi yazı dili ve diğer Anadolu ağızlarından farklı ve ortak özellikleriyle yöre ağzını karakterize eden nitelikleri ses bilgisi ve şekil bilgisi olmak üzere iki bölümde ele alındı.

A. SES BİLGİSİ

1. Birçok Anadolu ağzında da görülen ñ sesi yöre ağzında yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu ses kelime köklerinde veya ilgi ekinde, 2. şahıs iyelik ekinde ve çekimli fiillerde 2. şahıs eklerinde Eski Türkçedeki gibi yaşamaya devam etmektedir.

2. Türkiye Türkçesinde d ve t ile başlayan ekler Dulkadirli köyleri ağzında genellikle d'lidir.

3. Ünlü ve ünsüz değişimleri yaygın olarak kullanılmaktadır.

4. İlk hecedeki è (kapalı e) yöre ağzından derlediğimiz metinlerde yaygın olarak kullanılmaktadır.

5. Dulkadirli köyleri ağzında kalınlık incelik uyumunun kuvvetli olduğunu görmekteyiz, yazı dilinde uyuma aykırı kelimeler bile uyuma girmektedir.

6. Dulkadirli köyleri ağızında k, g, ğ, ñ, h ünsüzlerinin yanlarındaki ince ünlüleri kalınlaştırması ve o-ö arası ó, u-ü arası ú, a-e arası á, ı-i arası í sesler oluşmakta ve ünlü uyumu bozulmaktadır.

7. Dulkadirli köyleri ağızının belirgin bir özelliği de kalın olan k'ler yöremiz ağızında kelime başında, ortasında umumiyetle ğ (arka damak g'si) ya dönüşmüştür.

8. Ön seste p->b- değişmesine rastlanmaktadır. Bu durum Oğuz Türkçesine ait Anadolu ağızlarında görülen yaygın bir olaydır.

9. İki ünlü arasında bulunan tonsuz arka damak k'sı kelime sonunda Dulkadirli köyleri ağızında sızıcı ve tonlu ħ, ħ'ya döner. Bu Orta Anadolu ağızlarının genelinde görülür.

10. Kelime başındaki k'ler bazı kelimelerde görüldüğü üzere Eski Türkçe döneminde olduğu gibi k olarak kullanılmaktadır.

11. Dulkadirli köyleri ağızlarında ilerleyici ve gerileyici benzeşme yaygın görülmektedir.

12. Yöre ağızından derlenen metinlerde genellikle tonsuzlaşma az, tonlulaşma çok görülmektedir.

13. Yöre ağızında telaffuzu kolaylaştırmak için kelimeler çoğu kez Türkçeleştirilmiştir.

14. Yöre ağızında ön ses türemesi olarak çoğunlukla h- bazen de y- türemesi görülmektedir.

15. Dulkadirli köyleri ağızlarından derlenen metinlerde umumiyetle ünsüz benzeşmesi kuralına uyulmaktadır. Ünsüzlerin biri tonlu diğeri tonsuz olarak bulunmaktadır.

16. Yöre ağızında ses düşmelerinden kaynaklanan ünlü ikizleşmesi yaygındır.

17. Yöre ağızında yine görülen bir durumda genellikle iç seste ünsüz ikizleşmesi de görülür.

18. Dulkadirli köyleri ağızında Kırşehir yöresinin karakteristik özelliği olan göçüşme yaygın olarak görülmektedir.

19. Yöre ağızında dudak benzeşmesi de çok yaygındır.

20. Dulkadirli köyleri ağızında çeşitli ses olayları sonucu kelimelerin iç ve son seslerindeki vurgusuz açık hece ünlülerinin düştüğü görülmektedir.

21. Ünsüz düşmesi olayı da yaygındır.

22. Cümle vurgusu bakımından yöremiz ağızında dikkate değer bir özellik soru anlamı soru eki yerine genellikle fiil kipleri üzerindeki vurguyla sağlanmaktadır.

B. ŞEKİL BİLGİSİ

Yöre ağızında şekil bilgisi yönünden şu tespitler yapılabilmektedir:

1. Dulkadirli köyleri ağızında, Türkiye Türkçesi yazı dilinde görülmeyen, EAT'si döneminde kullanılan ama günümüzde kullanılmayan -gıl, -gil 2. tekil şahıs emir ekinin genişlemiş hâli “-gilen” yöre ağızında hâlen kullanılmaktadır.

2. Soru eki -mı -mi 2. tekil ve çoğul şahıs çekimlerinde ilerleyici benzeşme yoluyla -nı, -ni/-ñı, -ñi/-nu, -nü şekli yaygındır.

3. Dulkadirli köyleri özellikle Yarımkale köyü ağızında duyulan geçmiş zaman 1. tekil ve çoğul şahıs çekiminde kip ekinden sonra türetilen “s” ünsüzü ile şahıs ekindeki ünlünün uzatılması şeklinde bir kullanım vardır.

(gelmiss m, okumussūm, yazmıssīm, yazmıssıḥ)

4. Gelecek zaman kipinin kullanımı Dulkadirli köyleri ağzında ünlü daralmasına uğramış şekli yaygındır. Bu durum Afşin-Elbistan yöresi ağızlarıyla uyumludur.

(geliciyim, gelicisin, gelici)

(geliciyik, gelicisiñiz, geliciler)

5. Orta Anadolu ağızlarında yaygın görülen Dulkadirli köyleri ağzında da soru zarfı ne görüyorsun. “nōrüyoñ” “nōrecān” şekli kullanılmaktadır.

6. İlgi hali eki -iñ, -iñ, -niñ, -niñ, yñ, yñ şekli de kullanılmaktadır.

7. Yükleme (akkuzatif) eki normal şeklinin yanı sıra hece kaynaşması sonucu -ā, ē, a şekli de kullanılmaktadır.

8. Dulkadirli köyleri ağzında akkuzatif eki bakımından bu ekin EAT’inde olduğu gibi eksiz ve ekli şekli kullanılmaktadır. Bu durum yöre ağızlarını EAT’sine bağlayan bir unsurdur.

9. İşaret zamiri ve sıfatı olarak kullanılan “şu” yöremiz ağzını EAT ve ET’yi hatırlatacak şo/şō (şol<uş ol) biçiminde kullanılmaktadır.

10. Belgisizlik zamiri olarak kullanılan “herkes” kelimesindeki son ses ş-<s değişimine uğrayarak “herkeş” şeklinde kullanılmaktadır.

11. Soru sıfatı ve soru zarfı olarak kullanılan hangı, hangısı, ünlü uyumuna uymakta ve kangı’yı anımsatmaktadır. Aynı uyum âitlik eki olan “-ki” için de geçerlidir.

12. Görülen geçmiş zaman, emir ve şart dışındaki kiplerde kullanılan zamir kökenli 1. tip şahıs eklerinden 1. tekil ve çoğul şahıs ekleri ile bildirme 1. tekil şahısta yazı dilindeki kullanımı sürdürürken 1. çoğul şahıslarda yazı dilinden farklı olarak -z yerine -k kullanılmaktadır.

13. Dulkadirli köyleri ağızlarında şimdiki zaman ekinin çekimi şöyledir:

Tekil: yom, yon / yoñ-yo-yi

Çoğul: yoğ, yoz, yoñuz / yoruz-yollar

Oğuz Türkmen Özellikleri

1. Oğuzların büyük çoğunluğu ilk hecelerde kapalı e'yi benimsemişler. Dulkadirli yöresi ağızında da kapalı e kullanılmaktadır.

2. Oğuz Türkmen lehçelerinde ünlü ünsüz değişimleri ses ve hece kaynaşması olayları ile hece yutulması olayları öteki lehçelere göre daha gelişmiştir. Bu konuda yöremiz ağızı da aynı hususiyetlere sahiptir.

3. Oğuz Türkmen lehçelerinde genellikle görülen b-<p değişimi yöre ağızında umumiyetle b yönündedir.

4. E.T.'de iyelik eklerinden sonra kullanılan yükleme hali eki EAT'si metinlerinde sadece 3. şahıs iyelik ekinden sonra kullanılarak devam eder. EAT'si metinlerinde eksiz yükleme hali kullanımı söz konusudur. Yöre ağızında da bu durum görülmektedir. Bu durum Dulkadirli köylerinin EAT dönemiyle bağıntı göstermektedir.

5. Divan-ı Lugat'it Türk (I. cilt, s. 112)'de ön ses türemesi olarak görülen h sesi Dulkadirli köyleri ağızlarında da kullanılmaktadır. Bu durum da Oğuz Türkmen etkisinin devamı olduğunu göstermekte.

6. Yöre ağızında soru ekinin kullanılmadan vurgu yoluyla son hecenin kuvvetli söylenmesi, soru anlamının vurgu yoluyla sağlanması Azeri Türkçesi'yle yöremiz ağızının etkileşimini göstermektedir.

7. EAT’inde 2. tekil şahıs emir kipi -gıl-gil ekinin Dulkadirli köylerinde “gilen” şeklinde genişletilmiş halinin kullanılması aradaki bağı gösterir.

Kınık Boyunun Dil Özellikleri

1. Eski Türkçedeki genzel damak ñ‘si yöremiz ağızında da olduğu gibi yaşamaktadır.

2. Eski Türkçedeki ҡ- ve k tonsuz damak sesleri tonlularak Dulkadirli köyleri ağızında da ğ- ve g’ye dönüşmüştür.³⁴

3. Belirli ünsüzlerin etkisiyle örnekleri az da olsa ünlü incelmeleri meydana gelmiştir.

4. Son seste -r düşmesi sebebiyle şimdiki zaman eki yor->yo>yi/yı şeklinde görülmektedir.

Avşar Boyu Dil Özellikleri

1. Kelime başındaki ҡ-/k ünsüzleri tonlularak ğ- ve g’ye dönüşmüştür.

2. r>l değişimi vardır.

3. Kurallı olarak olmasa da -r düşmesi görülür.

4. İki ünlü arasında bulunan ñ, g, ğ, y damak ve yanak ünsüzleri hece kaynaşması ile eriyip kaybolarak yanlarındaki ünlüleri uzatmıştır.

5. “eyle, beyle” örneklerinde görüldüğü gibi yuvarlak ünlülerdeki düzleşme - y ünsüzünün erimesi ve hece kaynaşması olaylarının kuvvetli olması sebebiyle bu boydan gelme ağızlarda şimdiki zaman eki -iyor ya düzleşip -iy-ıy şeklini almıştır.

---

³⁴ Z. Korkmaz, “XI-XII. Yüzyıllar Arasında Oğuzca”, TDAY, 1973-1974, s. 44.

6. Çekimli fiillerde kullanılan 1. şahıs eki m'dir.

7. Üçüncü şahıslarda -acak -ecek olarak değil yalnız -cah -cek olarak kullanılan gelecek zaman eki 1. ve 2. şahıs çekimlerinde hece kaynaşmasına ve daralmaya uğrayarak –c m, ciñiz, ciyik şeklinde kullanılır.

8. Kelimelerin iç ve son seslerindeki patlayıcı ve tonsuz damak k'ları boğumlanma bakımından geriye kayarak sızıcı tonlu gırtlak ħ'sına dönüşür.

Salur Boyu Dil Özellikleri

1. Kelime başında b->p değişmesinden oluşmuş p'ler vardır.

2. Kelime başı k- sesini koruyan kelimelere rastlanır.³⁵

3. Kelime başındaki tonsuz art damak k'leri patlayıcı ve tonlu gırtlak ħ'sına döner.

4. Çekimli fiillerde 1. tekil şahıs eki -m 1. çokluk şahıs eki -k-ħ'dir.

5. Şimdiki zaman ekinin 1. ve 2. şahıs çekimlerinde ek, hece kaynaşması ve hece yutumu olayları sebebiyle kısalmıştır. (görüyom, görüyoh vb.)

Kıpçak Dil Özellikleri

1. Geniş ünlülerin daralması

2.-ç->-ş- değişmesi

3. Kelime başında ön ses türemesi olan h'nin yöre ağzındaki kalıntısı olarak görülmektedir.

---

³⁵ Z. Korkmaz, **a g m.**, s. 12.

BİBLİYOGRAFYA

- Ak, Mehmet, **Dilbilgisi-Genel Dilbilgisi-Ses Bilgisi**, İstanbul 1982.
- Aksan, Doğan, **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim**, C. 1, 3. Baskı, TDK Yay., Ankara 1987.
- Aksoy. Ö. Asım, **Gaziantep Ağzı**, C. I İstanbul 1945; C. II. İstanbul 1945. C. III. İstanbul 1946.
- Arat, R. Rahmeti, “*Türkçede Kelime ve Eklerin Yapısı*”, TD IV/43 1956. s. 396-401. Makaleler I. s. 1047-1052.
- _____, “*Atabetü'l Hakayık'ta g ve ğ Seslerine Dair*”, TM IX. 1951, s. 55-72. Makaleler I. s. 342-349.
- Arıson Galip, “*Kırşehir'in Kültür ve Kavmiyet Yapısı*”, **Esnaf Kuruluşları Bülteni**, Kırşehir, 10/1987. s. 22-23.
- Banguoğlu, Tahsin, “*Oğuz Lehçesi Üzerine*”, TDAY Belleten. 1960, s. 23-48.
- _____, **Anahatlarıyla Türk Grameri**, TDK Yay., 2. Baskı Ankara 1986.
- _____, “*Anadolu (ve Rumeli) Ağızları*”, TDEA I, s. 132-134.
- Beysanoğlu, Şevket, **Diyarbakır Ağzı**, Diyarbakır Halkevi Yay., Ankara 1966.
- Buran, Ahmet, **Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri**, TDK Yay., Ankara 1996.
- Caferoğlu, Ahmet, “*Anadolu Ağızlarında İç Ses Ünsüz Değişmesi*”, TDAY Belleten 1958, s. 1-11.

_____, “Anadolu Ağzlarında Konson Değişmesi”, TDAY Belleten, 1963,
s. 1-32.

_____, “Anadolu Ağzlarında Ünlü Değişmesi”, TDAY Belleten, 1964. s.
1-33.

Çağatay, Saadet, **Türk Lehçeleri Örnekleri**, TTK Yay., Ankara 1963.

_____, “Türkçede n-g Sesine Dâir”, TDAY Belleten 1954. s. 15-30.

Demirbilek, Salih, “Kırşehir Ağzında Edatlar”, **I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni**, Kırşehir, 2004, Bildiriler, haz. Ahmet Günşen, Kırşehir, 2004, s. 127-131.

Demircan, Ömer, **Türkiye Türkçesinin Ses Düzeni-Türkiye Türkçesinde Sesler**, TDK Yay., Ankara 1979.

Eckmon, J. “Türkçede d,t ve n Seslerinin Türemesi”, TDAY Belleten. 1955.
s. 11-22.

Eraslan, Kemal, “Eski Türkçede İsim Filler ”, İ Ü Edebiyat Fakültesi Yay.,
2731, İstanbul 1980.

Ercilasun, A. Bican, **Kars İli Ağzları-Ses Bilgisi**, Gazi Üniversitesi Yay.
Ankara 1983.

_____, (Editörlüğünde), **Türk Lehçeleri Grameri**, Akçağ Yay. I. baskı
Ankara, 2007.

Eren, Hasan. “Anadolu Ağzlarında Rumca, Slavca ve Arapça Kelimeler”,
TDAY Belleten, 1960. s. 295-371.

Ergin, Muharrem, **Orhun Abideleri**, Boğaziçi Yay., 9. Baskı, İstanbul 1985.

Erkal, Yıldırım, **Kırşehir Ağızı ile Kırşehir Folkloru**, AÜ DTCF, Türk Dili
ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi, 1967.

- Gabain. A. Von, “*Türkçede Fiil Birleşmeleri*”, TDAY Belleten 1953, s. 16-29.
- _____, **Eski Türkçenin Grameri**, Çev. Mehmet Akalın, TDK Yay., Ankara 1988.
- Gemalmaz, Efrasyab, **Erzurum İli Ağzları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler) 3. C.**, Atatürk Üniversitesi Basımevi Erzurum 1978.
- Gülensoy, Tuncer, “*24 Oğuz Boyunun Anadolu’daki İzleri*”, Türk Halkbilim Araştırmaları Yıllığı, 1977, Ankara 1979, s. 74-98.
- _____, “*Anadolu Ağzlarında Şimdiki Zaman Eki*”, TKA XXIII/1-2 Ankara 1983.
- _____, “*Kırşehir’in Etnik Yapısı Üzerine Notlar*”, TDTD, 49, Ocak 1991, s. 40-41.
- Günşen, Ahmet, **Eski Türkçe (Köktürkçe)’nin Cümle Yapısı ve Tahlili**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1990.
- _____, **Kırşehir ve Yöresi Ağzları (İnceleme-Metinler-Sözlük)**, TDK Yay., Ankara 2000.
- Hacıeminoğlu, Necmettin, **Türk Dilinde Edatlar**, MEGSB. Yay., İstanbul 1984, s. 59.
- Hatipoğlu, Vecihe, “*Türkçe Kelimerin Önsesleri*”, DTCF Dergisi, IV, 1951, s. 260-275.
- _____, **Türkçenin Ekleri**, TDK Yay., Ankara 1972.
- _____, **Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, 4. Baskı, TDK Yay., Ankara 1982.

- Karahan, Leylâ, “Görülen Geçmiş Zaman Eki -dı/-di'nin Tarz ve Bağlama Fonksiyonuna Dair”, TKA, 1-2 1990, Ankara 1992, s. 335-341.
- _____, **Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması**, TDK Yay., Ankara 1996.
- Kaşgarlı, Mahmut, **Divanü Lugati't Türk**, Çev. Besim Atalay, C. 1., TDK Yay., Ankara 1985; C. II. TDK Ankara 1986; C. IV. TDK Yay., Ankara 1986.
- Korkmaz, Zeynep, “Batı Anadolu Ağzlarında Asli Vokal Uzunlukları Hakkında”, TDAY Belleten 1953, s. 197-205.
- _____, **Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları**, AÜ DTCF Yay., Ankara 1962.
- _____, “Anadolu Ağzlarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu”, TDAY Belleten 1971, s. 21-46.
- _____, “XI-XIII Yüzyıllar Arasında Oğuzca”, TDAY Belleten 1973-1974, s. 41-48.
- _____, **Nevşehir Yöresi Ağzları**, I. C. Sesbilgisi 2. Baskı, Ankara 1977.
- Mansuroğlu, Mecdut, “Türkiye Türkçesinde Ses Uyumu”, TDAY Belleten 1959, s. 81-93.
- Olçay, Selahaddin, **Erzurum Ağzı (İnceleme-Derleme-Sözlük)**, Ankara 1966.
- Orkun, H. Namık, **Eski Türk Yazıtları**, TDK Yay., Ankara 1987.
- Önder, A. Rıza, **İç Anadolu Ağzı**, TD, VII/78 Mart 1958, s. 278-282.
- Özkan, Nevzat, “Anadolu Ağzlarında Kullanılan +(I)yİñ Eki”, **I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni**, Kırşehir 2004, Bildiriler, hzl. Ahmet Günşen, Kırşehir 2004, s. 431-435.

- Sarıkaya, Mahmut, “*Kayseri ve Yöresi Ağzlarında Yaşayan Eski Türkçe Özellikleri*”, **II. Kayseri ve Yöresi Kültür Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni**, Erciyes Üniversitesi, Bildiriler, Kayseri 2007, s. 153-164.
- _____, “*Teklik İkinci Kişi Çekimlerinin Azerbaycan ve Anadolu Ağzlarındaki Değişik Örnekleri Üzerine*”, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi-XXV*, 2009 Bahar, s. 185-198
- _____, “*Türkçede f~h Denklığı Üzerine*”, I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni; Kırşehir 2004, Bildiriler, hzl. Ahmet Günşen, 2004, s. 471-490.

METİNLER

Konuşan: Grc Bulduk

Derleme Yeri:D Kartalkaya

Yaş:35

Konu:Ağıt

I

Ėayınnamın halası var ımış. Ėccklkden gelin olmuş, Ėetmiř.

Bobasıynan şısmuşler. Bu Ėadın hemi faşırımış hemi hasdyımış, lmř. Halası lye Ėetmiř. Orda buña t yaşmış. **5**

Yediyidi yetimini getirdi

Orgrp boynumu drdamıyom

Eviñiz bura diyom, anañ ld diyi retemiyom

Anañ benim diyom, anañ benim diyi retemiyom **10**

Ne gzel de Mnevver'in gzleri

Kirpnden grnmy yzleri

Elif sbca Ėurřař ezmedim

Elif lmş diyi hep Ėırlandım Ėızları

Ėapınıñ nde armud dalı var **15**

Ėıyma yrdenim faşır halı var

Ben gelemem bek dolambac yolu var

Allnan amanadı Ėomřular

Yadlar dimemiş ki ġardařı gessin

Āzīndan bir cēvap assın **20**

Zār didiler ki ólürse óssün

Aman yadlar ben darıldım sizlere

Súrmelide babam ōlu súrmeli

Ay suna boylumu nerde bulmalı

Addıñ beni ġavır daan ardına **25**

Odun mu topluyum elim órmeli

Dún ġâmliyidi boón buludlu

Nıynesin ġardařım beni unuddu

Addı beni ġavır dān ardına

İdler ġımi uluddu. **30**

Hemi misir ekdim hemi paħla

Yaradan ġúrdümü ġazadan saħla

İnsan bacısına bīyle mi gelir

Gelgilen ġardařım baciñı yoħla

Bóyük odası var ici boşumuş **35**

Dam suvamiş tek hustonnan úşümüş

Necip sır güder ólmeñ acından

Bahar Elif yalan dúnya boşumuş

Yidiñ ayran dál terě

Āziñdan ğan gelmiş nèrende yara **40**

Bayramda garibe harşlıh saldım.

Kefine bozulmuş saldım para

Elifiñ ūşā keklik cúcū

Aldım yarısını ğaldı aci

Gelirkene mezerine ūradım **45**

Başında dónüyü ğarib bóc

Aħrebemiz var ıdı. Ava giderkene ğazay ınan vurulmuş. Beyninden vurulmuş, ólmüş, anası āt yahmış, tek õluy umuş. Buñun vurulduğunu duyunca nórür ana dellendir. **50**

Ėudurdum da gzel eller Ėudurdum

Alimiñ beynini teŖdde yudurdum

Ėt Hilmiy inen dli Baddal' a

Ali Ėendi Ėendin vurdu didirdim

Alim mapus ossa ymek gtrsem **55**

Ėomasalar dam dibinde otursam

Dellensem de Ėız ağlımı ytirsem

Elimden dutup da dur diyenim yoğ diyi

Bir ĖazzıĖda iki blı bz

YtiŖ Alim keklik dŖd dz **60**

Ahmed dayıñgilin evi uzaĖ

Baddal dayıñgile dŖ Ėurban ollum

Bazı bazı yazlıña varıyom

Ali diyi Zıynep diyi meliyom

Hilmi davar sulamıya giderken **65**

İĞeriye diziñ diziñ yeriyom

Ġatıller geliyi ġolları bālı
Tek birim óldü de ciġerim dālı
Ġardaş vurulur mu bacının ōlu
Sen Ali'ye nası ġıydıñ ġardaşım **70**

Ali Ġaħrimeniñ orta ġóbā
Çay bişirir şeker ġoyar tabā
Anayıñ da hēc olmuydu sabā
Yerimiñ içinde ālar oturrum.

Ali benim túkedēcek ózümü **75**
Ġorħūyom ġór ēdecek ġózümü
Umar Ç vış açıcıyım ġuzumu
Acep bana bir ġúnā var mı ola

İki dene amcamıñ ġarisi var ıdı. İkisinde çocū olmuyodu. **80** Çocū
olmuyanıñ biri ólünce oña āt yaħmış.

Bir arada  kmek yedik su idik

El b bek b y dd  biz ekin bidik

Ġinamañ ġurban ollum ġomşular

Bayram ġ n  de biz ekine ġadıġ **85**

 şam oldu ġ n evine ekildi.

Garip Fatim Őtilinden s ġ ld 

Tarlalara z rek ekildi.

O zamannar bacıydıġ muġ net

 l m ñ acısı acıdır acı **90**

Sen n re ġediyon  y garib bacı

Sab ca uyumadı Şu ġayımıñ Hacı

Eywaġ Hasan aam ġalıyı diyi

Bi de culuġ ġ t rm ş hasda yatarġana. Amcam da b rez s nirli. **95** Esgiden
hasda olunca yaşı ġadınlar  lenee başında durullar ımiş. Amcamda s nirlenmiş.

Ġoca ġoca ġariler burada ne oturuyu diyin. Ġardaşımıñ ġarisini de bu buñu yimiye
geliyi diyin ġ muş. Ġadın de ġeri  t yaġar ımiş. **100**

Y irmi cul  b rden d radım
G rm yoğ mu neyden neye  radım
Seniğ et yimey imiş muraziğ

Seniğ cul nda g zlerim mi var ıdı **105**

Her ne diseğ gene g lmam g sura
Gafağ dalgın g ğ n azgın bu sıra
Benim g ğ m toğluynan g sıra
Seniğ cul nda g zlerim mi var ıdı

Osman g rban oll m emmiğe yazzığ **110**

Gayri gelirkene getirrik azzığ
Oğu da sizi diyom g zel ellerim
H k met binasınığ arđasında azdığ

Torun bunun avucunda oturur

Osman bunun azzını y tirir **115**

N oldu bacım t yle garip mi

Ali gider bibisini getirir.

Bunnarın kimsesi y muş. G rdaşının  lu var ımiş bir tek. Sağa

g rban ollum  mm ls n Hacı. **120**

Bir daha burŷya getirmeñ acı

Úç aydır ğaħrını çekiye bacıñ

Yıddiñ de dóşünden ğõduñ bacıñı

Bi ecimiñ var bi anamın var. Anam bi yere varmış. **125** Dórd dene ğumayınan herif dúur gelince ŷiyle ev yapırdım. Biyle ev yapırdım diyi ónürmüş ónürken anam da usulladiyin oturmuş.

Hayırlı ossun yabdırdıñ mı ğõnâ

Ğolum yoħ da ben saamam inâ **130**

Şıñdi ğótürüyoñ dadlı dilineñ

Varınca dādmassan dúnâ

O da dādmış yani dúnâ hep ğız oluyu diyi. Ecimde āt yaħmış.

Sā ğurban ollum bõbâ ğızdan **140**

Sāde ğız oluyu dúşüyoñ yúzdin

Benim ğızım bi ŷey isdemez sizden

Ellemeñ de ğuzusunu bõyüdsün

Anam dórd dene ğızı olup gelince bobâm da üçüncü avrad olaraq anamı almış. Bobâmiñ doħuz dene çocū olmuş. **150** Dórdü erkek beři ğız. Sekiz denesi ólmüş. Anamdan önceki avradlardan olan çocuhlar da ólmüş. Bir tek ğızı ğalmış. Bobâmı illâ ölüm olucu diyin anamı almış. **155** Anam da burada hęc biún görmedi. Hep kótek kótü sóz. Çekmedi çile ğalmadı yāni anamiñ. Anamiñ da her řiyi zoruma giderdi. Ben bóyüdüm gelin oldum ya anamiñ görmedi ğúñner ğene zoruma ğederdi. **160** Burda iki ğızı bi ōlu oldu. Beni gelin eddi. Ğardaşımı da everdi. Beker bi bacım var ıdı. Anam hasdalandı. **165** Doħtura ğótürdüler. Ameliyet olucu didiler. Ben de bellemiye gidiydim hasda yatarħana. Ğızım ben ameliyet olduħdan sōna eliñe bi çiçek al ōluñuda al gel didi. **170** Anam üç ğún sōna ameliyet oldu. Ameliyet olmadan önce pencereden etá yana baħarımış. Ótá ğızlarım gesse de görsem diyin. şiyle ossa biyle ossa diyi sōlerimiş. Ğúçcük bacım yanında oña baħıyodu. **175** Anamı ameliyet masasına ğótürmüşler. Ben de ameliyet ossun da iyle giderim didim. Telefon geldi. Mārsem anam ólmüş. ē durur mu insan nōrse ólmüyü de ğuduruyū. **180**

Náder garay ı mış vay yazıñ anam

Ne baharıñ belliydi ne gúzüñ anam

Seniñ açılığ geddi gózüñ vay garib anam

Bíun görmediñ de oña yanarım.

Anam tabıdınan yıhanırhana ĩyle saf saf baħıyodum. **185** Dā başıma ne
gelecāni bilemiyodum da

Ĝörüyoñ mu ğaylesizce duruşum

Anam ne zorumuş garib oluşuñ

Hec aħlıma gelmiyodu valla

Hasdaneden tabıdınan gelişiñ **190**

Anamıñ derdin ne bissin yadlar

Bobāmin ğapısında dónüyü ğır adlar

İki gúnde de ne çabılığ bøyümüş odlar

Mār anamıñ alıcısıyı mış

Ĝadınıñ biri úrya górdüm didi. **195** Bobāyıñ aħırına bi ğır at girdi didi, o da
mār azrayilimiş.

Ĝader oñu yuvalamış çöllere
Ana dimiş bacı dimiş èllere **200**
Sabānan esen ılıh yèllere
Selam vèrmiş ğızlarıma vèr diyi

Bizim burÿya çól diller. O da bacılarıma devamlı selam salıydı. Anam
ólmeden önce ben ólünce ālañ mı didi. **205** Ólmeden benim gózümüñ ũnde bir āla
da didi.

Yumuşah yasdıh görmedi mi başlarıñ
Sāde zehir miydi anam aşlarıñ
Nè çabıh ārmış seniñ saçlarıñ
Derdiñ de depèye dónmüş anam dèdim. **210**

Saña ğurban ollum ğarib nāçarım
Gayri ğapıñdan da gelir geçerim
Èller anasına fincannan dutar
Çorba tasıy ınan ğayfe içerim

Anam yālı masada ğalmış **215**

Doşturlar canını vāy nası almış

Āřamdan baña da bi haber salmış

Ĝūdurdum da ğedemedim ardıñdan

Ĝorřduñ mu ola doşturlar da gelirkene

Elden ele maşas bıçaş vėrirken **220**

Ne didiy iseñ ğurban ollum ólürken

Óluñ ğızıñ yanlarında yoř muydu.

Dořtur bi hafda sōna anamıñ yemāne geldi

Doşturu ğörünce durdu dizlerim

N oldu doştur ğórmedi ğózleriñ **225**

Dořtur nasıl duddu yúzleriñ

Dúnya yalan dāl insannar yalan

Var mı bu dúnyada ebedi ğalan

Çayırlarda sarı çiçek açarşan

Benim anam mıymış ğúÍ bāñizi solan **230**

Ana dadlıy ımış hayle dayandıñ

ĞúÍ anam da al ğannara mı boyandıñ

Uyurħan da dadlı uyħudan uyandıñ

Sen ğızıñı ya kinnere ğúvendiñ

Anamıñ da bi ğardaşı var ıdı. **235** Hêç gelmez aramaz sormaz.

Tabıdıñı ğapıya da ğoydular

İçerimi oyum oyum oydular

Ĝardaş bacısıña bêyle mi gelirmiş

Anam óldüñü herhâl duydular **240**

Anam ólünce dayım geldi. Hêmi de ğaça ğaça geldi.

Durur içerime oy verir

Çayır çiçek açar ekin boy verir

Èleriñ ğapısı çeşit çeşit huy verir

Èleriñ huyuna uygilen bacım **245**

Konuşan: Hacıkız Kaya

Derleme Yeri: D.Kartalkaya Ky

Yaş:56

Konu: Ağıt (Kaynanaya yakılan ağıt)

II

Aman ġarĩ ben de saña bek yandım

Dalıñda orađ da ekinden geldiñ

Sallandıñ beřĩ de bb sevdiñ

Sde dıdiñ benim dl obanıñ

Nce mek vrdiñ em zydan **5**

Saña çoğ bağdım ya olmadı faydam

Hc ġñn geçmedi landan ġızdan

Sde llere mrendiñ anam

Ėolları ġolahlı ġoyun snım

Elleri helkeli ġmden gelenim **10**

Ėoyununu ġuzusunu sevenim

Bunnarım alayını yařadıñ ġarĩ

Ben n yapsamda ġızıma bahar

Size ġurban ollum gelen ġonřular

Uşmı ġder evime bahar **15**

Biün hasdanede yatıyom biri de başımda diyi ki: Şu geliniñ uyhusu gelmiş
yatıy, diyi. Dilim dónmüyü gözüm, açılmıyı gulām duyyu. İki ğúh sōna dohturun
vêrdî ilaç beni ıradladdı. Kimise didim, o ğadın benim yanıma gessin. **20** Bacım
didim benim hayatım bir ıroman.

Yekinince қаһāmadım yèrimden

Acēp yúzüñ dúşer miyim gelinden

Bi de telefon geldi Ali'mden

Varıyom ana da getirrim diyi **25**

ń oldu yarēdenim şu baña ń oldu

Elinde çamaşır úçlerá geldi

Gèri dón olan da ayāñ doñdu

Anaň saña ğurban ossun Ekrem'im

Şúķúr gōzel uşahların yapısı **30**

Bobāñ mādur órtúlmesin ğapısı

Size ğurban ollum beni sayannar

Telefunda aħrebenin hepisi

Erhan'ım geldi gayitim górdü
Yanıma oturdu halımı sordu **35**
Baña da yúrãñ acısın felek
Çifde basdonnu mādurum ğaldı

Èddim ekmã de ğurdum dirã
Héc yanmıyı yarãdeniñ yūrã
Depeniñ başına bi ev yapırdıh **40**
Sút ğaymã gimi dudduğ bãyã

Dayımıñ ölu Sıddıh. Ğaħrimen Hozad'de asgerlik yapıyomuş, havãle dèller
tebdil hava dèller telğıraf gelmiş. Bunuñ úsdüne dayım, ólmeden yetişmiş.
Vardıhđan sōna iki uç ğún sōna ólmüş. **45** Dayım oñu kómdúğden sōna gelmiş.
Geline benim ikinci dayımıñ hanımı da bírez sōlerdi.

Sıddīn ğózleri bahar buludū
Bãzı ala dóner bãzı ğó dóner
Ğardaşım dãl ya ğayınım ölu **50**

Adıñı añarsam cigerim yanar

Sıddıh yanıh tarla oymãyıdı
Oñmadıh Havanıñ kóynãyıdı
Topal emmisiniñ dèynãyıdı
Dèynek de ğırıldı ğaldı bedersiz **55**

Cāmiye harc ġarar eli kúrekli

Bir yíid yétirdik ġurşun bílecli

Bu nası bobâý imiş demir yúrekli

Eliy inen kómdü geldi ölunu

Ā odası var ġeñiş yazlı **60**

Cenderme Sıddīn çeker tozlū

Meleşiy ġoyunuñ çeker kúzlū

Anañ ġoyun gimi meledi Sıddıġ

Né ġózel de geziyoduġ evēli

Sıddıġ arabatlı iki devēli **65**

Söyhalar ġalası Hozat'ın dā

Ġardan merdifánlı yúñsek havalı

Devēniñ yapısı doñdurma daşdān

Atınıñ ġoşumu yēleser ġuşdān

Keyfiñe ya ġaynım ölu gelmesseñ **70**

Emine örtüyü uçurur başdan

Haraba da bizim işler haraba
Dúúnde goşar cipinen araba
Ġayri Sıddıh gelmiyômuş emine
Ġuvá dúşer ġız órdúúm çoraba **75**

Yerid m yollar sırasıy inan
Yaddim yatah parasıy inan
Eller ekmek yiyy anasıy inan
Ġúççük Veysal'im dúrüm istiy

Ólan kirā dudmuş Ġaraħırdan **80**
Emmim Ali'si beni ġudurdan
Rapor almış Añgaralı múdürden
O da demiş yılānaça yat diyi

Derdim var da derd üstüne derdim var
Ā Hamid basılmadıh derdim var **85**
Acele geldim tez ġedic yim
Demirden seyikli ince ġúrdüm var.

Derdim var da derd üstüne dertleme

Ali gène pulluḡ ḡoşar dórtleme

Ólür diyin bólmüyollar mālını **90**

Hadi ḡader sen ol buña çatlama

Derdim var da depeler gimi

Ġıratın üstüne sepeler gimi

Biñd de alabacaḡ tayıdı

Yaḡışırıldı altın kúpeler gimi **95**

* Bu dayımıñ haniminiñ teyzesiniñ ḡızı ólmüş 21 yaşında duyunca oña sóyled ātlar

Sır súdekene duydum diyazam

Ḳúllün başına diñeli ḡaldım

Beşleriñ yolunu bilir miydım **100**

Bi ḡaşıḡ ḡan ucu ben saña geldim

Ġız seniñ ḡıyabiñ súrneliyidi

Bi ḡóren seni daha ḡórmeliyidi

Ha mevlam Sadeddin ólmeliyidi

Ġúf Mustafa'm biylemiyidi ġavlimiz **105**

Bilmiyom ya ġáybetiñe ālıyom

Ġız diyaza nasıl ıdı ōluñuz

Ōnceden bizim ġóyde bi gelin ġúrt tarafına ġaçmış. Ġaçanı da çoġ
ġınallar ıdı. İsimi de Mendífa sóylenen túrküler oña iki dene de ġız çocū ġalmış
ġocası tarafından vuruldu. **110**

Sābanan ġahdım yudum çarımı

Sen hasda yat ben dinn yim zāriñı

dām ġarer vërse alsa yâr ni

Acımaz yúrám yandı cigērim

Havey diyaza né zorumuş analıġ **115**

Biz bunnara ōleneçe yanarıġ

Toġtur Mendífa'yı kesdi dōradı

Ġadife hustonnuġ oldu yamalıġ

Amanıñ ēllere nasıl acıdır

Bóyúk ġızım Mendífa'ya bacıdır **120**

Ġız seni uşā ġurban ēderim

Baş ġardaşıñ Omár'ınan Hacıdır.

Baddal ğayib Mendífa'yı vuramaz

Aman Hacı bu iş bize varamaz

Dórd dene ğardaşım bir de bobâm var **125**

Dúşman ğorğar ğapımıza gelemez

Benim bi emmim varımış. Dedem ólünce ebem ğayınına varmış. Ğayınından bi olan olmuş. Ólan yėtişmiş nişannanmış. **130** Benim úvey anam nişannısıymış. Ğayınbobâsınıñ evin ústüne çōrağ çekmiyá ğetmiş. Çorān altında ğalmış benim emmimiñ isimi de Hacı, ólmüş. Çorān altından çığarıp bobamiñ ğapısına ğetirmişler. **135** Cendermeler ğapısında beklemişler. Fenerinen bobâminan bibim sóylemiş.

Hacınıñ da bi ğülü var élinde

Cemedan dalında şalı belinde

Taburdan mı ğaşdın anam ólu **140**

Súngülü cendermeler gezer yanında

Ğānınıñ ústünde bir yíid yatar

Kekilleri al ğana batar

Keyfiñe ya emmim ólu gelmesseñ

Ķāye da ğızıñı birine satar **145**

Ėir atım yem yemez ġan ālar ġozū

Ėardaş ōldū ammē cigērde ġozū

Yasını dudmasıñ ġāyeniñ ġızı

B yle işler hēç gelmezdi aġıla

Uşahlarım ġarib gider oġula **150**

Baharımız dūzgūn gessin Lūtfiye

Anañ çiçek salsın sen de ġoġūla

Dōnek olmaz ġapıların odlanır

Pencerem ōrūlūr ġapım kitlenir

Ėoġar ġūllūúm ġulū dadlanır

Çıhılan da salın ġulūñū baña ġoñşular **155**

Kouşan:Mehmet Kaya

Derleme yeri:D. Kartalkaya köyü

Yaş:57

Konu: Ağıt, (Annesine söylediği ağıt) .

III

Bu nası derdimiş yidi bitirdi

Anamı elimden aldı gótürdü

Bizi túrlü túrlü hallara yétirdi

Gel bu halları gör benim anam

Her cuma yıharım mezer daşıñı 5

Bunnar benim ārdacağ başımı

Dussuz itsin benim ekmāmi aşımı

Gel benim hallarım gör benim anam

Alay ıdı gözleri bāñliy idi yúzü

Gezdii yerlerde hep durur izi 10

Gelip geğerken hep sorar ıdı bizi

Şindi hêç kimseler sormuyu anam

Harābadır bizim işler harāba
Baña ğardaşıña dēmez marhāba
Nē bobā ğoydular nē de aħrebe **15**
Gel de bu halları ğór benim anam

Yırtıĥ ayaĝĝabı, yōdu çorābı
Severidi ĥayırı ēyilii çōudu
Çoĥ misāfırı gelir ğarnını doyururdu
Şindi kimseler gelmiy anam **20**

Eviniñ óñü de uç ğúllü çayır
Ġoyurmuş íná ğarnını doyor
Mor ğoyun geliy óñünü çevir
Şindi ğuzusunu bulamaz ana

Dún ğēce ūradım mezer başıña **25**
Seni sordum yāren ñe eşiñe
Kime kıusuyōñ kime ğasdıñ ne
Hēç kimseler seni ğórmemiş ana

Cingānānan ekin ekdik çöllere

Bizi düşürdü dilden dillere **30**

Evini goydular haldan hallara

Gelde bu halları gör benim anam

Durna doldurdūñ kórpe yavrılar

Acep nêrelerde hallarıñ öldü

Aslanıñ yerini çağallar aldı

Gel de bu halları gör benim anam **36**

Konuşmacı: Döney Güzel

Derleme yeri: D. İnli Murat köyü

Yaş:65

Konu: Serbest Konuşma

IV

- Gençlik gúnnerinden bahseder misin?

Ėayınbobāmı Ėayınnamdan bek severdim. Ėúçükden gelin éddiler beni. İyi kótü oñu buñu görduk. Bahçaya bā Ėeddik. Bosdan cepinnedik davara Ėuzuya su yétirdik, kúnde ekmá Ėeddik. **5**

- Ónceden erkek çocū niye çoh istiyollardı.

Ónceden çoh istiyollardı da şindi Ėız istiyollar.

- Dikiş diker miydiniz?

Dikişi çoğ dikdim ben makineyken biçmeyi de billim dikmeyi de billim. Su yōdu eveli termus yōdu. Horāntamız çōdu suya giriliyōdu. Su yitişmiyōdu. **10** Şindiki bolluğ daaldi darlıdı. Şindi şúqúr her şey bolluğ.

- Doğtur varmıydı, hastalanan ne yapardı?

Doğtur yōdu, evēli dışarıdan bi gelen oludumu yitişirseñ varıdıñ, yitişemesseñ varamazıdıñ önceden tahsiyonu bilmiyōduñ şekeri bilmiyōduñ Doğtur yōdu ācil olanı gōturüyosan gōturüyoduñ gōtüremessen ólüyōdu. **15** Şindi hemen anbalasnan yētişiyi.

- Cenāzeler nası oludu?

Cenāzede ólü evi vērmez yēmā dışarıdan herkes evinde bulunanı getirir. Allah ne vėrdiyise iki üç gún ekmek gelir. Oñdan sōna da ólü evi gendi bişirir. Ólü evini dāvet ēdeller gōtürüllerdi. **20**

- Dúunleriñiz nası yapılırdı?

Oynallar gúlelleridi. Oynallar oyuna çığallar önceden gelingıza para yapışdırmazlarıdı. Yālınan alma, hayve gelidi. Kirli çığınnan guyardığ. Fılancanıñ gelingızı bile dáal. Hayvenin yanında ināñ yanında dúun olurudu, ayāñ eliñ batardı. **25**

- Hangı yemekler bişerdi?

Çorba bişeridi, çirli bişeridi, patatis yēmā bişeridi fasille bişeridi. Davar kesiliridi şindi dana, o zamanede yemekler oyūdu. Şindi milletin dolu.

- Kaç gún olurdu dúúnler?

Bayrağ aħdıđı gún olurudu. **30** Gelin ıħdı gún olurudu. Geliniñ duvānı aardıñ dórd gún yemek bişeridi.

- Ceyizi kim alırdı?

Evel analar yapardı. İp doğunurudu, dikiş dikiliridi. Şindi her şey hazır, dantel de hazır işleme de hazır. **35**

- Esgiyenen yēñi arasında ne gimi farħlar var?

Çoğ farħ görüyom, önceden gücelen yitişdiriyoduğ. Para yōdu, şindi var. Allāħ olmūyana da vėrsin ğurban olduum.

Birisiniñ dórd ōlu varımış gelinen ğaynana dōóşmuşler, harb idmişler.

Şıatci olmuş ğaynana da tırķú yaħmış. **40**

Memmūn olan var mı ola gelinden

Ayırsam da ğurtulsaydım eliñden

Dórd ōlum varıdı dórd beygir aldım

Ĝuzularım nē çekiy eliñden

Atların almini bilememişler **45**

Yolları bulub da gelememişler

Bi únde úç sefer arpa ekēne

Şindi ğuru saman bulamamışlar

Paḥlayı yoldum da aḥā yoruldum

Bi çit laf duydum da oñdan gırıldım. **50**

Anamıñ yanına varma dimissiñ

Ġuí Haydar'ım kimiynen görúldüm

- Nazmi'niñ iná çalındıydı, ğúçcük buzāyınan getirdiyidi.

ínámı bóyüddüyüdüm ğız gimi

Boyları ğózelde gendi saz gimi **55**

Benim inek memlekedede şan vèrdi

Sanasıñ ki nişannılı ğız gimi

- Ónceden ğayınbobanıñ mı ğayınananiñ sózü mü geçeridi?

Ġayınana ğayınbobanıñ sózü geçiyodu. Bizi kim ğonuşduruyodu da çocā vuruyodu. Dur diyodu da bizim elimize vuruyodu. **60** Şindikiler vuramıyı sabānan mziriyodu. uşā cap ya gidiyodu. Gelenece ğósumüzde sūt ısıcāhlanıyodu. Çocūhlar acıhıyodu. Biz acıhıyodu. ev perişan yemek yo. Geliyodu. uşahları emziriyodu. Çocuğlar oñu ğeri çıharıyodu. **65** Teleme oluyodu, yaramıyodu. Oñdan sōna hasdalanıyodu, acil oluy du. İnne yodu ilac yodu. Peleseñ inne alırdı, vurdururdu. Bāzısına yar rıdı, bāzısıña yar mazıdı. **70** Bild mizden vurdurmuyodu ya ğayınnam baña dúún ediyodu. Eveli yol yatırılırdı. Emmi yolu, dayı yolu

yatırıllarıdı. Úç iná vardı. Birisini satmış ikisini yatırmış. Ğayınnamıñ bacısınıñ ölu vardı. **75** Añgara'da zenginmiş, oña par ya gétmiş. O da yoñ diyin geri çevirmiş.

Allağ ğurban ollum ğaldır bayrā

Sábiyám'da oynar atlı diyná. **80**

Añgara'da Aslan bā oynā

İki ğúndel de yoñ sayamamış

Esgiden evler kireç oludu. ne boyā var ıdı, biş y. tarlalarda aa torpağ var ıdı.

85 Eşşānen 5-6 ğadın bir olur gèderdik. Yarımğaleye gider ğırmızı torpağ gétirirdik.

Evi suvardıñ, torpā ğarardıñ, dabān yatırırdıñ, çamır ğarardıñ. Fırça yōdu deriyinen suvardıñ postūnan şapur şapur suvuyōduñ. **90** Sā solā şipir şipir damlıyōdu. Ğırmızı torpāda altına dōşüyōduñ bi de daban yatırıyōduñ. Burcu burcu ğoñuyōdu. Oñdan sōna seriyōduñ, ğarton yōdu altına sermiye sab seriyōduñ. Oñada úvez dūşüyōdu ya bōcük dūşüyōdu, ğaldırıyōduñ. **95** İki üç ğúne bir çırpıyōduñ, oñdan sōna geri seriyōduñ.

Eveli erkekler ekin biçmiye gidelleridi, ğavramıya. Herifler tırpannan biçeridi biz de orānan biçerdik, yın yıvardıñ. Nazmi de ekmişimiş uşā da ğúccūmüş. Ekine ilaç atmıya gétmiş **100** eşşānen bi hābe atmış, acik de ilaç almış varmışımış ekin hēc bitmemiş, tım súpürgelik bitmiş.

Ĝözümüñ yaşından görmedim yolu

Bize gelincáz bālamış ğolu diyi **105**

Bacıñ ğurban ossun bobâmin ōlu

Kesmeñ yóymüyesini uşahlar varır diyi

Konuşan: Nazmiye Yıldırım

Derleme Yeri: D. İnli Murat köyü

Yaş:70

Konusu: Ağıt

V

Nèdim beni gótürdüydü alınan

Dohturlar yatırmış buñu zorunan

Nèdim gayri saña ğarnım dörulmaz

Ameliyet èddirmişler zorunan

Şaşırdım da ğoremedim işimi **5**

Gèce ğórdüydüm bunuñ dişini

Duz diyinde şeker addım óyüne

Dohturlar getirmiş buñu oyuna

Bacıñ saña ğurban ossuñ

Soyuñduñ mu ōlan orda zorūnan **10**

Veysál'in dūnekleri dāıldı

Hemi torunu ğèddi hemi gelini

Bacıñ ğurban ossun bobam օlu

Մօ օydir da ğaldıramadım ğolümü

Didim iօerledim dursun tozūnan **15**

Veysal'im օleli ğarisi gezer nazānan

Dօñdermiş dօñdermiş օpmüş yūzūñü

Ĝet aman քօr iderim ğօzūñü

Mezerine vardım geldim yalıñız

Anam օlu hęc ğalmadı ğālımız **20**

Nē ğօzelde İcabemiñ biօimi

Ali bizim evimizin geօimi

Anañ saña ğurban ossun քurt Alim

Eli tırpānnı biօ tarlayıñ iօini

Kimsiye vօrmesin b yle beteri **25**

Anam ğızı sevindirdiñ Yeteri

Bacıñ ğurban ossun allım Mercen'i

Ağreniyiñ iօinde ğırdıñ ğateri

Ali‘m kekilini yumuş daramış
Herhāl anasınıñ ğúnün aramış **30**

Ĝússün ğórsen diyāzayıñ evleriĝ
Anayıñ yanına varma dímissiñ

Memmed gelirkene nası ĝaçarım
Gelmeseñ ĝardařım zehir ierim

Ķaĝarda sırtıma Ķóynek bierim
Hustonunuñ yivleri yaĝsın ĝardařım **40**

Dúnden ĝamlıyıldı bóón bulutlu
Pederim de iyice bizi unuddu
Bařĝa daal ĝurbañız olurum
Addı beni idler gimi uluddu

şindi varsam anam bacım içinde **45**

Ben nı āziyóm ıssız dān başında
Bibiñ size ĝurban ossun Mustafa
Ĝee hāyalımda ĝúndüz dişimde

Ālama diyoñuz hāyle duruyum

Ġoyuruñ da asılıyım ólüyüm **50**

Ġız ġoraşım hele ġurban óluyum

Ben nası idiy m orda gecimi

Irbīhdan elindā suyu dóķúlmüş

Ġurşun dámiş ġız Mendífa búķúlmüş

Dohtur gelmiş elbisesin soyarhān **55**

Buvazıñdan incileri dóķúlmüş

Uyumāñ uyhu çā ġaldı mı

Ķúrtler Mendífa'yı Túrķ'den aldı mı

Ķúrtler Mendífa'yı Túrķden çaldı mı

Dimişler ki Túrķ eşleri óldü mü **60**

İkiñdin namazı durdum ġılmıya

Baddal gelmiş Mendífa'yı vurmuya

Buñda bize vèrmiş ġózel ellerim

Allah başġa ġul bāşına vermiyē

Ñórüyüm deli herif óluseñ **65**

Ne çoĥ kótülük éddin aar bilirseñ

Ĝırlanır da Sāli eviñe varırsam

Gelin ğabul édmez orŷya ğalirsem

Gelin ğabul édmez balĥonuñda oturrum

aalaşın da ğızlar sırasıyınan **70**

Sadıllāĥ bulunmaz parasıyınan

Dedemiñ ōluna nazar ūramış

Eliniñ yúzünüñ yarāsıyınan

Uşah seni ğótürdüyüdü zorunan

Dayım seni ğétirdi mi alınan **75**

Ayıp Haceli bu saña ayıp

Dayımız yalıñız ōlu ğayip

Açılmadı Kabe'nin sandı

aalaşığı aylesi Fındın

Senin gimi étmedim ya salaca **80**

Ĝazandım ğazandım vėrdim ilaca

Deli ğaynım gezdiñ geldiñ seyrānı

İnek óssün ben içmem ayrānı

Buñda soña diyôm vay zorbaz ğaynım

Niyniyciydiñ Baħri‘yinen Bayram‘ı **85**

Ölan kardan gelmiş ğúllü ğoħuyı oy

Partileri dallarında daħılıy

Bibiñ saña ğurban ossun Assef‘im

Hep yasıña gelmiş kósefaħılı

Bizi b yle Zāb din ğızı **90**

Benim içerimde bir ince sızı

Baciñ saña ğurban ossun İskender

Bu yılda ğúddürürüm İskender‘e ğuzuyu

Ölan kardan gelmiş tāyle faħır mı

Dúşman da dúşmana gazel oħur mu **95**

Bibiñ saña ğurban ossun Assef‘im

Gelen Hacı Osman mı Çahır mı

Davar gúder boycaḡ atar góluna

Haley çeker ceket daḡar dalına

Ėoca kóyde hiçbir dosdun yómuş **100**

Dimēdimiler aslan Assef vayānnā

Çelindi mi evleriýin hezēni

Ėaşdı mı Dóne evleriýiñ dúzeni

İşına ġurban ollum yárēden

Niyniyóduñ yazziḡ şórdá gezeni **105**

Konuşan: Gülsüm Semiz

Derleme Yeri: D. İnlmurat köyü

Yaş:79

Konusu: Serbest

VI

Nóriyüm ġurbanım davar gúdüyödüm, ġuzu gúdüyödüm. Ėeri geliyödüm. Çorap órüyödüm. On dónüm davarımızın ālı var ıdı. Sabānan ġalḡar onu súpürürdüm. dā ġúclüyümüssüm torlar toplar torbāya ġoyardım, **5** bi çuḡura ġoyardım. Oñdan sōna ġızlara ústüne suyu dókelleridi. Ėeri gelincāz sóylemesi ayıb ġurban ollum saña çuḡurun içine depelerdim. Kerme çıḡardırdım. **10** Kúnde yetmiş labba iderdim. Oñu da nası canım isder miş, nası gider missim, nası ġóñüm isderimiş. Şindi ġurbanım ōlan samanż torbāya ġoyuyu, ġona ġona getiriyōm. **15**

Ĝu yetmiyi, 6z6m dermanım ĝalmamıř. Davar gelir 6lan ieri ĝuyardı. Ĝızlar ĝolunu emireridi. Ĝızlarıñ ikisi davarın başını dutardı. **20** Ĝızlar makineyi ĝurarlarıdı, hārıl hārıl ekelleridi. Pendiri iderdik, s6d6 alırdıa bi sene Urāuya y6z almıssiĝ. **25** Oñdan s6na inko ıĝdı gelin olan ĝızlarında ol6du, onnar ĝaĝdı. şindi bidon plasdik, laylon bidon var.

Sāli'm de sırtıña sarmış bi ĝāyle. **30**

Zalım bobası da almıyı bi dayre

Bacıñ ĝurban ossun bobamıñ 6lu

Ĝ6r6ñ m6 ĝay ti sen d6ru s6le

Geilere dil d6ĝuyom ĝ6derken

Sāli neler dirim evin ĝiderken **35**

Anañ ĝurban ossun unutma beni

Ĝ6celen b6y6dd6m ĝurbanım seni

N6e ĝ6tek y6dim n6e ĝ6t6 laf duydum

Anañ ĝurban ossun sen terledikce

N6r6y6m deli herif 6l6señ **40**

oĝ ile ekdirdiñ ār biliseñ

Sāli varır balĝonuñda oturrum

ā ĝabil 6der yanıña alısan

Ne ğamım ğaldı ne kederim

Saña ğurban ollum şaşgın pederim **45**

Sāli diyôm bu çarşamba ğederim

Anañ ğurban ğúle ğúle ğitgilen

Dedeñ ğırlanırda eviñize varırsa

Ğurban ollum ğoñünüde ètgilen

Ğırlanırda dedeñ size varırsa **50**

Ğurban ollum hízmetini ètgilen

Bacıñ bizde Armahan'a kúsúyoğ

Ellāham suçları yoğumuş onuñ

Bacıñ ğurban ossun derdleri yiin

Dişime ğirseñ de ğörsem bõn **55**

Veysal diyincāz āzım ballanır

Ğardaşı ólen bacım b yle dillenir

Ğapıda da arabayı ğörünce

Ğız ellāham ğavur Dóne dellenir

Ĝózũñe ğurbanım gelin ğózũñe **60**

Ĝızıña ğurbanım Veysal ğızıña

Dermānı yoĥ da dayanmış diziñe

Baciñ ğurban ossun bobamın ōlu

Veysal'im řelā bek aar vurdu

Yekiniyōm řahamıyōm altından **65**

Baciñ ğurban ossun dertlerĩ yiin

Bi selā verildi ğız bacım bōn

Veysel Ĝōzel ōlmüş dēyin

Baciñ ğurban ossun bobamıñ ōlu

Yaĥın ossam yannarıña varırdım **70**

Usul usul dertleriñi alırdım

Depeniñ başında ğormüyom bacım

Ĝardařım ōldü de bek yiin acım

Veysal'in yerleri gayēten serin
Bacın ğurban ossun ev ālmessen
Depeniñ başında baña bi ğórúñ
Bacıñ ğurban ossun bañ ālmesseñ

Saña ğurban ollum Nazime bacım
Yopūnu yopūnu ğız baña gelir
Ğardaşı ólen de ğız b yle olur **80**
Allāh sabır vèrsin ğurbanım gelin

Osman'ım né ğózel kırt gimi baña
Ğurban ollum talebem saña
Osmanım kırt gimi né ğózel baña
Anañ ğurban ossun talebem saña **85**

Kevēnnere dolanıyom gidereken
Kamil ğorse beni davar ğúderiken
Kevēnnere dolaşıyom gideriken
Kamil ğorse beni davar ğúderiken

Ġórünce dir sefil bacım vay anam **90**

Bacıñ ġurban ossun bobamıñ ölu

Taġsiy ñ yóñünü dónder bu yannı

Bacıñ ġurban ossun bobamın ölu

Ölan nère gèdse ġózüm ardıñda

Osman davar ġúder esgi yurduñda **95**

Caġal canlarıña ġurban oluyum

Osman davar ġúder durmaz evinde

Anañ saña ġurban ossun kibāım

Ben ólünce Sāli vèrir haberi

Sāli‘m anasına dayanamaz dèyi **100**

Ġúlāyınan sesimi duymayıncāz

Veysal ameliyet olmuş. Dóney de ġonuşmuşlar da yōun bahımdan çıġsında yle gelin didi. Develsüün burda nè iş ġórüyom bi iş ġórüyom davarı sādı èkmek yiyyoġ. **105** Osman olduñ yerde, yatıy. Bi telefon geldi Osman telefonunu aldı ġapıya çıġdı niye dışarıya çıġıyon didim. Telefon çekm yi de oñdan çıġıyon didi. **110**

Ġurban ollum sañada bi şey mi var didim. Gêri yaddı. Osman, abılañ nè didi didim.
Memmed durmuyomuş da ũşānan dōşuyomuş. Gel de Memmedi gôtür dēyi didi. **115**
Daha o zaman ōhul yōdu, anañ ġurban gêt de getir, didim. Gêdemem, ana didi.
Davar sūrecām didi. Osman’a dayıñ öldü ólecek solū çıhđı çıhacağ dimişler **120** gèd
de ōlanı gêtir didim. Bi de sor Veysal’ı bëllemiye gèdecek bacım nè zaman
giddiciyse ben de gèdiyim, didim hē didi. Diyim de sen de gêt onnarınan didi. Ben
seviniyôm gèdecãmdēyi. Veysalımın ólecã ahlıma gelmiyi. úsdüne bile
gondurmuyom. **125** İnşallāh bacım yarın gètmiye bi ún gède dèdim. Súdünen pendir
gôtürüm, davar mı sāyım ōlağ kesiyim b yle ġafamda ġuruyôm. herif gètti kıye indi
m inmedim bi araba ġürültüsü g ldı. Ammē genede biyle ekmã yidik. **130** Sufrayı
sobayı da dā sóğmediyidik, siñiyi sobanıñ úsdüne ġoydum yatıyōdum. Ġúnuz dèdim
amme ġórúyoñ mu dèdim. Şu içeriden İbağdım. Sar yeniñ ġafası savışdı, ammē
dèdim. **135** O vādac dayımıñ gelini savışdı. ammāv Veysal öldü éyvāh dèdim.
Bunnar beni ġandırıyı kimiñ dúúnü varıdı o zaman Ġartelğayesinde dúún varıdı.
İyley nen vardım ġavışđım ġuzuma. **140**

* Serbest Konuşma

Sāli, Gülbahar, Nazik, Yılmaz yúğ yúğ salar

İşi gúcü ıras gessin. İlāneyi ayrı sarmış, yarpā ayrı sarmış. Çorba bişirmış,
yōurt çalmış ótā ğız bórek ědmiř. **145** İspanağ almış pırasa almış haviç almış.
Zebzeyi uřađ salıyı mı salmıyı mı dēyi ğurbanım. İşi gúcü ırās gessin
binner ossunnar. Canım isdemiyi yım yım yılıyı. evelk ğún. **150** Allāđ var herif
ótón valla bi hoşet alma doldurmuş ğıvıriciğ almış, şu soba ğad r var. Bi ğoca ğutu
açılmamış púřkürüt almış. Canım isdemiyi. İştağ yoh, yalnızım dolanıyom geliyom
ótā dolmuş gelmiş almıyı. **155**

Konuşan: İramo Doğan

Derleme Yeri: D. Yarımkaie köyü

Yaş:79

Konusu: Serbest konuşma

VII

Yetim bóyümüssüñüz neler yařadıñız?

şindi ğızım esgiden bobām varıdı. Bobāmı bilmıyôm yāni yúzüñü de
bilmıyôm. Óldüñü de bilmıyôm. Bobām sancınanmış gelmiş ekin zāmānı hameme
gitmiş hamemden sancınanmış gelmiş. **5** Adam mefāt iddi baharın. Bobāmın yedi
sekizyúz ğoyunu varımış, yayladayımış, ğışın da orda ğalırımış yazında
ğoyunnar orda tım ğırılmış, el elde baş başda biz yetim ğalmışığ. **10** Sābimiz yoh,
bizleri bit ğapışmış. Esgiden don kıynek yōdu, ben bunnarı ğórdüm yaşadım

yaşadım görđüm duyuyōñ mu. Velhasıl işde. **15** Bi azabımız vardı Núrü yāni çitçi. Otu burūya çekeridik anam ırahmātlinan. Otluhdan sal yapardıñ. Eşşān edirafına göca göca sal yapardıñ. Bi ğar yārdı āha burda **20** bi ğulahsız eşşāmız varıdı bi de ğulañlı varıdı. Eşşā yúķlerd k, şindi eşşān ūnde gideridi. Çıır açarıdı, şindi Arifin haley çekd ne bañma şunuñ gimi bi mayāzanı çorbayı içeridi. Núrü **25** de bi dōş varıdı āhā. Anama aba diridi şindi eşşān ūne dúşeridi. Şúķrū'nūñ evinin yanından gideridi eşşēkler sal ğarıñ içinde sūrūnūr gideridi. Orūya salı gótürürdü. O varanaçā davar ğırılırdı o zaman geçdi. **30** Eşşā yúķledirdik, kermeleri de bi çuvala doldüruduñ Ğadınnarın kesd kermeyi. Ilıcıya çamaşır yıhamıya gidelleridi bunnar da ğazānı sırtına alırdı, ğōca mayāzanı eşşā çır açarañdan ılıcıya varırdıñ. **35** Kermeyi orūya yıvardıñ geri ālırdım.

Devir bu neler oldu neler gididi.

* Hiç yakın aħrabanız yoñ muydu?

Ğúley anamı o davar muvar ğırıldıñdan sōna dayım saddı. İrahmadlıñ dayım İzmir'den geldi dayıma da anam sebeb oldu ya. **40** Dayım asgere gitmiş ben daa çocūm. Adam on yaşında İzmir'e gitmiş. İki dayım varıdı Sadeddin'nen Hacı Māmed dayım. Sadeddin onuñ güccūyüdü. Bunnar on yaşındayıñan İzmir'e çalışmıya gidennerinen gitmişler.

Feri ecim var ımış ecimi bill m. **45** O ğari ğalmış. Çocūhāna bizim kóylülerin yanına dúşmüş gitmişler. Orūya varmışlar demek ki gitmişler orda bóyümüşler. Hacı Māmed dayım orda Maħbāre‘niñ anasıñı almış. Maħbāre dayımıñ ğızı dāl avradın ğızı **50** dayımıñ ğızı olacā. Ózğızı Selver. Dayım orda Kemal Paşa’da evlenmiş. Taman sennen ş y aldıydıh ya yúķ aldıydıh neydi yāv fişne fişne. Dayım ordaymış adamıñ orda dārmeni varımış. **55** Su dārmeni. ğayınbobasınıñ. Orda dul bi ğadın almış dayım orda bi sanatğar olmuş saad yapmış, demirçilik yapmış, túfek yapmış, dabanca yapmış duyyoñ mu bunnarın hepsini yapmış duyyoñ mu. **60** Dayım ordan asgere gitmiş. Asgerden gelince asgerden tezgire alıyı gid yi diyi ki anam ğaldıydı bacım ğaldıydı, ğidiyim memlekede varıym diyi. Burūya geliy . **65** Burūya geld ni ben biliyom, aħlım yit y . Asger elbisesiyinen. O vād de anamın eli varlıhıydı. Davar ğırıldı yā birez para varıdı. Yaddī yer nur olasıca neyse bizim evā geldi. **70** Dayımıñ o zamannar anası yōdu, ólmüş. Dayımın bir ay mı ğaldı na zaman ğaldıyisa anam dayımı ğandırdı. Sen gel seni par ya ğarrāh iderim didi. Çocūhlara baħ bu evin úsdünde dur. Neyse dayımı ğandırdı. **75** altın mıltın verdi dayım ğandı, ğidd . Altını da alıncāz tozdu ğidd . Çoħ súrmedi canım. Tam zahmarı dayım avradı ūşā, evi barħı aldı áldi. Seyrek’den ev dudmuş Seyrá inmiş. **80** Haber geldi at arabası yōdu ellām adamlar o ğarda ğışda burūya

dúşdü. Selver hanı Şeerli usúúlü yā bacaĥlar diz ğapaĥdan aĥıĥ. Biz ğinıyoĥ, bu diyoh niye b yle diyoh ğinıyoĥ mınıyoĥ velhasıl anam dayıma iki ğadlı ev yabdırdı.

85 Dayım orıya ğoĥdı. Íróőo diyin biri varıdı. O da hor hor hodluyü dayımıñ ğızı Mahpare'yi alacām diyin. Neyse ğızı aldı ğāĥdı. Vururum ha ğırarım ha neyse annaődılar. **90** Āmmē bi dayım varıdı atmacā mıydı. ğırĥ yaőında mefāt iddi yā. Burdan hadlasa ótā eĥeye hodlarıdı. Āhā kıóylüye sor neler yaparıdı. **95** Neyse dayımıñ arvadı óldü. Ćifte bozuldu. Dirken dayım medineyi aldı. Medineyinen geĥ nemēdi, boőadı. Dayıma bi hasdalıĥ tebelleş oldu dayım ğırĥ yaőında mefāt iddi. **100** Őindi anama gelecām. ellām anam dayıma az para verdi. Dayım anamı Māsenli Yordan'a satacām didi. Hēc bize dañıőmadan biz ĥocüĥ, saddı. Biz Feridey nen ĥoĥ ğüĥcük ğaldıĥ **105** anañ bizá geldi. Deden ğödu, anañ olmasa bize baĥan yoĥ. Anañ ikisene ğaldı orda biz nana móhteĥ olduĥ. Bizim bóyük biladeriñ aĥlı bek yödu **110** Bilāder evlendi aldı, Ēız da ğüĥcüdü bize baĥamadı. ğadınıñ elleri de ĥıban oldu. Arĥadaő yorgannarı bit talādı. Gelin sabānan yorgānnarı sekinin úsdüne atarıdı. **115** Ēúnüz yıĥarıdı āőam oluncāz eliñ delileri gelir gene bizde yatallardı. Ayőe bacım yorgānnarın yüzüñü soymuő, yorgannar hep mítil ğaldı. Baĥımsızlıĥdan aĥlım yice ér yi ğafamdan ĥópunen bit ayıĥlıyôm baĥımsızlıĥdan. **120** Yıĥanma yoĥ, sabın yoĥ. Őu diz ğapaĥlarımı kerme saniñ dā

çıbanıñ yêrleri dízlerimde oyũlmuş duruyı. Ğuzudan gell m kútuğ anam êrê g ddi.

125 Ben anamı ğórmúye yalıñ ayāğ o kóye giddim. Merdifanın alt yanıña ş yle durdum. O kór òlanıñ ğarisi áldi. Anam davar sāmıya ğitmiş, beni ğadın ğórdü didi ki vayānnā òlan uyuz olmuş didi. **130** Barnāmiñ buralarında çıban varımış dimek ki. ğadın āladı ben āladım. Ordan hāyd anamı da ğórmeden ğeri geldim. Neler geld neler geçd .

Bizim harmānı savıran olmadı. **135** kóyun túm sıırı tınası yid . El elde baş başdā. Bizim adam yōdu Hacı ā geziyōdu. Oñdan sólüyüm anam ırağmadlığ ğeri geldi. **140** Emmilerim ğomağ didi. Hacı āya ğız veren yoğ. Depeğóyden everdik. Medineyi aldığ, ğayit ğórdüler. Buñda anam yōğ burda diyazam var. **145** Ed rāfin şeyleri eşşā biñdiler şerbet içmiyē gidiyoğ. Māsenniniñ orúya vardığ bi delānnı ğarşı geldi, ğayri bobām vermiyi didi. **150** Ğeri dóndüğ kóye varmādan. Herifi everemedik. Şindiki uşāñ anası Fedima zavallı bi adamıñ ğarisi Hacı Osmanıñ. İrağmadlığ Dóney nası idiyōsa Hedimayı ğandırıyı Hedimanıñ oğğası çamdanıdı. **155** Dóney şey āpıyı. Şığ Māmed buñu mākēmeye vèriyi. Óğúzünen 30 ğader ğeçiyi ğótürdük verdik, Hedima’yı aldığ. Bizim ağılsız nişannıya giddi **160** Bobamıñ da bi filintesi var, bağmıya ğıyamañ ğümüş ğundağlı. Bu nişannıya ğediyi Şığ Māmed bunıñ elinden dutup alıyı verr m sōna diyi Şığ Māmed. Bi óğúze Hacı Yağıb’a saddı. filinteyi **165** oñdan bobañ aldı. Ağıllı bobañ hanı ğayınbobasınıñ yādigèri ya.

O da iki ókúz vèrdi Hacı Yaħıb'a aldı. Yalvardıh malvardıh ya gèri vèrmedi. O da gótürdü Çerkez'e vèrdi. **170** Neyse bizim evde çórá iden yoħ. Ben hābede unnuħ gótürüyôm, āyam yalın başım ğabaħ, giderkene ayāmı da hābedeki unuñ içine soħuyom oñu da y yyôħ. Şindi zize hekāye geliyi. Neler çekdik, neler górdük. **175.**

Yārābb didim elin davarını da ğúddüm neler iddim ne boyálara girdim. Allāh şu emmilerimden ācep ireli gider de bunnara m hteç itmesiñ diyin, Ammē iki emmimi de imrendirdim. Anam irāhmadlıh geldi, emmilerim ğomāħ didiler. **180** Tāb biz de bírez bóyüyünce ireli geldik. Sāb olduħ. Anamınan bizim Seyit bi ğad yatā Bekmezciye gótürüp bi kile būduya vèrdiler, būdayı getirdik. Allāh var onuñ da şindi tarláya gece ğündüz gididi **185** geç zamana ğader ğalırıldı. Pëndirli dūrümü cebine ğoyardı, onnan gider onnan geliridi. Şindi uşā sen mi ğazandıñ diy, benim uşāħ da baña diyi. **190** Adam ekini biçdi tırpannan ben davarı ğúddüm adam tırpanı eline aldı mıydı 150 dónüm yeni tüm tırpannarıdı. Sōna yıvın yıvārıdı biün vardım ki kómün yanında ğalmış rüya yatmış herif. **195** Ğaħāmıyı şitil olmuş, dizin dizin yeriyi. Adam çoħ çalışdı. Allāh tarafından çalışıhāna çalışıhāna ben de kóyün davarını ğúderkene bu adam para dudmaz mı. **200** Beşş ra geçerdı elime beş ay saħlardım. Asgere giddim 300 biñ nira getirdim. Bu efendiye de nişannıyım buña da nişannıyım **205** buña bi altın daħdīm kóyler tüm imrendi. Ğadife huston, labcin, altın neler neler. Millet ş ylē hāyrēn ğaldı. Añğara'ya hūsusü giddim, talabulus aldım. **210** Yāni her kóyde olmazdı buña altın aldım ki Seyit ā arvad alıp ğaçanaça altın

miltın ğalmadı. Tūm sılā vèrdik, bizim ārlımız ğader para harcadıĥ, tūm mākemeye verdik parayı. **215** Hókümet ırmān kenarındaydı yavrım ğızım harb iddik. Bi yāmır yāyı depemize bi ğāpaĥ daşı addılar óldürüyollarıdı. Herifñ arvadını āldı ğāşdı, uşahları orda ğaldı. **220**

Biún duyduĥ ki kútū evermişler. Şāyıblı'dan bizim Dóney bennen kıús, ōlanıñ evlenmesine yardım idmiy diyin. Dóney bi şiyin arasına kıómbe idmiş ğoymuş. Şāyıblı'da bi Hasan varıdı **225** esgiden tanışılarmış onnan bi ğızı varımış.

Oñu kıútá isdemişler. Ben de giddim beni de ğótürdüler, Yiñice mālledede oturuyollardı. Ğırşēr'de esgi kerpiç bi evde Feride isminde bi ğarisi varıdı. **230** Feride, ıraĥmadlıĥ Māmed dayımıñ ayānıñ altına sabınnı suyu ğoyuruyu ğún aşıyı dışarıda, et ilāzım oldu didi. Bizimki giddiy di ğasabdan ğoyunuñ yarısını aldı. Faĥır halıynan o zamanaça onuñ bi āsı varıdı. **235** Oñu da aldı ğeldi eve onnar ğoñuşuyollar gendi aralarında kıúrtce biz annamıyoĥ. Buñu yanıma çāardım benim lafımı dutuyosañ ben bu işde yōm didim **240** hepisi ğalsın ğidek didim. Tamam ğidek didi. Ulān didim tūm elinizi avcınızı yidirdiñiz didim ğeri ğeldik yle bu işden vaz ğeçdiler.

Gene biún başğa bi ğıza dā giddik. **245** Sen de Añğara'da bi un arabası sürüyoñ bobannan ğeldiñ ğızı bānmediñ o da yle ğāldı. Benim bi arĥadaşım varıdı. **250** Veledli'de onuñ da bi ğızı varıdı orūya ğidek didim. Ğúz ğúnü iki eşşā bindik ikindináşı vardıĥ Veledliye. Aslan ā biz toĥlu alıcıyıĥ didik. Māsıs. Bi tellāl çaird

didik. Sabānan toḥlu alıcıyıḥ didik. Onnarda şaḥayınan ya ğız al ya ğız ver diyollar
ben de y ter iddiñiz gayri didim. Ğızıñızı almıyā geldik didim. Amme önce bobaña
ġósderdim ġızı bobañ bek ġúçcūmuş ġız didi. **270** amme diz yıḥdım.
Allān emriyinen ġızıñızı y enime istiyom didim. Onnarın suyu vurulū aldı sóz yūsū
aldıḥ, cuvāra aldıḥ loḥum aldıḥ. **275** Onnarı dāddīḥ. Eşşēklere b nd k ġeri geldik.
Dóneye durumu ānad bi sorun çıḥarmasın ben bi dā ġeri o tarara varamam didim.**280**

Konuşmacı: Ahmet Demirci

Derleme Yeri: D. Yarımkale köyü

Yaş:78

Konusu: Serbest

VIII

* Yarımğaleyinen Dulğadirli aḥrebel var mı?

Benim anam Dulğadirli ē ben de Dulğadirliyim. Sāten bu kıoyler birbirinden
pólünme oldū için şu Hacı Yusublu ġısmı Dulğadirliiden gelme dā yaḥında gelme.
Sāten Dulğadirli beş altı pāre **5** de Ğarāise bizden birez farḥlılī var. Ğarāise'den
ġız aldıḥ ġız vèrdik meselā benim ġardaşımıñ ġızları Ğaraise'de.

* Dulğadirli isimi nereden geliyi?

Dulğadir isimi yāni dul bi ġadından verilme bunnar Maraşdan gelme bunnarın
bírez de orda yapıdları var. **10** Meselā Yavız Sultan Selim'in tarihin de var. Yavız

bunnarı ırıd idmiş. Bura Túrķmen aşiredidir. O yandan bu yanna gelmedir. Ayrılı otu gimi meselā bize Sivas'dan bi ğadın kıāt saldı. **15** biz Satılmışlıydıñ yarımız Sivas'da ğaldıñ yarımız Ğırşere giddi diyin.

* Ahmet emmi Yarımğale adı nasıl verilmiş sence?

Eveli bizim kıóylerimiz ğócebe hālinde ılıñpiñere gelmiş, bizim evlerimiz oradaydı. Siziñ ev de oradaydı. Sōnaları evler yihıldı burıya ğócdük. **20** Biz malları orıya bālardıñ. Aslıñdağale kıóy Ğırşer'de bi ğaç kıóy var. Esgiden burıya bi cam yapmışlar çeşmenin ūne Dulğadirliniñ cam sini de Ermānı yapmışımız.

Dulğadirliniñ cam si dursa o da tarihiydi. **25** Bizim bu arāzinin hepsiniñ altı in mārā ğabrısdannıñda var. 1965'de bi ğazı yaptılar. bi ğafa çıñdı. Oñu İstanbul'a ğótürdüler o ğafa çoñ ğıymádlıydı. **30** Şu ğórdün ılıca bóyük bi şer. iki metirodan yazılı yazılı daşlar çıñıyı. kiremitler çıñıyı. kiremit ki şindi bile adamıñ ğózünü alır. Ğócebeyik burıya ğaya ğaya gelmissik. **35**

Afşin'e giddik. bizim gelinğız Afşin'ni. ğalabalıñda farñ iddim onnarınan ğonuşmalarımız aynı. Şindi gitgilene Maraş'a her şiyimiz aynı.

* Esgiden çitçilikde kullandığınız aletler nelerdi?

Ğānı ğay şı dirdik bide halhası varıdı. **40** Oña ğānı ğay şı halha dirdik. Amme oñu gençler bilmez. meselā ğónden çarıñ dikedik óküz derisinden ben şindi muvāzzam dikerim o çārī deyə şórda bi daş var ikisenedir duruyu da dikmiyôm. **45**

Esgiden ókúz óldünde bi derisinden çariḡ dikedik. Bi çariḡlā bi davıl dilleridi. Oñu da zor buluduḡ deriy çitilerdik deriniñ tulu ğısmı dıḡa gel di. Yazın ayamızı dúveridi. **50** elb se hēc yōdu esgiden culfa elirdik. elde doḡuma ğara ğoyunun yũnunu árirleridi. Onuñ da iyi šalvarı ollũdu. Esgiden bu ğadár bi aleddirik bi ğorenek yōdu, šēr bilen yōdu. **55**

* Hasadı nasıl yapardıñız?

Ekini biz orānan biçerdik. yóymüye oludu. Yóymüyci gideridik tırpan dā yōdu. Orānan yolar ğānyıman getiridik. **60** Tırpan yiid ekini biçeridi ekinde yiid olmassa. tırpanā gelmezdi. Pulluḡ yōdu aacdan pulluḡ oludu. Evlek evlek sũreridik. Otuz met ro uzunı on met ro eni bi evlek diller, **65** iki ókúzũñ arası iki met ro oludu. Ance iki uç evlek sũreridik. Dónā çıhar óküzũ alıšdırırdıḡ dõn diyincáz óküz gendi dõner idi. **70** Tor óküz dõnemezidi. Oñu biz alıšdırırdıḡ.

* Asgerlik anıların var mı?

Asgerl Van'da Tatvan'da yaptım. Asger asdābları bizim šübeye teslim idelleridi. ben de vapırınān o šūbelere ğótürũdüm. **75** iki nisān vapırı varıdı. Onuynan gideridik. 24 ay asgerlik yaptım. 21 ay Tatvan'da 4 ay Sivas'da yaptım. Bizim bóyúḡlerimiz 46'šar ay yaptılar. **80** Esgiden ğıdlıḡ varıdı. Óšür vėrgisi varıdı. bi hõranta da bi õlan uzun bi asgerlik yapıdıysa ekmā móhteç oludu 46 ay biter mi. bi

ara bi kilo būda bi kilo ğara üzümnen dāñşirlerdi. **85** Dóvled çoĥ óşür alıdı. Óşür māmūru varıdı harmandan alıdı óşürcü óşürü. Dóvled topladı óşürü. Alman harbine yardım salarımış. **90** O da biún Ğaradāñiz'de suya badmış II. Dünya Harbinde dóvled savaşa girmemiş ammē yardım sózü vèrmiş dóvled. **95**

Konuşan: Mevsim Denizci

Derleme Yeri: D. Yarımkaie köyü

Yaş:82

Konusu: Serbest konuşma

IX

* Māmed dedemle aĥrebeliñiz var mı?

Amā Māmed dedeyiñ anasıyanan benim anam bacı yuvā hē. Nemben dedeyiñ dóşdünü heykā versem olū mu. Dóney bacım ıraĥmadlī çoban dóşāne ğaliye idmiş. gidincāz ğeri áleneçe dutüyü da milangazı satıyı ğambıra. Dóney bacım da gessē ki milangaz yoĥ. **5** Herif milangazı nēddin. ē ben milangazı saddım. Niye saddıñ mıddın dirkenē dóşmüşler. Māmed dāyımıñ aĥlını bilmeñ mi, Baĥdım ki bi ādınan geldi. **10** Aĥmed ğurbanım milangazı niye saddıñ didiy dim beni dódü didi. Aĥmed'de dódüyse gel otur didi devélķúún āşam oldu. İsterseñ bacılıĥ seni ğótürüyüm didi. Ğótürdük ebeñi. **15** Māmed dayım size bāşlıyôm bóle yōsa öldürüdüm buñu didi.

* Bobamıñ ikinci ğadını alışıñı annadıyım.

Māhi, Sadeddine varacāmış niye Sadeddine varıyı, Şavhıya varsın dimişler. Māhi biün oturūdúşdü ğücānda da bi olan var. **20** Obanıñ ölu. Ğödüm ğayri Maħi gididi, ğolubóyün damınıñ dibinde ğarañıyanaça oturdu, oturdu. Ğayın babam Māhi'yi getirdi eve bóyüklər geldi didiler ki anama. **25** bi yiide iki avrād çoħ mu, geçindiremiyi mi didiler. İllēde gessin didiler. Verām oldu neyse geldi Māhi bacım geldi yā aam da yol çavışı yolda çalışıyı. **30** Māhi de gene dōru durmādı. aam Māhi'yi āldı. Ğarōvá'ya ğótürdü, dórd dene de emmisi var. Māhi'ye orda bir gerēm altın daħmışlar. **35** neyse az gididi üz gididi, ğeri geldiler. Māhi burda dōru durmādı. topalınan arayı buldu. Buñda da oña ğaçdı. Bi ölu ğaldı cannāssın iyleyidi Māhi aam sōna boşadı iylece gecdi itti. **40** Mahi aşğarsızıdı.

Konuşan: Şöhret Güzel

Derleme Yeri: D. Yarımkaile köyü

Yaş:78

Konusu: Serbest konuşma

X

* Kadınlar hasatta yardım eder miydi?

İdmē mi ğurbanım, saat üçde tarl ya varrıħ torbuya yörd ğ yarlıħ oñu da torpā kómerik. Sabā ekmāni de ölen ekmān de. Yiyecāmizde yoh5 ayamız yalın, başımız

ğabağ. Anañınan sallā ōrā āşamınan evá gél. Davarıñ var malıñ var. Óğúzünen sab túkeni mi. ğānıyı vuruncāz ş yle bi bağarımış anañ, **10** bağdı ki sab çoğ hemen yatarımış. Bi de bizim óğúz Adanalı varıdı. Adanalı bi súdeken almışlar da oñdan Adanalı diyoh. Adanalı buymuş baharın çıvğında. yúğlediler ğānıya yúğlediler aldılar gédiler. **15** Oñdan sōna evá getirdiler. Buña çābığ iki dōşekden bi yer idiñ didiler. Bi de kōtū içirimiz var orūya iki dōşekden bi yer iddiler. úsdüne de bi kilim serdiler. Óğúzü kúle kōmdüler. **20** valan valan ocağ yanıyı. Sacınan torpağ ğızdırdığ iki yorgan gétirdik, iki yastığ óğúzü sabāca yatırdığ. Óğúz sabānan uyandı.**25**

Şindi gel gelēlim harmanā. üç dōrd dene harman var. harmanı saçallar. biz de dúene binerik. bi de dōmezler mi bizi. Yımı, dırmı çek. **30** Vah neler idd ler esgi avradların ğünü yōdū da avāre yere súrünüyoduğ. Sōna at çığdı. acik atınān ırād iddik. atınān arabayınan, sōna biçer geldi. **35** Biçere gelincāz, Vayidin ekini ğalmış dimişler. tarláya yığılmışlar. Ordan baña bi haber geldi. çabığ bize yemek hazırlasın iki çarşafı yatağ salsın dimiş. **40** Uşāğ da yoğ. Hacı Māmed varıdı ya oña çırdım. arab ya yúğlendim saldım. Zatı, onuñ yoluna beni dōdū ya. Vardıydım ekini biçmişler yımışlar. **45** ılığpiñerin ayanda al yeşil çayırın úsdünde yatıyı. Şindi biçercilerin ğıymeti mi var canım da. Orda da abdallar varıdı. gayri yeminiñ siñsin bi yorğannan bi desde alāğ da didiler. Gayri ğırmızı desdiyinen yorğanı ğótürdüler. **50** Neler çeker dik. Sabānan çığar āşamınan geliridik.

* Dúúnleri nası oludu?

Dúúnü sen niyn yoñ. o dúún nerde bayraḡ ḡahıcı da bõn ikindināşi ḡānılar ḡoşulur. Çiçek dānā oduna gideller, çalıcılar odunu, yaḡacāḡ yoḡ ólene geliller. **55**

Çalı gel y hayd n. Şen ḡóylülere ḡaber gider ḡóye túm dāvetiye gider çalıya buyūruñ diyin. Sõna ḡarşı giderik tā ḡavaḡlıyüzeçe. **60** Oynūyu oynūyu hale y çeke çeke. Çalı evā eldi mi biri ḡız evine gider, oña hedāye veriller sõna bayraḡ ḡaḡar bayrā buyūruñ bayrā buyūruñ üç ḡún dúún olur. üç ḡún üç gece yemek hazırlanır. **65** Şindi hanı dúún mü var. Cin dúúnümü. Sõna biddi mi bā durulur, dúún bitincāz davılınan zurnayınan bā gidilir. aḡrebesiniñ hepsi hedāye verir. **70** dabanca, yataḡ, davar ister bā. Bānin cendermesi var. Oñu ḡonuşdurur cenderme oñu zorunan ḡonuşdurur. Bu sefer de dua açılır oña birikdirir. O dúúnü de yle bitirrik. **75**

* Hasdaları ne yapardıñız zor olu muydu?

Esgiden toḡdur mu var ıdı da Hacı toḡdur dırik oña gidelleridi ḡartalḡayesin'de. O bize acik kāt yazar ver di. Isıtma olūdu ısıdma ısıdırdıḡ āsdosuñ ısıcānda, üç dórt yorḡan órter ḡızınmazdıḡ hommurdardıḡ. **75** Isıdmadan ḡurtulmaḡ için dā dā úzerlá gider iplik bālardıḡ úzerlá ısıdmam seniñ ossun diyin. Bi esgi zaman işiy di ne bilek biz şeer bilmezdik bazar bilmezdik. Bi şeere gitsek āceb şeer nası hayle dirdik. **80** Ğalenin torpaḡları ḡalımıydı şindi. uşaḡları torpā

belerdik, bŭlāna bŭlāna yatallarıdı. Ğaleden torpaĝ getiridik. Bi ğalemiz varıdı, kŏyŭn uŝa iine gireridi dolaŝırdı ayni ev gimi biyle ğŏz ğoz oda. Mañzaralı ğaleyidi yā udu. **85** Udu amme kŏye bi zarar vermedi, oldŭ yere ğaydı. Allā itmiye iŝde yle yle ğŏrŭdŭk evā elmezdik bosdan ekerd k, samırsaĝ ekerdik neler neler ekerdik, neler dikerdik. Oñu da herif satmāzdı damnarın dolusu ıĝardı, **90** dŏŝŭrdŭk, ĝırdıĝ birbirimizi. Sŏna alma dikdik. Gendi hıstanı sat ben ni elleme, ulsuñ dirdi. Her tarl ya yonca diker ğavaĝ diker nerde bi pıñer ğŏrŭse gider ğavaĝ dikeridi. Bi sene ĝırĝ dŏnŭm yere nohut ekdim, **95** nohut tŭm iek oldu. Ūrfeddin didim, gid de bi tarl ya baĝ dā ālgilen didim. Hē, didi gidmem ben didi. Salamadım.

Tarlayı bŭrŭdŭ al yeşil iek

Ŗaŝırdım bunñarın hañĝısını biek **100**

Uŝaĝların buñda ğabāti yoĝ

Bobası namıssız anası kŏek

İkindināŝi ıĝdım tarl dan

Perişan yaradımıŝ beni yar dan

Zarike'den ne zād aliyon **105**

Sedo bibimiñ hē aĝlı yoĝ anadan

Ben de yle sóyledim gelirkene yoruluyom nrym tarl da. Birin gidsem biri glıyı. Bin gidmiş ışırhna yoĥ yrden aĥmıř **110** gdmiş, dimez de sna şurya gidiyom diyin. soĥunu yana vardım yoĥ, gvahli ze vardım yoĥ. Dlim bu Acı'da didim, bi de yel vr, tufan vr daş yyı, gm yyı vardım. **115** Acı'da oturyu orda da gvaĥ varıdı, gvn iinde dikme srdy yiter iddi gayri didim, didim ya kelleme nası gduysa urnen beni orya yıĥdı. Orda ldm ikindinder orda l yadmışsım **120** ikindinşi arab ya yklemiş gtrmşler beni ordan. Delleridi bizi oĥ delleridi. Dede ebei oĥ deridi o da beni deridi. yle gorĥusuzlarıdı. İki de harman yrine ayni dkelleridi harmanı **125** bir c d d m avradı t de deridi. Benim gfa yarılncz ebeyi de gfa da yarılıdı, glumuzu gnadımızı grallarıdı. Ondan sna dvene bineridik daĥ daĥ znen dven srerdik. Maan şindi siz bunnarı ekebili misiiz. Ebeinen bin faslle ekdik, Urĥuya da var Urĥuya dimiş ki anasına ana biz de gendimizi yiid saıyoduĥ bizden yiidi de varımış **130** gryo mu dimiş. Yaşım 78 bizim grdmz şindikiler grseyidi. Beni bobam asger arĥadařına drt yařımdayĥan szlemiş. doĥuz yaşımda evermiş. Esgiden gdınnar bek perişanıdı yiilere ne var. **135**

Konuşan: akır Gzel

Derleme Yeri: D.İnlimurat ky

Yaş:79

Konusu: Kendi yazdığı Őiir

XI

Sayın doğtur saña gldim aman h

Bahar mısıñ bşımdağı dumana

Dumanın aresin bulamam doğtur

Hemi gzm arır hemi gulm **5**

Zalım felek bu mu senden dilm

Gağ gorđarım sızı eker yrm

Bu derdi siñemden alamam doğtur

Rotgen makinesin yledi ayar

Hemi filim eker hemi bilgisayar **10**

Ana gzuları yalıñız yatar

Babası devreden ığarsa doğtur

Dar yıp siñemi sen bařa ma

Derdimiñ kkeni anadan dma

Acele dip de boşa me **15**

Bu derdin aresin bulamañ doğtur

Doğtur dadlı dilli baña hoş glir

Eremez bu sırra eli boş gélir
Dohtur balyoz olmuş derd de daş gélir
Sañırım bu derdi gıramañ dohtur **20**

Gèçiyi baharım geliyi yazım
Gırıldı tellerim ódmüyü sazım
Diyarı gurbedde var gèlin gızım
O da beni bekler gönderin dohtur

Ben aşıñ dâlim ne de bir şâir **25**
Herkesin fermâni derdine dâir
Derdli bir deñiz olmuş dohtur da bir nehir
Derdin deryâsiña dalamañ dohtur. **28**

Konuşan: Tahsin Kaya

Derleme Yeri: D. Hashüyük köyü

Yaş:83

Konusu: Serbest konuşma

XII

Esgiden Hasmal ā dèyin dedem varıdı. Bóyük dedem dedemiñ bobâsı.
Bunuñ emmisi varıdı, Memili ā dèyi. O zamannar evimiz dulgadirlideyimiş.
Hasmal ā yètim galmış yètim galincā dul anasıynan galmış fañırlıñdan kıyün
danasını gúdmüş. **5** Memil ā buñu bi dómüş emmisi yā, buñu dõñce anası Memili ā

dimiş İsmáli dôme dimiş. yarın saña bi dayanağ olu dimiş. O da dimiş ki bire gelin bacı bunuñ arhası yihıssın bunuñ arhası mı olur dimiş. Bóyümüş zamān gelmiş delānnı olmuş. **10** Delānnı olunca deveyinen çorağ getirmiş. Torpağ gelidi eveli damlar da engin oludu. bir metire arhası orıya yihınca yoğarı atamamış çuvalınan atamıyınca çärmış. Bu da delānnı olmuş ya, **15** şey dimiş çuvaları atağ demiş. Ölan gucağlamış gucağlamış damın arhasıña atmış. Bi kúrek getir baña dimiş damıñ başına dādmış. Anası gocamış ğarıyımış ğapıda oturuyomuş şeyle bağmış. **20** Memili ā dimiş bi zaman İsmáli dōdúñ ben de dôme yarın saña arha olur didim sen de bunuñ arhası yihıssın didiñ. Arha dōşünen olmaz arha biyle yardımınan olur dimiş. Gelin bacı dā onu mu belliyōduñ dimiş. **25** buñu didim saña ya bóón çığdı içirimden dimiş. Hasmal ā oñdan sōna kōye ā olmuş. Gendi ihdiyarlamış birez ihdiyarl yınca deveyinen hēcaza gētmış. Vazifeyi bitirmişler dōñerken harşlıhları bitmiş deveyi sadmışlar. **30** Kōyden kōye yata yata gelirlerimış Hasmal ā hasdalanmış bi arabıñ evinde ğalmış. Arhadaşları eki uç ğún yanında durmuş iyi olamamış. Araba para vermişler dimişler ki ólüse altına úsdüne al defnit gētsin. **35** Ólmesse buñu gendine ver haşlıh ēdsin. Hābesini mabesini almış getirmişler. Onnar gelmiş eve gelincez Māsenli ğızı diyi bi ğarisi varımışımış. Hābe gelince hābeyi almış halen bizde durur. **40** Bi tası var ayet yazar, dudmuş damıñ asdarına asmış Hasmal'ın sālī gelmiyince habey açmam dimiş ēyice zaman geçmiş dedem iyi olmuş kōyden kōye dirken o zaman Engúrü dillermiş Añğarıya varmış. **45** Bizim yağın kōylülerden biri dek gelmiş tanıyamamış, bi tek gōzleri ğalmış ğapanmamış. Benim dedem anamıñ bobâsı varıdı. Ali ombaşı dimiş bobañı Engúrüde gōrdüm ya sâp çıhamadım. Amme

yüzü Hasmal āydi dimiş. O zaman bi beygirimiz varımış binmiş gitmiş. **50** Beygiri bi hána bālamış çıhmış çarşıya çarşıda da dört dükken varımış ya orda şeyderkene bi iras gelmiş bi baħmış ki bobasını tanıyamamış ölu. ūne geçmiş vay bobam dimiş elini ópmüş İsmál ölüm sen miydin dimiş. **55** Buñu evela tıraşa gótürmüş hameme gótürmüş yıhadmış elbise geydirmiş. Ordan çıhmışlar Aşşā Homurluyā Jmış gulālıcı salmış kóylü ğarşılamaş, gelincáz Māsenni ğızı habeyi indirmiş. Hasmal ā aha habeñ aç kime nè vèrecāsen ver dimiş. **60** O zaman içilmiş zemzemi.

* Sen de yétim ğalmıssıñ dōru mu?

Ben bi buçuħ yaşında ğalmıssım bobām ólmüş. tren haddi yapm ya gétmişler biz faħır olmussuħ dúřmússúķ dedelerimiñ hepsi ólmüş. İki cahal çocūn ěline ğalmış múlķ **65** iyleyin bizi emmim bóyütmüş dúnya ódüçlü buñu aħlıñızdan heç çıħarman. Bi buçuħ yaşında emmimiñ elinde ğaldım. İki yaşında da ölu benim elimde ğaldı. Ben de onuñ jki ğızıyınan bî ölunu bóyüddüm, **70** ev barħ sābı étđim, hepisini de sır étđim. Hañısını annadıyım.

* Neden óldü bobañız?

Bórek hasdalına yaħalandı. yalañuz ā didirirdi gendine. Bobām ıraħmadlıħ ğúñdur būda ekmá yirdi. Bi zaman biri ğúzün būda bulamamış **75** ossa ossa Āmed ā da olu dimişler o da eřşā binmiş geldi bizim řu oda da oturdu ben de ğoca

delānnyım çocūm var, neyse Āmed emmi yav ben berhizim dođtur bā ğundur būda ekmānden bařha ekmek yidirmiyi. **80** Çiçekdā gitmeyi ğözüm yimedi señde būda varımıř iki uç kile vērseñ didi. Bā řađ çuvalı aldā el didi ğed çuvalı eyice doldur didi. Doldurdu ne verecāđ didi bobam da ne veracan ğal ğed didi. **85**

* Peki Āmed dedem zenginidi de niye ahraz ğariyi aldı?

Evimiñ geçimi bozulmasın diyi ahraz aldı oñdan iki ğız bi ölu oldu. Sekiz sene hasdalığ çekdi yatalağ ğaldı mefāt iddi. Mefāt iderken çocuhları kime amanad idiyon didiler o da bā amanat itdi. **90**

Gene bıún Hasúyükde kırđ beş toğlum var. Topal Ali bağıyı, ğaraniñ hac Āmed de çitcim. iki uç ğúñe bi at arabasıyan arpa ğótürüyom, her ay ben emmimiñ yerine birini hace salacām didim. Burda Osman emmim varıdı. Oña didim. **95** kimi salacağ didi. Giderik hacāsanı salarığ didi. Emmimiz ya o da ğırşarde olan oğuduyodu öretmen oğulunu oğuyodu bindik geldik. para ğıymadlı amme orıya vardığ ğece Hacāsan emmiyiñ úryasına ğirmiş. **100** Biz daha varmadan seni hace salacağ giden mi didiğ. Ğedmem mi didi. Ğonya'dan yazıldı vasayıt yoğ otobús geldi bunnarı ğótürdü bunnarı. para ğalmadı bi ağbabımdan ísdedim o da ikiledmedi çışardı parayı ortıya ğoydu ğüzüñ parayı aldım geldim. Emmime bunnarı yaşadmağ ístiyom acele idiyom. **107**

Konuşmacı: Mahmut Dulkadiroğlu

Derleme Yeri: D. Hashöyük köyü

Yaş:75

Konusu: Ağıt

XIII

Şu çuḥanda Gúley'imın yavlası

Benı alıyı şu sunamın ğaylesi

Sañcılanıp bi sancıdan ólesi

Niddiñ Gúley'im yadları

Şu çuḥanda Gúley ğızıñ yaylası **5**

Beni alıyı şu gózeliñ ğaylesi

Anası ded kıórler olası

Gúleyimi niye vèrdiñ yadlara

Şu çuḥanıñ yolu daşlı ğayalı

Hèç gétmiyi sevdiniñ hayáli **10**

Baňa da dirler ki Hacı'nıñ ölu

Çorap diz ğapaḥda işķarpın yalı

Haydi gzel haydi ũrl r ossun

Vardĭn gecede niřanniĭ ōssŭn

Ķořker obasından bi haber gessin **15**

Ķıratımı mŭjdeciye ver rim.

Haydi Gŭley haydi ũrlar ossun.

Basdĭn torpaşlar yad gār ĝassın

Vardĭn ĝece de yŭrĭn ōssŭn

Ķıratımı mŭjdeciye veririm **20**

Baĭa dĕrler ki Hacinĭn ōlu

Ķorap diz ĝapařda ĭřarpın yĭli

Bu ĝızın yŭrĭ ezelden dĭli

Yeri Gŭley yeri ũrlar ossun

Yŭklendi başranım yeridi ĝoĝŭm **25**

Ařrenĭn ĭinde neyidi suĝum

Yurum da başımı ōrŭlmez saĝım

Bĕl mi boynuma dolar ĝĭlarım

Aha gēdiyom gelic miyim

Aħrenim ğızları görücū müyüm 30

N'oldu āl yınca ólücū müyüm

Anam beni oñdurmadi oñmasın

Çorabiñ órdüm ğoydum milinen

Yālīñı dúrdüm ğoydum ğúŕünen

Eller sevd ne selam salıyı

Sen beni ālediñ ğuru dilinen 36

Konuşmacı: Ayşe Dulkadiroğlu

Derleme Yeri: D. İnlmurat köyü

Yaş:78

Konu: Ağıt(ólen kızına yakılan)

XIV

Ĝóruyoñ mu şu geliniñ ğamini

Ben niyniyim ataş dússün damını

Ĝúrtlerin uřāna harap diyollar

Ĝurban ollum ğırdırmayın camını

Elif gelin oldu anamıñ gızı **5**

Durmadan aħıyı Elif'in gózü

Yoħarı dōrulmuş gelini órmüş

Emine'yi sanmış anamıñ gızı

Anam gızı derdini dōkmüş sucūya

Muammed'in sebep oldu Ğúrcü'ye **10**

Çiçekdān dālarında ğaldım ben

Sekiz aydır hasredim bacıya

Hecinden de bobam ōlu hecinden

Bacım baña Şelek vurdu gúcünden

Ğız seniñ acıñı ğórmüyeydim **15**

Faħır ola óleydim acımdam

Duydum ōlan para isdemiş obadan

Sabāca yatamadım acıdan

Hêç gendiñde olmassa anam gızı

Dene dene bulur salar obadan **20**

Konuşmacı: Zebey Doğan

Derleme Yeri: D. İnlımurat köyü

Yaş:70

Konu:Ağıt(kardeşine yakılan)

XV

Halil sıır ęúder ęoyahlar odlu

Topla sıırını beni ędme derdli

Eset sekiz ęúndür dúkkeniň kitli

Buyur Eset dúkkeniňi aç ęayri

Yeňi bi ev aldıę evimiz dadlı **5**

Halil sıır ęúder ęoyahlar odlu

Buyur Eset dúkkeniňi aç ęayri

Ölan sekiz ęúndür dúkkeniň kitli

Halil sıır ęúder ęoyahlar odlu

Benim ęanı ölúmden yúrám derdli **10**

Buyur Eset dúkkeniňi aç ęayri

Ölan sekiz ęúndür dúkkeniň kitli

Bi oda yapırdım içi sobalı

Írahmi'm gezmedi yanı bobalı

Ėllerin ¼arcısı bazardan gelir **15**

Ŗennenmeyin uŖađ anan ¼abalı

¼ayıra goyurdum ğanatsız c¼c¼k

¼ólgelik dutuyum siz yatın acik

Emmiñ sırrı sol¼ya indi

ĀlāŖađ ğuzular ¼evirin acik **20**

Bobām ōlu hastanede yatıyı

Ėollarını ğoryoladan atıyı

Baciñ ğurban ossun gel bobām ōlu

Eset emmiñ gelinini satıyı

Biri Añğara‘da biri ğarsda **25**

Baciñ siz gideli ğara yasda

Ellerin hasdaların daŖıyoñ posda

Bizim hasdaları elnen getirmez **28**

Ben āŖıđ ¼olunca tam ¼ollum āŖıđ

Ben gen¼gen ğeldi s¼rmelim keŖik

Bobāsız beŖinen nenni ¼alarım

Beni zehirledi Ŗu soyha beŖik

Konuşmacı: Nazife Yıldırım

Derleme Yeri: D. Aşağı Homurlu ky

Yaş:70

Konu: Ağıt

XVI

l yacm ya bacım ĥalım yoğ

N yapıyıım ġardař un lm yoğ

lama ġzne ġurban ollum

Bizim orda başı btn gelin yoğ

Bacin s ġurbn ossun satılmış **5**

Bibin s ġurbn ossun Hac yb

Işna ġurbn oldm Mevl

şununhunu aldın ya şunu alması çoğ ayıb

Zemzeme n oldu da bon oynadı

Derenin içinde ġanlar ġaynadı **10**

rennere ġorum sarı moturu

Bobam lu muradına rmedi

Sadillaḥ alınmaz parasıyınan

Ālasın ğızlar sırasıyınan

Sadillaḥ moturun altında ğalmış 15

Eliyiñ yúzüyüñ ğarasıyınan

* Yarımā dedeye yaḥılmıř bi āt.

Fatma ğoçücüñ mü sen dadsız çóle

Camíniñ surunda hep bāler kele

Yozuñ ũne qarāvoya giderkene

Uřaḥ bólúkcú olmuř ğatıyı ěle 20

Doḥunmayın baña ārıyı başım

Tanıñ mı Rıfad'ın Cemō ğardaşım

Benim buralarda ney di işim

Yetiklide ólen ğaynıma eldim.

* Asgerde ğāzi olan ğardaşına yaḥdı āt.

Ne gózel de ğardařımıñ ğonā 25

Herhal Memmet dādıciñ dúnā'

Baciñ ğurban ossun bobām ōlu

Nóruyüm yalvargilen felā

Memmedime mayın dámiş felekden

Yaradanım bek acımış yúrekden **30**

Bibiñ ğurban ossun Memmedim

Bobañ saña ğurban kessin inekden

Bibiñ ğurban ossun ğúnüñ sayılı

Mayın yaħmıř elbisesin soyulu

Oba ekmek yèdirdi asger gelince **35**

Bizinki de ambılasda ğuyulu

Ğardaşıma ğurban ossun ğızlarım

Dúún edecák asger ğózlerik

Halañ saña ğurban ossun Memmedim

Bir senedir pencereyi ğózledik. **40**

* Ürüşdü Dulkadire yaħılan bi āt

Nórdüñ bacı da kimimiş ólen

Ólen İremzi diyollar Ürüřdü yalan

N oldu benim dayım kıótü müyüdü

Bi eli defder de bi eli ğalem

Çente dókúp hedāyesin almadiḡ **45**

Ġınasın òlimize vurmadiḡ

Íremzi ābeyim başımıza belā oldu

Ķúrt bólemize doya doya yanmadiḡ

* Ķadir Ķoç için ebesi Núrey'in yaḡdı āt:

Ínám buzalar ġoyunum ġuzular

Ķadir bizim evden çalḡama ġózler **50**

Keyfiñe ya asger òlum gelmesseñ

Bóyüdü oḡula ġediyi ġızlar

Cuvarası ġulānda soḡulu

Altın sáát bilānde daḡılı

Aḡrannarıyīnan asgere ġeddi **55**

Varıncāz çavıḡ olur aḡıllı

Size ġurban ollum gelen ahali

Ocaḡ ḡór ġalıyı òlan bahalı

Hacı Yusub túm getirir ḡekeri

Ammē hēç biriniñ dadını bulmuyoḡ **60**

Var gêt azrayil bezdim êlinden

Ben gacıyôm sen basıyoñ dalımdan

Be de osandım şu gızların êlinden

Ormanıñ içinde nêrde bulduñuz

Huston allım bohcacılar gelince **65**

Gemiklerin sızılāsın duyunca

Adam dellenmez mi gelin gelince

Anamgilin gelinini getirdim. **68**

Konuşmacı: Rukiye Kaya

Derleme Yeri: D. Kartalkaya köyü

Yaş:65

Konu:Ağıt

XVII

Gel hele yanıma gayinim garisi

Gene gèddi bāmizin birisi

Irıza da hókúmedin yarısı

Ëncümen āzası emmiñ ōlu

Herkeşin dayısı herkeşe dadlı **5**

Şindi bǎler gelir altı araba atlı

Benim emmim dayım şō yandan yurdlu

Ben dayımı ğurban veremem Şefiha

Yalıñız ālıyom óykem inmiyō

Ana ben óykeñi mi almıya eldim. **10**

Ğurban èddin asbabını vèmediñ

Boón hoturafiñi almıyā,aldim

Ana hayle oldu sizin halıñız

Başı bütün duruyu mu malıñız

Elden evel yèyyōdunuz sebseyi **15**

Şindi èle imren yi Aliñiz

Altı ay olmadı da tarlası satılığ

Āniñ evine gelir mi ğıdlığ

N oldu benim bobâm fağır mıydı

Dolanır biçeri vururudu odluğ **20**

Bobâm oldu bizi b yle eriden
Yol yaptıırıp greyderler yèriden
Dā bi de gōñú torun istiyi
Dimiyi ki ólüm de var gèride

Ali'si süz de Yusuf talebe **25**
Aman gelin anam başın ğalaba
Ben bu derdiñ hañısına yan yım
Asbabını doldurmuşlar dolaba **28**

Konuşmacı: Ayşe Dulkadiroğlu
Derleme Yeri: Karşıkaya Köyü
Yaş:70
Konu: Ağıt

XVIII

Ķābeciniñ beni aldadıp saldīna
Dayım olunuñ yolda ğaldīna
Úçüne de ólenece yanarım
Ólansız dayımın bōle oldūna

Varıncāz Túrқан seni beller de **5**

Deli yārim beni aldaddı çóllerde

Beni yapayanñız goydūñ dāl

Haci Talıp emmim beni gollarda

Gel ōlan emmiñ saña buluyum

Gel ōlan emmiñe ğurban oluyum **10**

Ben emmimi kıát éddim getirdim

Onuñ birini saña vériyim

Қābeciniñ beni aldadıp saldına

Dayım ōlunuñ yolda ğaldına

Úçüne de óleneçe yanarım **15**

Ōlansız dayım bóle oldūna

* Mustafa'nıñ kıızı Elif'e yaĥdı ād

N'oldu bacım bi beş ñ ólünce

Dam başımā indi soñlar gelince

Baña yaĥıř mı ğózel ellerim

Allı búrünüp de gelin olunca **20**

Yāmır yāyı yèrler ıslanır

Utaniyom çıhamiyōm dışarı

Azrayil atın nè bek haşeri

Durmuyoñ yèm dağıyım bařıña

* Nazife ebeniñ Havey ebeme yağdı āt:

Baciñ ğurban ossun duluğda oturan **25**

Emminiñ dayınıñ keyfini yètiren

Baciñ ğurban ossun babâmın ğızı

Sürü davar bólük kóřek batıran

Yéter ki mevlam edd n yeter

Sarayın ũne çekdirir katar **30**

Baña bağ da řúqúr èyle ğız Havey

Ŗlum yoğ ğızım yoğ başlarım beter

Fındığ bibi deli devre ālama

Çobanı var davarınıñ başında

Yüzüñgurú karovaya iniyi **35**

Eset emmim çobannarım peşinde

* Úrüşdü Dulqadirođlu'na Ağıt:

Duymaz olaydım acı ħaberi

Bu ħara dúúnü ħören ālıyı

Ėan içinde ħaldırmıřlar cesedi

Ólüyü tabıda ħoyan ālıyı **40**

Telefunda yaralıdır demişler

Anası halası hemen binmişler

Ėırıkqalede múnúpüsden inmişler

Hařúyúk yoluna dónen ālıyı

Ólu Salman yolları beklıyi **45**

Arħadařları ólümünü sağlıyı

Múdúru řefi arabaya yúqlüyü

Taşsiyi dolmuşu sayan ālıyı

Aħrebeler bobâsını sanmışlar

Úrüşdü'yü mısallaya ħoymuřlar

Feryad ile mısallaya ħoymuřlar

Yíid ólümüzü yuyan ālıyı **51**

Konuşmacı: Ahmet Gürel

Derleme Yeri: D. Yarımkaŀe Köyü

Yaş:64

Konu: Serbest Konuşma

XIX

* Çocukluında hiç unutamadın bi olay var mı?

Ben camız gúduyodum çayırda oturuyom, yatıyom gece gündüz suyuñ içinde dizlerim temāmen durmuş. Souh alginnī olmuşum. Yèrimden şalhamadım ordağı arhadaşlarım sózüm oña eřřā bindirdiler. Dõru řóye getirdiler. İraşmadlığ bi ecim varıdı. **5** Ammān didi buñu ğubara yatırağ toğtur moğtur hiç bi řiy yođ, davar ğubarını getirdiler ğızdırdılar ocağda beni ğırtlāmaça řómdüler. Devrikūn āřamnayın ulan bi de terin suyun jçinde ālmıřım. İleyinen ğubar beni iyi itdi **10** hiç unutmam. Ğeri durmağ yođ camızları ğeri ótürdüm gúduyom. O arada da camızı ğoşup çit súrüyom herkjdiyom. Uyđum geldi camıza dõvvāh didim. Camızlar durdu. Pullūn ūne yaddım uyumuşum. **15** Camızlar beni pullūnan boyundurūnan ēpey bi súrümüř ğótürmüř çayırā dõru. Uyandım bağdım ki camızlar tam teřķilat çayırā gidiyollar. Camız sıcā sevmez çiti camızınan ğece súrücüñ ben de serinnikde súrerdim. Ben çocūm biūn çayırın sābi geldi beni atın úsdünde diynānen dõdü baña yetişdikce vuruyu ben āmma dimedim. **20** Ğene biūn baña úzengiledi ben her ne ğadār ğaçdıysam da beni ğene dõdü. Bařđaları dimiş ğayri āmman Māmed emmi Celal řutū dõdü dimişler. Biz fiti dirik bi çeşme var orda ólen ek mā iyiciyik baña da

getirdiler yōurdu torbuya goymuşlar torpā kıómerdik suyunu çekerci. **25** Oñu yirdik bal gimi oludu ólenneyin fitiniñ başı şennikli herkeş orüya álıdi. Bobam da çeşmeniñ başında namaz ğılıyı. Celal da atınan arabayınan ğarağuyuya giderimiş, geldi. Bobām da iyi taħvayıdı namazı hiç elden goymazdı. **30** Çit súrmeysi sevmezdi yā neyse. Tam tarláya gidecām o sırada Celal geldi hıt hıt diyin camız suluy. Bobām selam verdi namazı bitirdi. Ūnde mesesi vardı bobāmıñ ğline aldı mesesi sen miydin kıtū dúen diyi. Orda Celalı nāder dódüyse dórt dene barmā ğırılmış Celalin. **40** Oñu arabāya bindirdi kıoye git kime ğúveniyosan onnar gessin diyin ğónderdi. Bobāmın ğki dabancası varıdı. Biri ūnde biri arħasında daħışı bile farħlıydı. Bi de baħdıħ ki Celal bi at arabası adam getirmiş. Aşşāda ğolu bóyün kıtúķ varıdı. **45** Onuñ da ğúccük tosunnarı varıdı oda çiti tosunnarınan súrüy. Şindiki hareketin sattı yer Ğart olanıñ tarlasınıñ bórú. O da bizi seyridiysi. At arabasıynan gelenner yaħlaşınca bobām hemen orüya diz yıħdı **50** dabancayı ğözüne verdi. Bunnar Allāh atdan inen kimi o yannı kimi bu yannı bi ğaçıyı, dirken ğeri giddiler. Cendermiye idmişler cenderme ğeldi bizi ğótürdü camız ğaldı óķúz ğaldı esğiden sorgu sual yōdu aramızda ānnaşdıħ. **55**

* Dúen súrmeķ zor muydu?

Harmanı çekeriķ saçarıħ súreriķ oñu bilázā vurruħ oñdan sōna ğene saçarıħ iyle biyle dirken ayda bi dúen súreriķ yel esmez harman savrılacaħ yeli beklerkene āsdos ayında arħadaşlarınan barabar bosdana ğider ğavın ğarpız hıyar çalar getirriķ

oñu harmana ómerik. **60** Gece úndüz misir biirrik yirik Harmanı aldırırı alhnca saman muman cekilincáz camızları gene harmana oyurruı baharın ular cıvıldaır oralar dōnek olur. Bi baıa tūrlū bereket oludu. **65**

* Dayılarımın davarı varıdı, onnarı da ben úderdim. Parasız murasız indikiniñ adamnarı dayınıñ davarını uzusunu úder mi hiç Ğuzuyu da iyi úderdim. Tırpannan orānan ekin biilidi. Ekiniñ kellesi dōúlıdı uzularda oı yir denelerdi ıerdi **70** ólūllerdi onnarı da daınan keserdim. Bıa yōdu daınan ırtlāndan keserdim. Ecime haber ōnderirdim. O da ālıya ālıya ōtūrūdū. ōtūrūū ōzūmūn ūne geliyi.

* Sizin meslāñiz amyon ōfōrlū dāl mi?

Dayımılnen bi amyon aldıı tabi borluyuı āpacer bi amyon **75** İsdanbıl‘dan Adan ‘ya mermer daı yūledik. Adam bi daım mobilyam var onu da ōtūr didi. Oñu da yūledim İstanbul‘dan ıdıı Adan ‘ya geliyōı hiç unutmam birinci ay adam boyunda ar yāyı. Neyse gele gele o arda dipide Asar y‘a geldiı. **80** Araba soudan doñdu Arabanıñ altına ata yadıım. Seyit āda varıdı didim ki sen gel unuñ moturu ızdır. Ben de deppoyu ızdırıyım didim yoı didi inadladı ben deppoyu ızdıracām didi. İy didim bu dutar deponuñ apanı gevedir ataın iine apā dūūrūr. **85** Baña seslendi araba yanıyı gel diyin. İnanmadım varmadım vardım

ki ataş tım dālmıř mazut dutuşmuş atđısı dutuşmuş řúfórmāni řahīdi bi orayı ğurtardığ geri alan tım araba yandı. Úsdündeki yúđde yandı oñu da ódedik iylediyin başımdan iş geçdi. **90**

* Bildiñiz masal heyķā var mı?

Zamanıñ berhinde bi peşmurde bi kelōlan varımış kelōlanıñ ğafasına ğurd dúřmüř aç susuz geziyomuş. Dimiř ki ben bu çileyi çekmekdense gidiyim gendimi bi yerden atıyım da ólüyüm barı dimiş. Çığmış yola ıssız dālardan giderkene susamış bağsa ki irelide çayırlağ bi yerde gendi gimi kel bi at yayılıyī. **95** Bēlindā şalı çığarmış atın bēline bālamıř úsdüne binmiş bunnan barabar gidek dimiş. Varsa ki bi çeşme şurdan atı bi suluyum dimiş. Atı sularđana çeřmeniñ başında esgi bi ğılıç dayalı. Ğılıç da bi yazı var bi çalmada atmış bi çalmada yētmıř ğaramanıñ ğara Musdafa'niñ ōluyum diyin **100** yazı var. Ula bu tam benim işime yarar diyin almış ğılıç soğmuş bēline. Bunnan giderkene giderkene bağsa ki bi ğonağ ğonağda kimse yođ. Atı ğonān alt tarafındağı ağıra bālamıř, gendi ğonān úsdüne çığmış pencereniñ āzına ğılıcı dayamış gendi de yadmiş uyumuş. **105** Mārim o ğonāđ yedi ğardaşların ğonāymıř. Yedi ğardaşlarda bir mahlūnan harb itmeden gelillerimiş. Abov bağsalar ki pencereniñ āzında bi ğılıç dayalı úsdü yazılı ğonā imķāni yođ kimse giremez miř ğonağda yedi ğardaşların bi de dūnya ğózeli bacıları varmış. Neyse ağıra girmişler ağırda bi yār at var **100** ķúfeylan harbden çığmış besbelli, ulan

dimişler biz nõrecāk neydecāk tam çattıh biz bu adamın yanına nası varacaḡ. Biz yedi gişiydik bu adam bi çalsa atmış bi çalsa yetmiş yiidi ğótürür nası varaḡ yārebbi dimişler. Pencereden baḡarhan muḡarhan kelōlan uyanmış. Bire ırbıḡ filan getirin diyin onnara seslenmiş **105** onnar ğorḡudan húsümüş amme yanına varmışlar. Nerden geliyon nere gidiyon, çoḡ zamandır harbidiyom işde biyle annadmış çoḡ yoruldu at da yoruldu yorgun düşdük burüya ıstirahada geldim. İyi hoş dimişler safā áldın dimişler. **110** Bunnar gendi aralarında ğonuşullarımız bacımızı bu yiide verek bundan iyi bi adam mı bulucuyuh diyin. Vemişler bacılarını buna. Kelōlan ıstirahāt itmiş, at da hallanmış iyi olmuş. Dimişler ki ğayri şu bizim harb idd miz maḡlū ance sen öldürün oñuynan savaş dimişler **115** yarın ğonderiyoh hazır ol dimişler Kelōlan ğarisine dimiş ki ben bu ğılıcı buldum atıda buldum ben yiid dálim diyin. Ğarisi ammān hús sesiñi çıḡartma seni de öldürüller beni de git ol dimiş ğeri gelme dimiş. Kelōlanı avradı bindiriyi giyindiriyi ğonderiyi. **120** Kelōlanıñ arḡası súde ğardaşları da geliy tabi. Yiid ūden gidiy ya. Kelōlan diyi ki çalılıḡ bi yere giriyi çalıyı dutuyum da at gidsin ben burda ğalıyım diyi. Allānan olacaḡ ya nası çalıdan dudduysa çalıyı kókünden sóḡub atıyı arḡadā ğardaşları bu nası iş diyollar. Bizimki nõrüyü yav çalıyı kókden sóḡdü diyollar, **125** neyse kelōlan birincisinde ğurtarıyı. Yumuşah bi yere gendimi atıyım da ğurtarıyım diyi kimse beni burda ğörmez diyi mārım yedi ğardaşın harb itd maḡluḡda burda yatarımış, asgerleri de o ğırarımış. Birden

hatlayınca onuñ úsdüne hatlıyı **130** o mañlı ğulāndan dutuyu bañsalar ki Kelōlan mañlınan savaşıyı yalıñız mañluñ ğorñusundan ólüyü bunnar sanıyı ki Kelōlan óldürdü. Kelōlan gendini de ğarisini de ğurtarıyı. **140**

Konuşmacı: Eley Ğönen

Derleme Yeri: D. Yarımkaile Köyü

Yaş:75

Konu: Serbest

XX

Şindi dúún oluyōdu siziñde bi múnüpüsüñüz varıdı. Múnüpüsünen Zemzemi ikinci gelin getiriyollar. Dedeñ de ne dimiş biliyoñ mu Allāñı seversen Dóney dimiş Hareket'in ğarisiñe de çār ikiciñiz arabanın ũnde iyle oynuyucuñuz dimiş. Ben nōrüyüm nası idiyim beni çardı gel bacım gelēle ğēl herif uşağlara yēmin iddi. Múnüpüsüñ ũnde ikic miz oynuyucuyuh **5** ğayri gelin geliken ğollarımızı ğaldırdıñ oynuyoh gelin geldi dúún bitti. Bunda da ğeçe ğardōlannan Zemzem gelin ğúvá olucu diyin Ğúrcü'ynen ğózlüyoh. Bize neyse amān pencereniñ āzında ğózlüyoh. Onnar ğapıyı açdı mı biz pencereyi örtüyoh bize neyse ğayle mi yoh tasa mı yoh **10** Ğardōlan yorğanı oynadman diyi Aşili bacım dúrzü yorğanı oynadman dōru yatıñ diyi bizde onnarı ğórünce ğaçışıyoh size, dúúnden önce bayrā gelmiş ebeñ de

niyniyōduñ utanmıyoñ mu dımiş o da Dóney dur beni malamat ídme diyin adam
missēden gitmişi hā birini diyiciñ. **15**

Bosdan cepinniyoh bi ún paraldamān ardında Cemil de bosdan suluy adam
topalağ Cemil dālmi Cemil'in neyinden utanıcıyılı diyin varıp suya çimiyoh n oldu
da Cemil'den utanıcıyılı diyoh soluğ soluğ orda suya giriyoh geliyoh. **20**

Gene bi ún ebeñ Yusub'unan kısmüş. Ebeñ varmış Yusub Yusub dirimiş.
Yusub da ben seniynen kısum diyin arhasını dónermiş. Kele gel n oldu da sennen
kıus oluyoh gel hele gel size varıcıyım dimiş. Neyse varmış malların samanı yoğ bize
beş çuval saman vèrin dimiş. **25** Onnar da vèrmişler. Géce yatmışlarımış ğapı gene
çalınmış ğapıyı açmışlar Nazmiye malların samanı yoğ bize beş çuval saman dā
verin dimiş. O da ben Nazmiye'yi boşadım dimiş niye boşadıñ dimiş. Saman üçün
boşadım dimiş eben de ne diyoñ kıor Yusub kıor gózüñe neb m ne yaparım diyin
sõlemiş. **30**

Bi ún de Yusub, ebeñe eşşá varmış eşşá ver de bi yère gidecām diyin. Ebeñ
de bizde eşşek n áziyi deyə çuhandā eşşeklere bağ orıya git dimiş gendin álincáz
işini bitirmemiş.

Ebeñ bi ún Súleymengilnen dósüllerimiş iyle. Hacı Māmed'de sabānan
ğapıdan geçerimiş. **35** Hacı Māmed'e dur dimiş. Súleymen baña sóyü sen nası
ğardaşsın hiç beni ğayırmıyoñ dimiş. Şunu bi dō de gúnünü bi górsüñ dimiş. Hacı

Māmed de sen õllarıña niye dimiyonda baña diyon Dóney dimiş. Eben de he gel uşahlara diyim de onnarın başını belâya mı yitiriciñ hele dimiş. **40**

Ėaleliniñ kıyü dèrelı dúzlü

Bir yíd gidıyı bıyı buzlu

Zóhre'niñ ġocası ólmüş diyince

Yamırlı yerıdi gelinni ġızlı

Hósüyün Hósüyün dur emmim õlu **45**

Gelenner arasından gel emmim õlu

Dúşman da úsdüñe tãruz iderse

Doldur da sílã vur emmim õlu

Anamıñ ġızı da anamın ġızı

Anamıñ ġızı da bek yahdı **50**

Nèdem siziñ ossun bek yahdı bizi

Hósüyün'ü beri sal anam ġızı

Altı ġızı var da ç dem çiçã

Hósüyün de uşahların ġoçã

Āerde Zóhre'niñ õlu olmassa **55**

Bütün aħrebeler çalıñ bıçã

* Ahā ırgad geldi emmi duygilen
Kaḫ Ayşe de al ğumaşı giygilen
Māşallāh tarlanıñ dónümün bilmez
Irgadlarıñ parasını saygilen **60**

Emmi dayı hep saña yandı
Sırası mıydı ğardaşım şindi
Evimi yıhıp da belimi búken
Hiçkimse ğalhamaz yıhdın yerden

Aporlannar telefunnar bāladdıñ **65**
Bacıyı ğardaşı ne bek āladdıñ
Ne bek dalgacısıñ bobam ōlu
Aḫrebeniñ alayını oynaddıñ

* Bi ún Velellili geldi. Onuñ çalmasını çaldıḫ örtünüñ arasına saḫladıḫ evēli de bi gelen oldu mu altına dōşşek atallardı mīnder yōudu. **70** Dōşé getirdiler çalma dōşá bulanmış. Selmaz diyázam sizin bobañızın āzına didi başladı. İyle yā dōşán yunacaḫ halı ğalmamış.

* Bi ún gene Gó Mısa‘nıñ eviniñ dúünü oluyu eşşá Hamiş‘in aḫırından al gétir seniynen oḫuntu verm ye gidek didi. **75** Hamiş‘in aḫırından getirdim eşşá o úne bindi ben de ters arḫıya bindim dúüne gidıyoḫ bize abdal hale y çeke çeke

ğarşı áldi. Torun ğarşı áldi. Ortalī yıhıyı yerler yıhılıyı oñdan sōna ğayri ev áldik.

80

* Bi ún Bekmezcili Vezir varıdı bekmez almazmısıñız didi benim herife.

Herif de allıh ya para yoñ onuñ yerine avradı versem alıñnı didi. O da almam mı ya didi bekmezi verdi. Ğayri ben eşşá bindim vezir eşşán ũne dúşdü beni óturüyü herif ğaldı. Kóprúyeçe giddim uşahlar hep arhamda ğayri indim herife parasını verdi de ğaldım. **85**

Konuşmacı: Fadime Gürel

Derleme Yeri: D. Yarımkaale Köyü

Yaş.55

Konu: Serbest Konuşma ve Ağıt

XXI

* **Ğayınnañızdan çoñ çekd ñiz dōru mu?**

Ğayınnam hemi deliyidi hemi yiid di hemi de temizidi. Úçü de varıdı. Çoñ iş ğórdürüdü yazın bosdan cepinnemiye giderdik. Sābanan bizi ğaldırır on dónüm bosdana baş gelini mi fasille, misir şemşamer, pancar iki üç ğún pancar getirirdik. Giderik gölü ğoyurruñ sıırı sūrerik ólen şiyinde labbayı iderik o da tuvalar basarıñ yaħacamız olur. **5** Ğaleniñ başına torpā giderdik serpenek idiciyik yā çuvallara doldurruñ sırtımıza alır gēllik. Ammē ğayınnam işi çoñ ğórdürür yalıñız buvazımıza çoñ baħardı. Yid mizi hiç esirgemezdi. Bizi ğörenner barnaħlarını ısıırdı. **10**

Duruşları bile elden ayrı gelinneriniñ dirlardi.

Gayıngarileri geçinebiliyo muyduñuz?

Birbirimiziñ hatirini hiç gırmadıñ ben bóyüdüm benim sózümden hiç çılmazlarıdı. Benim uşahlarıma benden iyi bahardı. benim güççük gızım seyal ufadı. Dónüş de hāmileydi gelin hasdalanmış Seyali gücandan alamamışlar avradın. **15** Ş yle dört búqlüm úsdüne yapışmış hemi ālarmış hemi gız gücānda barbar bārrımış. İnmemiş gız gücāndan Dónüş gücanda Seyalınan dōrmuş neler yaşadıñ az yaşamamıssıñ Siz de yaşasañız. Ğardaşıma biğaç bi şiy didiydim onu da sóylüyüm

Ğardaşım diyince āzım dadlanır

Bahar gelir ekinneri otlarır **20**

Bacıñ gurbān ossun ğardaşım

Moturuñ da ğaracında paslanır

Biçer gelir ekinneri biçili

Ğardaşım da emsallarından seçili

Bacıñ saña gurban ossun ğardaşım **25**

İki ay ómrü ğaldı diyin ómür biçili

Ġardaşımı dar oduya admışlar

ĠorĠorluğa mallārın sadmışlar

Bacıñ saña Ġurbān ossun Ġardaşım

Samanın bile sadmışlar **30**

Ġülüzār da diyi ben evde oturrum

Ādem diyi ben anamı Ġötürüm

Azrayil ocāñı batırrım

N oldu da Ġardaşımı derdlere saldıñ.

* Atile Ġayınım içinde didiydim 35

Hiç yōmuş bu felān yūrā

Atile de bize vurdu şelā

Hacı Mustafa'da dilediydi dilā

Atile iyi ossun sıır Ġúderim diyi

Keşgelerim Ġúdeyidiñ Ġoyunu **40**

Atile de bize eddiñ oyunu

Bacıñ Ġurban ossun Atile **42**

SÖZLÜK

A

aa	: ağa	I/93
aa	: Ak, beyaz	IV/88
aac	: ağaç	VIII/62
ā	: Ağa	II/60
abdāl	: çalgıcı	XX/78
ābey	: ağabey	XVI/50
abov	: şaşma ünlemi	XIX/107
acep	: acaba	I/79
ācep	: acaba	VII/176
acıḥ-	: azıcık-	IV/63
ac	: azı	I/44
açaraḥ	: açarak	VII/34
ād	: ağıt	IX/10
ad	: at	I/192
ad-	: at-	I/25
aḥā	: işte	IV/49
ahali	: halk, toplum	XVI/60
ahbab	: arkadaş	XII/107
aḥıl	: akıl	I/57
aḥılsız	: akılsız	VII/159

ahraz	: dilsiz	XII/90
aḥrebe	: akraba	I/47
aḥren	: akran, yaşıt	VII/30
Aḥsaray	: Aksaray	XIX/79
āl	: akıl	VI/3
al	: hile, alınan götürmek	V/I
al	: kırmızı	II/143
āla-	: ağla-	I/74
alabacaḥ	: alabacak	II/94
ālaṣ-	: ağlaṣ-	XVI/5
alayı	: tamamı, tümü	II/12
alincāz	: alınca	VII/78
alıṣdır-	: alıştır-	VIII/75
Allān	: Allah'ın	VII/272
alma	: elma	IV/19
amanad	: emanet	I/18
Āmed	: Ahmet	XII/80
ameliyet	: ameliyat	I/166
ammāv	: şaşkınlık ünlemi	VI/136
amme	: ama	VI/130
āmme	ama:	VII/90
ana	: anne	I/10
aalaṣ-	: ağlaṣ-	V/70
analıḥ	: analık	II/115

aar	: eğer	V/66
anbalas	: ambulans	IV/10
Añğara	: Ankara	IV/75
annaş-	: anlaşmak	XIX/55
āpacer	: yepyeni	XIX/75
aporlan	: hoparlör	XX/65
ár	: eğer	VI/41
arabatlı	: binek hayvan	II/65
ard	: arka	I/25
arha	: arka	I/113
arha	: yön, destek, dayanak	I/113
arhadaş	: arkadaş	VII/112
ārīd	: ağıtmak	III/6
ārılıđ	: ağırlık	VII/214
Armahan	: Armağan	VI/52
Ármek	: eğirmek	VIII/52
asbab	: elbise	XVII/11
asdāb	: giysi	VIII/75
āsdos	: ağustos	X/74
asger	: asker	VII/40
āşam	: akşam	I/86
aşğarsız	: rahat duramayan	IX/40
aşşā	: aşadı	XII/60
āt	: ağıt	I/5

ataş	: ateş	XIV/5
atğı	: atkı	XIX/86
Atile	: Atilla	XXI/44
Atmaca	: kuş türü	VII/90
avıc	: avuç	VII/242
avrad	: kadın	I/144
ayağ	: ayak	II/28
ayıb	: ayıp	VI/10
ayıhla-	: ayıklamak	VII/119
ayni	: aynı	VIII/40
ayrıhotu	: ayırkotu	VIII/14
āz	: ağız	I/20
azab	: hizmetkâr	VII/15
azmış	: kaybolmak, yolu şaşırmaq	I/113
azrayil	: azrail	XVI/65
azzıh	: azık	I/111

B

bā	: bey	X/70
bā	: bey	XVII/6
bacı	: kız kardeş	I/31
bağ-	: bak-	I/40
bahçá	: bahçe	IV/4
bağımsız	: bakımsız	VII/120

baḥran	: bakran	XIII/25
bāla-	: bağla-	IV/105
balḥon	: balkon	V/69
bālı	: bağlı	I/67
balloz	balyoz	XI/19
bān-	: beğen-	VII/250
bāñlı	: benli	III/9
barabar	: beraber	XIX/100
bārı	: bağırsınesi	XIX/95
bārmak	: bağırmak	XXI/16
barrnaḥ	: parmak	VII/130
basdon	: baston	II/37
başgel-	: karşıçıkmaq	XXI/3
başğa	: başka	V/64
başha	: başka	XIX/65
başıbütün	: kocası yaşayan	XVI/5
bāşla-	: bağışla-	IX/20
bayraḥ	: bayrak	X/54
bazar	: pazar	V/
bāzı	: bazen	II/49
bedersiz	: şanssız, kederli	II/55
bek	: pek	VI/150
bel ya yitir-	: belaya bulaşmaq	XX/40
belle-	: yokla-,ziyaret et-	VI/122

b�l k	: belik, sa �rg�s�	XIII/28
berhiz	: perhiz	XI/14
beş	: beşiği	II/3
beşşira	: beş lira	VII/200
beygir	: beygir	IV/43
bıcağ	: bıcaak	I/220
bi	: bir	I/165
bibi	: hala	V/47
bilader	: birader, erkek kardeş	VII/110
bire	: seslenme edatı	XII/8
birez	: biraz	I/94
biric	: birisi	X/125
bissin	: bilsin	I/191
bişey	: birşey	I/142
bişir-	: pişir-	XIX/60
bişmek	: pişmek	IV/26
bit	: pire	VII/15
bitinc�z	: bitince	X/68
bıun	: bir g�n	I/155
b yle	: b�yle	I/33
b�b�	: bebeği	I/140
bobam �lu	: babamın oğlu	I/23

bóbek	: bebek	I/83
bócük	: böcek	IV/95
bohcacı	: satıcı	XVI/65
bóle	: teyze çocuğu	XVI/48
bolluğ	: bolluk	IV/10
bólúkcü	: hırsız ,eşkiya	XVI/20
boón	: bugün	I/27
bóón	: bugün	V/41
bóre	: böbrek	XII/72
bosdan	: bostan	IV/4
boycağ	: boycak,	V/97
boyunduruğ	: boyunduruk	XIX/16
bóyük	: büyük	I/35
buçuğ	: buçuk	XII/65
budā	: buğday	VII/184
buluduğ	: bulurduk	VIII/49
bura	: burası	I/10
burda	: burada	I/150
burŭya	: buraya	I/130
buvaz	: boğaz	V/56
bŭzā	: buzağı, inek yavrusu	I/59

C

çaḥal	: cāhil	VI/100
can nāssın	: canını alsın beddua	IX/38
cemedan	: cepken	II/139
cenderme	: jandarma	II/61
cepinne-	: toprağı karıştırmak	XXI/3
cier	: ciğer	XVIII/51
cinğan	: çingene	III/129
cip	: jip	II/73
cúcū	: civcivi	I/43
culfa	: elbise	VIII/50
culū, culuḥ	: hindyi hindi	I/100
cuvāra	: sigara	VII/275

Ç

çā	: çağı	V/57
çabıḥ	: çabuk	I/193
çaḥal	: çakal	III/135
çalḥama	: çalkama, ayran	XVI/50
çalı	: çalı çirpi	VII/60
çalma	: çemen	XX/70
çamır	: çamur	IV/89
çār-	: çağır-	XX/3
çar	: eşarp	II/111

çarıḥ	: çarık	VII/41
çarşanba	: çarşamba	VI/46
çavıṣ	: çavuş	I/78
çayır	: sulu arazi	I/229
çayırlaḥ	: sulak arazi	XIX/95
çekiyi	: çekiyor	I/123
çekmiyá	: çekmeye	II/131
çelinmek	: yıkılmak, tökezle-	V/102
çente	: çanta	XII/
çez-	: çöz-	I/13
çıban	: yara	VII/130
çıḥ-	: çık	XIX/78
çıḥar-	: çıkar-	II/134
çıḥıla-	: çıkılmak, sarmak	II/155
çıḥıyı	: çıkıyor	VII/35
çır-	: çağır-	VII/45
çiçá	: çiçeği	XX/53
çifde	: çifte	II/37
çimmek	: yıkanmak	XX/17
çinko	: kap kacak	VI/25
çīr-	: çağır-	VII/236
çīr	: kar içinde açılan yol	VII/23
çirli	: yemek	IV/26
çit	: çift	IV/50

çitci	: çiftçi	VII/15
çiti	: çifti	XIX/45
çitile-	: yıkamak	VII/49
ç dem	: çiğdem	XX/53
çocū	: çocuğu	I/80
çoh	: çok	III/20
çóÍ	: çöl	XVI/17
çorah	: killi toprak	II/132
çōudu	: çoktu	III/18
çörǎ	: çöreği	VII/170
çuhan	: mevkii, yer adı	XX/32
çuhur	: çukur	VI/9
çuval	: çuval	XII/13

D

dā	: dağ	I/29
dabanca	: tabanca	XIX/42
dád-	: dağıt-	I/132
dād-	: dağıt-	I/133
dad	: tat	XVI/20
dadlı	: tatlı	I/131
daḥ-	: takmak	V/87
dāl-	: dağıl-	XIX/90
dǎl	: değil	I/39

dal	: omuz	V/87
dālim	: değil mi ki	X/113
dam	: çatı, ev	XII/45
daa	: dağ	I/25
dāal	: değil	IV/23
dārmen	: değirmen	VII/55
daş	: taş	VIII/34
daşı-	: taşı-	XV
davar	: koyun	IV/5
davıl	: davul	VIII/47
dayanağ	: dayanak, destek	XII/6
dayre	: daire, ev	VI/31
dek gel	: rast gelmek	XII/45
deliānnı	: delikanlı	VII/149
dizgapā	diz kapağı	XIII/12
diz yığ-	: diz yıkmak, oturmak	XIX/50
dōgnek	: tepelemek	XIX/65
doğtur	: doktor	I/216
doğu-	: doku-	IV/35
doğuma	: dokuma	VIII/51
doğun-	: dokunmak	XVI/21
doğuz	: dokuz	I/150
dolambaç	: karışık	I/17
dōn-	: dön-	VII/150

don	: giysi	VII/14
dónek	: dönme hizası	II/152
dóóş-	: döğüş-	IV/40
dór-	: doğur-	XXI/16
dōra-	: doğra-	II/117
dórd	: dört	I/125
dórtleme	: ağıt yakmak	II/89
dōru	: doğru	VI/33
dōrūd-	: doğrut-	I/8
dōrul-	: doğrul-	V/3
dóş-	: döğüş-	VI/114
dóş	: döş, gögüs	I/123
dóşá	: döşeği	V/32
dóşek	: döşek	X/18
dóvled	: devlet	VIII/85
dúen	: düven	X/26
dul	: dul	XII/4
Dulğadirli	: Dulkadirli	VIII/3
duluḥ	: köşe, ıssız yer	XVIII/25
dúnek	: ocak, yurt	V/11
dúún	: düğün	IV/25
dúúr	: dünür, hısım	I/125
dúr-	: dür-katlamak	XIII/34

durūyu	: duruyor	VIII/45
dúv-	: döğ-	XIX/38
duygilen	: dinle	XX/60
duz	: tuz	III/17
dūzā	: tuzağı	I/60
dúzgün	: düzgün	II/151

E

eci	: aneanne	I/125
éd-	: et-	XXI/46
édecák	: edeceğiz	XVI/40
ed rāf	: etraf çevre	VII/145
éki	: iki	XII/32
ekin	: tarladaki mahsul	XIX/70
ellahām	: herhalde, tahmini	VI/53
emá	: emeği	II/5
emmi	: amca	I/110
emsal	: yaşıit	XXI/24
éncümen	: encümen	XVII/4
engin	: alçak	XII/11
Engürü	: Ankara	XII/47
Eset	: Esat	XV/4
esgi	: eski	I/95
eşşá	: eşeği	IV/85

etā	: öteki	I/171
evā el-	: eve gel-	X/54
evela	: önce	XII/55
evēli	: önce	IV/13
evelk gún	: önceki gün	VI/150
ever-	: evlendir-	VII/145
evlek	: belli bir metre alan	VIII/63
éyice	: iyice	XII/84
éyilik	: iyilik	III/18
ezel	: geçmiş	XIII/23

F

faḥır	: fakir	I/3
farḥ	: fark	IV/35
fasúlle	: fasulye	X/129
felek	: kader	XVI/29
feryad	: acı çığlık	XVIII/50
fitı	: bir mevki adı	XIX/25
filanca	: falan kişi	IV/25
filim	: film	XI/10
filinte	: mavizer, silah	VII/165
fışne	: vişne	VII/54
foturaf	: fotoğraf	XVII/12
fedima	: Fadime	VII/155

G

ġabaġ	: kabak	VII/175
ġabāt	: kabahat	X/101
ġabrisdan	: kabristan mezarkık	VIII/25
ġabul	: kabul	V/68
ġaç-	: kaç-	I/78
ġaçā ġaçā	: koşa koşa	I/242
ġad	: kat	VII/181
ġadın	: kadın	I/3
ġadife	: kadife	II/118
ġafa	: kafa	I/107
ġaġır	: kahr	I/122
Ġaġrimen	: Kahraman	I/71
ġal-	: kal-	I/94
ġalabalıġ	: kalabalık	VIII/35
ġalem	: kalem	XVI/44
ġalıy	: kalıyor	X/109
ġalmıssıġ	: kalmışız	VII/10
ġam	: keder	VI/44
ġambır	: kambur	IX/5
ġāmlı	: gamlı, kederli	I/27
ġan	: kan	I/40
ġan	: kan	II/101
ġanad	: kanat, kol	X/60

ġānı gayişi	: kaġnı kayışı	VIII/45
ġānı	: kaġnı	VIII/60
ġāpaġ	: kapak	VII/219
ġapı	: kapı	I/15
ġapı	: kapı	I/192
ġapıř-	: kapış-	VII/10
ġar	: kar	II/67
ġara	: kara	I/181
ġarac	: garaj	XXI/22
ġaradāñız	: Karadeniz	VIII/90
ġarahıdır	: Karahıdır, kasaba	II/80
ġarāise	: Karaisa	VIII/5
ġardař	: kardeş	I/19
ġard olan	: kartoġlan	XIX/46
ġari	: yaşlı kadın	I/79
ġarīb	: garip	I/41
ġarn	: keder,	III/19
ġarōva	: Karaova	IX/30
ġarpız	: karpuz	XIX/60
ġarrāġ	: aşırı fazla	VII/75
ġars	: Kars	XV/25
ġartelġaye	: Kartalkaya	VI/140
ġaryola	: karyola	XV/22
ġasab	: kasap	VII/234

ğasıd	: kasıt	III/127
ğaş-	: kaç	V/103
ğater	: katar	V/28
ğatıl	: katıl	I/67
ğavaḥ	: kavak	X/93
ğavın	: kavun	XIX/60
ğavır	: gavur	I/29
ğavıl :	kavl	II/105
ğavrama	: orakla ekin biçme	IV/96
ğay-	: kay- (yığmak)	X/85
ğayá	: kaya	XIII/9
ğaybet	: kıybet arkadan konuşmak	II/102
ğayēten	: kontrollü olarak	VI/74
ğayın	: kayın	I/92
ğayınna	: kaynana	I/1
ğayib	: kayıp	II/123
ğayit gör-	: ihtiyacı olanı almak	II/34
ğaylesiz	: tasasız	I/186
ğayri	: artık bundan böyle	IX/25
ğayri	: artık, zaman belirteci	I/211
ğaza	: kaza	I/35
ğazan -	: kazan-	V/81
ğazzıḥ	: kazık	I/59
geçi	: keçi	VI/34

ged-	: git-	XII/107
géd-	: git-	I/4
geleneçe	: gelene kadar	IV/61
gelgilen	: gelirmisin	I/33
gelincāz	: gelince	V/7
gelirkene	: gelirken	I/45
geliyi	: geliyor	I/99
ġendi	: kendi	I/54
gerēm	: bolca	IX/35
gesse	: gelse	I/172
getirmeñ	: getirmeyin	I/120
getirrik	: getiririz	I/111
ġılıç	: kılıç	XIX/97
ġılmıya	: kılmaya	V/61
ġına-	: kınamak-ayıplama	I/84
ġına	: kına	VII/85
ġır	: beyaz, kır	I/192
ġır-	: kır-	V/28
ġırġ	: kırk	VII/94
Ġırıkale	: Kırıkkale	XVIII/43
ġırıl-	: kırıl-, darıl-	IV/50
ġırlan-	: dolaş-	I/15
ġırmızı	: kırmızı	IV/91
Ġırşēr	: Kırşehir	VII/230

ġısım	: kısım	VIII/4
ġısır	: kısır	I/108
ġıř	: kış	VII/8
ġıymadlı	: kıymetli	XII/100
ġız	: kız	I/14
gidecǎse	: gidecekse	VI/121
gidek	: gidelim	VII/240
gimi	: gibi	I/30
ġō-	: kovmak	I/124
ġo-	: koymak	I/56
ġóbǎ	: göbeġi	I/71
ġoca	: koca eř	I/96
ġoca	: büyük, iri	VII/20
ġócebe	: göçebe	VIII/17
ġoçǎ	: koçaġı yiġidi	XX/54
ġoġ-	: kok-	V/86
ġol	: kol	I/130
ġolcaġ	: kola takılan kova	II/9
ġomaġ	: komayız	VII/140
ġomřu	: komşu	I/18
ġoń	: büyükbaş hayvan derisi	VIII/42
ġonaġ	: konak	I/129
ġońüm	: gönlüm	I/108
Ġōnya	: Konya	XII/102

gór-	: gör-	I/105
goraşım	: arkadaş, yaşıt	V/51
górenek	: gelenek, górenek	VIII/55
gorı	: kork-	I/76
gorıusuz	: korkusuz	X/124
górül-	: göröl	IV/52
gós	: göğüs	IV/62
gósder-	: göster-	VII/270
goşum	: koşum, eyer	II/69
gótür-	: götür-	I/131
goyah	: yer adı	XV/1
goyun	: koyun	II/9
goyur-	: koyur-, bırak-	V/50
góz	: göz	I/11
gózel	: güzel	I/11
graydar	:greyder	XVI/25
gubar	:toz	XIX/5
gucaı	: kucak	IX/20
gúccúı	: küçük	VII/105
gúccüklük	: küçüklük	I/1
gúcelen	: zor, zor şartlarda	IV/37
gúd-	: güt-otlatmak	I/35
gudur-	: kudur-	I/50
gúÍ báníz	: gül beniz	I/230

ġul-	: ġılmek	IV/22
ġul	: kul	V/64
ġulāḥ	: kulak	II/18
ġulālīcī	: müjdecī	XII/59
ġum	: kum	X/115
ġuma	: kuma, ikinci bir kadın eř	I/125
ġún	: ġün	I/85
ġúná	: ġünahı	I/78
ġundaḥ	: kundak	VII/160
ġúnuz	: ġündüz	VI/135
ġur	: kur-	VI/23
ġurban ol-	: kurban ol-	I/62
ġurbed	: ġurbet	XI/23
ġurşah	: kuşak	I/14
ġurşun	: kurşun	V/54
ġurtul-	: kurtul-	IV/42
ġuru	: kuru	IV/48
ġusur	: kusur	I/106
ġuş	: kuş	XIX/65
ġūva	: ġüvey	II/58
ġúz	: ġüz	VII/250
ġuzu	: kuzu	I/77
ġússün	: ġülsüm	V/31

H

hābe	: heybe	VII/175
hafda	: hafta	I/223
hal	: hâl, vaziyet	II/35
haley	: halay, oyun	XX/79
hallan-	: iyileşmek	XIX/113
halha	: halka	VIII/40
hamem	: hamam	VII/5
hamiyle	: hâmile	XXX/3
hangı	: hangi	XII/70
hanı	: hangi	VII/165
hanım	: hanım	II/96
hāraba	: karışık	II/72
harb	: harp savaşı	IV/40
harç	: ç.mento	II/56
harıl harıl	: aralıksız	VI/24
harman	: hasata hazır mahsul	VII/135
harşlıh	: harçlık	I/41
hasad	: hasat	VIII/60
hasda	: hasta	I/4
hasdane	: hastane	I/190
Hasúyük	: Hashöyük	XII/90
haşeri	: yaramaz	XVIII/23
hatir	: hatır, gönül	V/33

hatla-	:atla-	XIX/130
havāle	: yüksek	II/43
haviç	: havuç	VI/145
hayle	: nasıl	I/231
hāyrēn	: hayran	VII/210
hayve	: ayva	IV/23
hayven	: hayvan	IV/25
hēc	: hiç (zaman zarfı)	I/155
hēcaz	:hicaz	XII/29
hecin	: gösteriş	XIV/13
hedāye	: hediye	X/61
helke	: bakır bakraç	II/10
hemi	: bağlama. edatı.hem	I/4
herhāl	: herhalde	I/240
herhal	: herhalde	V/30
herif	: koca	I/125
herşiy	: herşey	I/157
heyka	: hikaye	IX/3
hezēn	: ağaç direk	V/102
hıyar	: salatalık	XIX/60
hodla-	: atla-	VII/94
hókümet	: hükümet	I/113
hommurda-	: titremek	X/75
horānta	: aile ferdi	IV/10

Hósüyün	: Hüseyin	XX/45
hoşet	: poşet	/150
hús	: sus	XIX/117
huston	:fistan	XVI/65
hūsusü	: özellikle	VII/210
hırtlah	: gırtlak	XIX/8

I

ılıhpiner	: ılıkpınar	VIII/18
ıradla-	: rahatla-	II/20
ıraḥmatlıḥ	: rahmetlik	VII/16
ıras	: rast	VII/140
ırbīḥ	: ibrik	V/53
ırgad	:kiralık işçi	XX/60
ırid it-	: uzaklaştırmak	VIII/11
ırmāh	: ırmak	VII/215
ıroman	: roman	II/21
ısıcaḥ	: sıcak	X/74
ısıcaḥlan-	: sıcaklanmak	IV/62
ısıtma	: sıtma	X/74
ıstırahat	: istirahat	XIX/113
ışı-	: aydınlanmak,	X/110

İ

İcabe	: özel isim	V/21
içeri	: içeri	XII/25
içün	: için	VIII/5
id-	: et, yap	VI/25
id	: it, köpek	V/44
ikindināşı	: ikindi vakti	VII/252
ilāzım	: lazım	VII/231
illā	: illa	I/155
inā	: ineği	I/130
inadlaş-	: inatlaş-	XIX/83
inan-	: inanmak	XIX/86
iḥdiyar	: ihtiyar	XII/26
ireli	: ileri	VII/177
İremzi	: Remzi	XVI/42
iskarpın	: ayakkabı	XIII/12
İsmāl	: İsmail	XII/20
izād	: anlat-	X/105
yle	: öyle	I/175

K

kār	: kar kazanç	V/90
kāt	: kağıt	X/75

kefin	: kefen	I/45
kelle	: baş, kafa	X/119
kerme	: hayvan dışkısından yapılan yakacak	VII/30
keven	: bir tür bitki	VI/86
kibār	: nazik	VII/100
kile	: thl ölçü birimi	XII/85
kimner	: kimler	I/240
kitli	: kilitli	XV/5
kóm-	: göm-	II/50
kótek	: dayak	I/160
kóyná	: gömleği	II/55
Košker	: yer adı	XIII/15
kúllük	: çöp dökülen yer	II/100
kúrānen	: kürek ile	X/119
kúrd	: kürt	I/35
kúrek	: kürek	XII/20
kúzlū	: küçük kuzu	II/65
Kütük	: özel isim	XIX/25

L

labba	: hayvan dışkısından yapılan yuvarlak top şeklinde yakacak	VI/10
laylon	: naylon	VI/29
Ḳābeci	: hacı	XVIII/5

ḳaḥ-	: kalk-	IV/30
ḳaṣıḥ	: kaşık	II/101
ḳāt ed	: kağıt et-	XVIII/15
ḳāye	: kahya	II/145
ḳırḥ	: kırk	XII/95
ḳóm	: ahır	VII/195
ḳómbe	: bir çeşit ekmek	VII/225
ḳór	: kör	XIII/10
ḳórpe	: küçük	III/33
ḳótek	: dayak	VI/38
ḳóyneḳ	: gömlek	VII/11
ḳóz	: kor parçası, ateş	II/147
ḳúl	: kül	II/155
ḳúllük	: kül dökülen yer	II/99
ḳúnde	: günde	VI/10
ḳús-	: küs-	III/127

M

mālle	: mahalle	VII/229
māsıs	: mahsus	VII/252
mārā	: mağara	VIII/25
met ro	: metre	VIII/65
móhteç	: muhtaç	VII/110

mítíl	: döşek yüzü	VII/119
mefât id-	: vefat et-	VII/5
mayāzanı	: büyük yemek kazanı	VII/25
Maḥbāre	: Mehpāre (özel isim)	VII/50
mezer	: mezar	V/19
Memmed	: Mehmet	V/36
marhāba	: merhaba	III/14
mísafir	: misafir	III/19
mādur	: aciz	II/31
mār	: meğer	I/194
mapus	: hapis	I/55
muḥānet	: el, yabancı	I/89
misir	: mısır	I/31
māmūr	: memur	VIII/85
mújdecı	: müjde vren	XIII/16
Muammed	: Muhammed	XIV/10
motur	: motor	XVI/15
muradına er-	: isteğine kavuşmak	XVI/12
meses	: çift sürme ile ilgili bir alet	XIX/33
mahlūḥ	: yaratık	XIX/115
mārim	: meğerse	XIX/126
malamat	: rezil	XX/15
mínder	: minder	XX/70
meleş-	: meleş-	II/62

múnüpüs : minibüs XX/1

N

nāçar : çaresiz I/211

namıssız : namussuz X/102

nan : ekmek VII/110

nêçe : miktar zarfı II/5

nemben : ne bileyim IX/1

nıd- : ne yaptın XIII/4

nıra : lira VII/205

nışannan- : nişanlan- II/130

nıyne- : ne yapsın I/28

ńáziyom : ne geziyor V/46

naziyi : ne geziyor XX/32

ńoldu : ne oldu I/116

ńórse : ne yapsa I/180

ńórür : ne yapar I/50

O

oba : yabancı, yad II/4

ocağ : ocak XVI/58

ól- : ölmek XVI/41

óleneçe : ölene kadar I/95

ōlu	: oğlu	XVI/27
olucu	: olacak	I/155
ólü	: ölü	XVIII/40
Ómar	: Ömer	II/122
ombaşı	: onbaşı	XII/48
oñdur-	: yüzünü güldürmek	XVI/36
oñmadıđ	: yüzü gülmeyen	II/55
onnar	: onlar	XII/36
oğu-	: okumak	V/95
óđu	: okul	VI/115
oğu	: okul	XII/98
orağ	: orak	II/2
ordan	: oradan	V/25
óren	: virane	XVI/11
óret-	: öğret-	I/10
óretmen	: öğretmen	XXI/99
orgórup	: bir türlü	I/7
orta	: orta	I/71
osan-	: usanmak	XVI/63
ossa	: olsa	I/175
óssün	: ölsün	I/21
óşür	: vergi	VIII/87
ótá	: öteki (işaret sıfatı)	VI/155
ótón	: öbür gün	VI/150

óyke	: öfke	XVII/9
oymaḡ	: parça	II/52
óyün	: öġün, yemek	V/7
óz	: öz	I/75

Ö

ód	: öt-, ötmek	XI/22
óleneçe	: ölene kadar	I/95
óme	: övme, acele etme	XI/15
oñ-	: onmak, yüzü gülmek	XIII/32
onnar	: onlar	XII/36
ór-	: örmek	XIII/27
óret	: öġret	I/10
ossa	: olsa	XII/75
óssün	: ölsün	I/21
ödüçlü	: ödünçlük	XII/65
öretmen	: öġretmen	XII/100

P

paḡla	: bakla, fasulye	IV/49
paraldamān	: paraldamak “mevki adı”	XX/20
pāre	: para	VIII/5
patatis	: patates	IV/26
peder	: baba	V/45

pelesen	: penisilin	IV/66
pendir	: peynir	VI/126
peşmurde	: pejmurde	XIX/91
pîñer	: pınar	X/94
plasdik	: plastik	VI/30
pól-	: böl-	VIII/4
posda	: posta	XV/27
pulluḡ	: pulluk	VIII/62
púsķúrüt	: bisküvi	VI/154

R

Rıfad	: Rıfat	XVI/22
rotgen	: röntgen	XI/9

S

sā	: saḡ (yön)	IV/90
sā-	: saḡ-	VI/105
sā	: sana	I/140
sab	: ot	X/10
sāb-	: sahib	VII/180
sabā	: sabaha	I/73
sābāca	: sabaha kadar	I/15
sabın	: sabun	VII/230
sābi	: sahibi	XIX/19

sac	: sa	X/20
sāde	: sadece, hergün, devamlı	I/140
sadıllaḥ	: sadullah	XVI/15
sal	: römork	VII/17
sal-	: göndermek, yollamak	I/217
salaca	: ağır hasta	V/80
sali	: salih	VI/35
saman	: saman	XIX/61
saña	: sana	I/120
saad	: saat	VII/56
saamam	: sağamam, inek sağmak	I/130
sanatḡar	: sanatkar	VII/56
sāten	: zaten	VIII/5
saviş-	: savuş-	VI/135
say	: saymak, hatırını saymak	II/32
seyrān in-	: seyrek in	VII/80
seyran	: dolaşmak	V/85
sıır	: sıḡır	XV/2
sır et	: evlendirmek	XII/70
sılā	: silaha, silahı	VII/215
siñe	: sine, döş, baḡır	XI/15
siñi	: büyük tepsi	VI/130
sók-	: sököl-	I/87

sólē-	: söyle-	VI/33
sólē-	: söylemek	I/175
solū	: soluğu	V/120
solū	: soluğu	VI/120
solūḥ	: soluk	VI/120
sōnā	: sonra	VIII/20
souḥ	: soğuk	XIX/2
sóyle-	: söyle-	II/100
soyḥa	: aşıağılık, kötü insan	II/66
sucú	: sucu	XIV/9
suçuḥan	: yeradı	XIII/10
súd	: süt	VI/125
sufra	: sofrası	VI/130
sur	: kale	XVI/18
súr	: sür-	VI/120
suva	: sıvamak	IV/89

Ş

şaha	: şaka	VII/267
şaşgın	: şaşkın	VI/45
şefiha	: şefika	XVII/8
şelá	: şelek, yük, derti	VI/64
şelek	: yük, zorluk, eziyet	VI/64
şemşamer	: ayçiçeği	XXI/3

şeerli	: şehirli	VII/81
şennen-	: şenlen-	XV/16
şēr	: şehir	VIII/30
şindi	: şimdi	I/131
şitil	: kök	I/87
şiy	: şey	VII/55
şiyile	: şöyle	I/175
ş kâtci	: şikayetçi	IV/40
şōrda	: şurada, işaret zamiri	V/105
şúfōrmāni	: şöförmahali	XIX/89
şúķūr	: şükür	II/30

T

tabā	: tabağı	I/75
tabur	: askeri birlik	II/140
talabulus	: bele bağlanan şal	VII/210
talebe	: öğrenci	VII/85
taḥsi	: taksi	VI/95
taḥva	: takva ,din ehli	XIX/30
tapıd	: taput	I/236
taruz id	: saldırmak	XX/50
tas	: kap	I/214
tāyle	: o kadar	V/95

tebdil	: hava	II/45
tebelleş	: musallat	VII/100
telefon	: telefon	VI/110
teleme	: ağız içinde olan yara	IV/65
tellāl	: dellal, haberci	VII/255
temāmen	: tamamen	XIX/2
termus	: termos	IV/9
teşd	: hamur leğeni	I/55
tezgire	: tezkere	VII/95
tinas	: mahsül toplama	VII/140
tırpan	: tırpan	XIX/70
tohlu	: toklu	I/110
tor óküz	: hamöküz	VIII/71
torpağ	: toprak	IV/85
tozluğ	: tozluk	II/65
túfek	: tüfenk	VII/60
túked-	: bitirmek	I/75
Türk	: Türk	IV/59
tuvala-	: yuvalamak	XXI/5

U

uç	: uçmak	II/71
úç	: üç	I/233
ul	: ul-, çürüme	X/92

ula	: seslenme edatı	XIX/101
ulud	: ulutmak	I/30
ümmülsün	: ümmügülsüm	I/120
unud	: unut-	I/28
ura	: uğra-	I/45
Urḥuya	: Rukiye	VI/25
usulladiyin	: yavaşça	I/127
usúlü	: usülü	VII/84
uṣāḥ-	: çocuk	II/15
uurlar ossun	: uğurlar ol-	XIII/15
uygilen	: uy	I/245
uyḥu	: uyku	II/16
uyumāñ	: uyumayın	V/57

Ü

úçün	: için	XVI/2
ūnde	: önünde	I/205
úrya	: rüya	I/195
úsd	: üst	II/44
úvez	: sinek	IV/95
üzengile-	: dövmeye yeltenmek	XIX/25
úzerlik	: bir tür bitki	X/75

Y

vād	: vakit, zaman	VII/66
valan valan	: alev alev	X/20
vapır	: vapur	VIII/75
var-	: git-	II/25
vayānnā	: acıma ünlemi	V/101
veram	: verem	IX/28
vur-	: vur-	VII/90

Y

yabdır-	: yaptır-	I/125
yad	: yabancı, el	I/191
yad-	: yat-	II/115
yādiger	: yadigar	VII/165
yālı	: yağlı	I/215
yāl ḥ	: yağlık, mendil	IV/20
yalañuz	: yalnız	XII/73
yamalıḥ	: yamalık	II/118
Yamırlı	: Yağmurlu	XX/45
Yan-	: acımak	II/116
yaḥın	: yakın	VI/70
yaḥıṣ-	: yakış-	II/95
yapayannız	: yapayalnız	XVIII/5

yapıd	: yapıt	VIII/10
yareden	: yaratan	I/130
yasdıḡ	: yastık	I/207
yavrum	: yavrum	VII/220
yayla	: yayla	XIII/5
yazı	: baht, kader	I/180
yazzıḡ	: yazık	I/110
yêkin-	: kalkmaya çalışmak	VI/65
yêleser	: yeleser	II/70
yemā	: yemeği	I//223
yeri	: yürü	II/76
yeri-	: yürü-	XX/45
yılanaça	: yılana kadar	II/83
yıın yıv-	: yığın yığ-	IV/99
yıḡ-	: yık-	XX/65
yıḡıssın	: yıkılsın	XII/7
yırtıḡ	: yırtık	III/17
yi-	: ye-	I/40
yid-	: itmek	I/123
yīen	: yeğen	VII/275
yíid	: yiğit	II/57
yiirmi	: yirmi	I/105
yifni	: yeni	X/135

yinice mälle	: yenice mahalle	VII/230
yiin	: çok	VI/55
yitiş-	: yetiş-	IV/10
yōdu	: yoktu	IV/10
yol yatır-	: para ödemek	IV/73
yoḥarı	: yukarı	XII/12
yopūnu yopūnu:	hızlı hızlı	VI/80
yōrd	: yoğurt	X/5
yos	: bir araya toplamak	XV/26
youn baḥım	: yoğun bakım	VI/105
yóymüye	: yevmiye, günlük	VIII/58
yu-	: yıka-	V/29
yumuşaq	: yumuşak	I/205
yúñsek	: yüksek	II/67
yúrám	: yüreğim	II/114
Yusub	: Yusuf	XX/25
yūsük	: yüzük	VII/275
yuva	: yahu	IX/5

Z

zamane	: zamane	IV/30
zaḥmarı	: zemheri	VI/??
zār	: inleme	II/112

zarek	: bitki tohumu	I/90
zāy	: zarar vermek	II/5
zebze	: sebze	VI/146
zemzem	: su	XII/61
zıḥım	: zıkkım	IV/25
Ziynep	: Zeynep	I/65
zorbaz	: eşkıya	V/85